

Det finländska medborgarsamhället i förändring

*Hur påverkas föreningar av finansiärers
inflytande och krav på redovisning?*

Pro gradu-avhandling
Emily Sundqvist (35984)
Handledare: Marko Joas, Linnéa Henriksson

Offentlig förvaltning
Fakulteten för samhällsvetenskaper
och ekonomi, Åbo Akademi
Åbo, hösten 2016

Innehållsförteckning

Tabell- och figurförteckning

1 Inledning.....	1
1.1 Bakgrund.....	1
1.2 Syfte och forskningsfrågor.....	2
1.3 Disposition.....	4
2 Medborgarsamhället i Finland.....	5
2.1 Begreppsutredning och definition.....	5
2.2 Den historiska utvecklingen och betydelsen.....	7
2.3 Medborgarsamhällets uppgifter och verksamhet.....	10
2.4 Betydelse för ekonomi, demokrati, hälsa och välfärd.....	12
2.5 Medborgarsamhällets organisation idag.....	14
2.6 Framtida utmaningar.....	18
3 Teoretisk referensram.....	21
3.1 Det marknadsorienterade samhället.....	21
3.2 Granskningssamhället.....	22
3.3 Marknadsorientering i medborgarsamhällets organisationer.....	25
3.4 Teoretisk referensram som underlag för empirisk undersökning.....	30
4 Metod.....	32
4.1 Kvalitativ och kvantitativ metod.....	32
4.2 Intervjuer som datainsamlingsmetod.....	33
4.3 Enkäter som datainsamlingsmetod.....	36
4.4 Metodval för undersökningen.....	38
5 Studiens operationalisering.....	40
5.1 Analysmodell.....	40
5.2 Operationalisering.....	41
5.3 Material.....	42

6 Analys.....	45
6.1 Statistisk analys av enkätundersökningen.....	45
6.1.1 Deskriptiv statistik.....	46
6.1.2 Finansiärers inflytande och krav på redovisning.....	48
6.1.3 Redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter.....	59
6.2 Analys av de semistrukturerade intervjuerna.....	67
6.2.1 Barn- och ungdomsverksamhet.....	68
6.2.2 Kultur- och fritidsverksamhet.....	71
6.2.3 Social- och hälsovård.....	74
6.2.4 Idrott.....	77
7 Resultat.....	81
7.1 Allmänt.....	82
7.2 Resultaten enligt verksamhetsnivå.....	85
7.2.1 Lokalt.....	85
7.2.2 Regionalt.....	87
7.2.3 Nationellt.....	89
7.3 Resultaten enligt verksamhetssektor.....	92
7.3.1 Barn- och ungdomsverksamhet.....	93
7.3.2 Kultur- och fritidsverksamhet.....	95
7.3.3 Social- och hälsovård.....	97
7.3.4 Idrott.....	99
8 Diskussion.....	102
8.1 Hur påverkas föreningar av finansiärers krav på redovisning och granskning?.....	103
8.2 Hur påverkar medborgarsamhällets roll i samhället när finansiärernas inflytande ökar?.....	106
8.3 Studiens tillförlitlighet.....	107
8.4 Förslag till fortsatt forskning.....	109
8.5 Avslutning.....	110

Källförteckning

Bilagor

Tabell- och figurförteckning

Tabell 1:	<i>Korstabell över respondenternas fördelning över verksamhetssektor och verksamhetsnivå</i>	50
Tabell 2:	<i>Multiple response-tabell över respondenternas olika finansieringskällor</i>	50
Tabell 3:	<i>Korstabell över verksamhetssektor och andel av verksamheten som finansieras med extern finansiering</i>	52
Tabell 4:	<i>Korstabell över verksamhetsnivå och andel av verksamheten som finansieras med extern finansiering</i>	52
Tabell 5:	<i>Korstabell över verksamhetssektor och upplevelse av finansiärernas krav på redovisning och rapportering</i>	53
Tabell 6:	<i>Korstabell över verksamhetsnivå och upplevelse av finansiärernas krav på redovisning och rapportering</i>	54
Tabell 7:	<i>Korstabell över verksamhetssektor och upplevelse av att kraven på redovisning och rapportering ökat de senaste 10 åren</i>	55
Tabell 8:	<i>Korstabell över verksamhetsnivå och upplevelse av att kraven på redovisning och rapportering ökat de senaste 10 åren</i>	56
Tabell 9:	<i>Korstabell över verksamhetssektor och upplevelse av att finansiärernas inflytande ökar</i>	57
Tabell 10:	<i>Korstabell över verksamhetsnivå och upplevelse av att finansiärernas inflytande ökar</i>	58
Tabell 11:	<i>Korstabell över verksamhetssektor och uppfattning om hur finansiärernas krav kommer att förändras i framtiden</i>	60
Tabell 12:	<i>Korstabell över verksamhetsnivå och uppfattning om hur finansiärernas krav kommer att förändras i framtiden</i>	61
Tabell 13:	<i>Multiple response-tabell över redovisnings- och granskningbetonade aktiviteter som förekommer inom föreningarna</i>	62
Tabell 14:	<i>Korstabell över verksamhetssektor och upplevelse av att redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter kräver mera arbete idag än för 10 år sedan</i>	64
Tabell 15:	<i>Korstabell över verksamhetsnivå och upplevelse av att redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter kräver mera arbete idag än för 10 år sedan</i>	64

Tabell 16:	<i>Multiple response-tabell över riktningen gällande redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter</i>	65
Tabell 17:	<i>Korstabell över verksamhetssektor och upplevelse av att arbeta med redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter påverkar deltagande, medlemskap och engagemang</i>	67
Tabell 18:	<i>Korstabell över verksamhetsnivå och upplevelse av att arbeta med redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter påverkar deltagande, medlemskap och engagemang</i>	67
Tabell 19:	<i>Multiple response-tabell över synen på arbete med redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter</i>	68
Figur 1:	<i>Key concepts in research on NPO's becoming business-like</i>	27
Figur 2:	<i>Analysmodell med oberoende och beroende variabel</i>	42
Figur 3:	<i>Stapeldiagram över respondenternas verksamhetssektorer</i>	48
Figur 4:	<i>Stapeldiagram över respondenternas verksamhetsnivå</i>	49
Figur 5:	<i>Stapeldiagram över hur stor andel av verksamheten som finansieras med extern finansiering</i>	51
Figur 6:	<i>Stapeldiagram över hur respondenterna upplever finansiärernas krav på redovisning och rapportering</i>	53
Figur 7:	<i>Stapeldiagram över respondenternas upplevelse av att kraven på redovisning och rapportering ökat under de senaste tio åren</i>	55
Figur 8:	<i>Stapeldiagram över respondenternas upplevelse av att finansiärernas inflytande ökar</i>	57
Figur 9:	<i>Stapeldiagram över respondenternas upplevelse av att föreningar kan hantera finansiärernas krav på redovisning</i>	59
Figur 10:	<i>Stapeldiagram över respondenternas upplevelse av finansiärernas framtida krav på redovisning och rapportering</i>	60
Figur 11:	<i>Stapeldiagram över respondenternas upplevelse av att redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter kräver mera arbete och tid idag än för tio år sedan</i>	63
Figur 12:	<i>Stapeldiagram över respondenternas upplevelse av att redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter påverkar deltagande, medlemskap och engagemang</i>	66

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I Finland finns det långa traditioner av talkoanda och frivilligarbete. Landet kallas ofta för ”föreningarnas förlovade land” och uttrycket anknyter till de 135 000 föreningar som verkar i relation till en ganska liten befolkning. Ända sedan 1800-talet har människor organiserat sig ideellt för olika samhälleliga ändamål och sedan 1960-talet har aktörer inom medborgarsamhället försett finländarna med möjligheter till fritidsintresse och gemenskap. Frivilligorganisationer är också viktiga aktörer inom områden som t.ex. utbildning och social- och hälsovård, vid sidan av offentliga och privata aktörer. Under 2000-talet har frivilligorganisationernas möjlighet att förbättra förutsättningarna för ett aktivt medborgarsamhälle särskilt poängterats i samhällsdebatten. Medborgarsamhället anses vara en arena för medborgarinflytande och demokrati, liksom ett uttryck för hälsa och välfärd. Medborgarsamhällets betydelse och storlek i förhållande till den offentliga och den privata sektorn har också vuxit över tid. År 2005 arbetade över 80 000 människor inom föreningarna och föreningarnas ekonomiska omsättning uppgick till 3,5 % av landets BNP (Medborgarsamhället 2006-kommissionen, 2005). Den tredje sektorn i Finland är fortsättningsvis ändå mindre än i de övriga nordiska länderna eller länder som Holland och Belgien.

Samtidigt som medborgarsamhällets betydelse för medborgarinflytande, hälsa och demokrati fått en större erkändhet, influeras medborgarsamhället också mer av marknadsorienterade tongångar. Från att tidigare ha drivits med talkokrafter har dagens föreningar gått över till att bli allt mer professionaliserade. Föreningarnas roll och förutsättningar har påverkats av ett alltmer marknadsorienterat samhälle, där styrningen av verksamhet enligt vinstdrivande tekniker och marknadens villkor har blivit norm. I den vetenskapliga litteraturen beskrivs speciellt det utökade inflytande finansierare har över olika frivilligorganisationer som ett tecken på detta (Marshall och Suárez 2014, Barman 2007). Finansierarna ställer idag högre krav på kontroll och uppföljning av föreningars

ändamålsenlighet och effektivitet. Det medför i sin tur att olika typer av verksamhetsmätning, evaluering, uppföljning och utvärdering förekommer i större utsträckning än tidigare. Den här typen av redovisning och granskning ger föreningarna en mer professionell och marknadsbetonad karaktär som skiljer sig betydligt från bilden av en liten förening som drivs med samlade frivilliga krafter.

1.2 Syfte och forskningsfrågor

I bakgrundsavsnittet har två diskussioner presenterats. Den ena diskussionen handlar om medborgarsamhället, om dess roll och uppgift i samhället som förändrats över tid. Den andra diskussionen handlar om det marknadsorienterade samhället och om hur också medborgarsamhällets organisationer påverkas av det marknadsorienterade synsättet. I dag är föreningarna mera professionaliserade än tidigare och olika aktiviteter för redovisning och granskning, såsom olika typer av verksamhetsmätning, evaluering, uppföljning och kontroll, blir alltmer förekommande i föreningarnas vardag. En orsak till detta är att finansiärer utövar ett större inflytande över medborgarsamhällets organisationer i dag än de gjort tidigare. Syftet med denna avhandling pro gradu är att sammanfoga dessa diskussioner till en tematik som handlar om hur medborgarsamhällets roll och verksamhet påverkas när finansiärernas inflytande och krav på redovisning och granskning ökar. Avhandlingen bygger på antagandet att finansiärers inflytande över föreningar ökar, och antagandet är väl underbyggt med ett starkt stöd i den vetenskapliga litteraturen inom ämnesområdet.

Avhandlingen grundar sig på två forskningsfrågor på två olika nivåer. Den första frågan är en empirisk, mer konkret frågeställning, medan den andra forskningsfrågan är en större samhällelig frågeställning av mera teoretisk art.

1. Empirisk forskningsfråga:

”Hur påverkar finansiärers krav på redovisning och granskning medborgarsamhällets organisationer?”

2. Samhällelig forskningsfråga:

”Hur påverkas medborgarsamhällets roll i samhället när finansiärers inflytande ökar?”

Det är den empiriska forskningsfrågan som kommer att vara föremål för undersökningen i avhandlingen och tanken är att med hjälp av att undersöka den empiriska frågeställningen även besvara den större forskningsfrågan. Tematiken närmas genom en tvådelad empirisk undersökning bland föreningar med svenska som verksamhetspråk i Finland. Den första delen utgörs av en kvantitativ enkätundersökning bland föreningar som verkar inom olika verksamhetssektorer och på olika verksamhetsnivåer (lokalt, regionalt och nationellt). Den andra delen innefattar en kvalitativ intervjustudie med en föreningsanställd från varje verksamhetssektor. Både enkätundersökningen och intervjuerna kommer att ta upp både frågor kring finansiering och finansiärers inflytande och frågor rörande olika typer av aktiviteter kring redovisning och granskning.

Medborgarsamhället har under senare årtionden fått alltmer uppmärksamhet bland forskare; intresset för marknadsorientering och speciellt finansiärers betydelse inom medborgarsamhället har fått ett uppsving. Uppsvinget beror på den betydelse ett starkt medborgarsamhälle har konstaterats ha för en stabil demokrati (jfr Putnam 2001). Förutom det uppenbara i att ökade krav på redovisning och granskning är resurskrävande för föreningarna, finns det också en utbredd oro på den vetenskapliga fronten över att finansiärers inflytande hos föreningar ökar. Farhågorna handlar om hur medborgarsamhällets roll och uppgift påverkas av att finansiärernas inflytande ökar. Den styrande hand som finansiärerna har över föreningarna kan i förlängningen innebära att de också styr över hur verksamheten utformas, vilket i sin tur innebär en betydande demokratisk förlust. Traditionellt har medborgarsamhället vuxit fram och verksamheten utvecklats i enlighet med samhällsliga behov. Medborgarsamhället har täckt upp för de luckor som funnits i den offentliga välfärden och gett människor möjlighet att organisera sig och föra fram åsikter i en större grupp. Naturligtvis finns det även fördelar med att föreningar noggrannare tvingas evaluera sin verksamhet, mäta deltagarantal och fundera

över effektivitet, men de fördelar som finns att hämta är kortsiktiga i jämförelse med den långsiktiga demokratiska förlusten som står spel ifall utgångspunkten för medborgarsamhällets verksamhet förändras. Eftersom det är möjligt att medborgarsamhällets karaktär och verksamhetsförutsättningar håller på att förändras, är avhandlingens syfte, dvs att undersöka hur medborgarsamhället påverkas när finansiärers inflytande och krav på redovisning och granskning ökar, både aktuellt och betydelsefullt.

1.3 Disposition

Avhandlingen inleds med detta inledande kapitel, där bakgrund, syfte och forskningsfrågor presenterats. Kapitel två handlar om medborgarsamhället i Finland och behandlar dess historia, uppgifter, betydelse, organisation och framtida utmaningar. Tanken med kapitlet är att förklara det finländska medborgarsamhällets uppbyggnad och funktion. I kapitel tre presenteras avhandlingens teoretiska referensram. Den vetenskapliga litteraturen introduceras från flera olika utgångspunkter. Först diskuteras framväxten av ett marknadsorienterat samhälle i allmänhet och ett granskningssamhälle i synnerhet. Därefter diskuteras finansiärers utökade inflytande i föreningar och hur redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter blir en allt större del av vardagen i föreningslivet. I kapitel fyra avhandlas valet av metodik inför den empiriska undersökningen. Både enkätundersökning och intervjuer som datainsamlingsmetod diskuteras. I det femte kapitlet berättas om hur studien operationaliseras. En analysmodell framförs, tillvägagångssätt redogörs för och ett urval av material presenteras. Det sjätte kapitlet är ett analyskapitel där både enkätundersökningen och intervjuerna analyseras. Enkätundersökningens svar analyseras med beaktande av verksamhetssektor och verksamhetsnivå för att få fram övergripande tendenser, medan intervjuerna tillför ett djup i diskussionerna om orsak och verkan. I kapitel sju framförs och diskuteras undersökningens resultat. Resultatet presenteras först allmänt och diskuteras därefter utifrån olika verksamhetsnivåer och verksamhetssektorer. Därefter följer ett avslutande kapitel med diskussion om avhandlingens huvudsakliga resultat samt undersökningens styrkor och brister.

2 Medborgarsamhället i Finland

2.1 Begreppsutredning och definition

I slutet av 1990-talet pågick ett stort internationellt projekt kring att definiera, förklara och jämföra *the nonprofit sector* i olika länder. Projektet drevs av Institute for Policy Studies vid John Hopkins University i Baltimore, USA. Finland var ett av de länder som inkluderades i studien och forskare vid Åbo Akademi ansvarade för Finlands del i projektet. Det utmynnade i en uttömmande och detaljerad rapport kring *the nonprofit sector* i Finland och utvecklingen av det finländska medborgarsamhället finns således väl dokumenterad (Helander och Sundback, 1998).

Medborgarsamhället är den samhällsför som innefattar frivilligt obetalt arbete, frivilligt givande och ideella organisationer (Harding 2012). För att beskriva medborgarsamhället används många olika benämningar. Begreppet *medborgarsamhälle* är det begrepp som vanligen används i offentliga sammanhang numera i Finland. I Sverige används begreppet *civilsamhälle* (jfr engelskans *civil society*) mera, men ordet är likväl synonymt med begreppet medborgarsamhälle. Ibland används också benämningen *tredje sektor* i de nordiska länderna för att beskriva hela klustret av frivilligarbete. Tredje sektorn avser frivilligarbetet som en tredje, icke-vinstdrivande och neutral samhällssektor vid sidan av offentlig och privat sektor och begreppet lever fortfarande kvar. Tredje sektorn ses ibland som en mer neutral term än civilsamhället eller medborgarsamhället, men de senare begreppen har också neutraliserats (Helander och Sundback 1998, Vamstad 2007). Historiskt används ofta begreppet *folkrörelse* för att beskriva medborgarnas frivilliga, organiserade arbete. Harding (2012) menar att det medborgarsamhälle som existerar idag långt bygger på folkrörelsetraditionen och folkrörelseorganisationer. I samband med inträdet i EU började också det närliggande begreppet *social ekonomi* användas för organisationer som främst verkar för att uppnå samhällseliga ändamål, men begreppet används mer sällan. I den här avhandlingen används främst begreppen medborgarsamhälle och tredje sektor för att beskriva frivilligarbetet och de verksamma icke-vinstdrivande organisationerna i Finland.

Karaktäristiskt för medborgarsamhällets organisationer är att de bygger på frivilligt arbete, förtroende, fritidsintresse och gemenskap (Medborgarsamhället 2006-kommissionen, 2005). Inom ramen för *The John Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project* konstruerades en strukturell arbetsdefinition för organisationer inom medborgarsamhället. Definitionen utgår från fem kriterier, vilka organisationen bör fylla för att räknas som en aktör inom tredje sektor. Organisationen bör vara (Helander och Sundback 1998, 15):

1. Organiserad (*organized*), institutionaliserad och ha formell organisation
2. Privat (*private*), utan kopplingar till statsmakten
3. Självstyrande (*self-governing*), agera på eget bevåg
4. Icke vinstdrivande (*nonprofit-distributing*), inte garantera vinst åt de som driver rörelsen
5. Volontär (*voluntary*), bygga på aktivt deltagande

I Finland utgörs medborgarsamhället av föreningar, stiftelser, kooperativ och kyrkliga rörelser. Helander och Sundback (1998) menar att de två statskyrkorna kan ses som en del av medborgarsamhället, medan det i den offentliga rapporten "Mot ett aktivt medborgarskap" (Medborgarsamhället 2006-kommissionen, 2005) argumenteras för att statskyrkorna inte hör till medborgarsamhället, men att övriga religiösa rörelser är en del av det. Därtill finns det ett stort antal gränsfall, t.ex. inom organisationer eller projekt där parter från olika sektorer samarbetar. Exempel på detta är partnerskap och självhjälpsgrupper, vilka är vanliga på lokal nivå. De flesta organisationer inom ramen för det finländska medborgarsamhället är traditionella folkrörelseorganisationer och de har ännu fler gemensamma drag än de som presenterats ovan. Harding (2012, 42) återger en beskrivande definition för dessa organisationer, definitionen härstammar från en tidigare offentlig utredning (SOU:1987:33). Enligt beskrivningen karaktäriseras folkrörelseorganisationer av nio gemensamma drag, nämligen att de:

1. har en ideologi
2. bildar opinion och vill förändra något i samhället
3. har en viss storlek, vilken behövs för att påverka samhällsutvecklingen
4. har en geografisk spridning, t.ex. genom lokalföreningar
5. medlemskap är öppet för alla
6. har ett demokratiskt arbetssätt inom organisationen
7. är oberoende statsmakten
8. innebär gemenskap
9. har en viss kontinuitet i tiden

Harding påpekar att den första punkten bör förbises eftersom många organisationsföreträdare idag anser att det skett en avideologisering av medborgarsamhället. De resterande punkterna ger dock en deskriptiv bild av medborgarsamhällets största organisationer ännu idag och därför är beskrivningen fortfarande relevant.

2.2 Den historiska utvecklingen och betydelsen

Medborgarsamhällets utveckling är långt präglad av Finlands historia och det politiska läget i landet före och efter självständigheten. Utvecklingen av en stark tredje sektor har varit långsammare än i övriga Norden på grund av dessa omständigheter, men det finns ändå långa traditioner av frivilligarbete och talkoanda också i Finland. Arbetet inom medborgarsamhället har varit en stark grund för den sociala utvecklingen i landet sedan 1800-talet och under 1900-talet har den offentliga sektorn tagit över allt fler av de uppgifter som tidigare utfördes av medborgarsamhällets organisationer (Helander och Sundback, 1998).

Sambandet mellan medborgarsamhällets utveckling och Finlands historia går långt tillbaka. Under de hundratals år innan 1809, när Finland var en del av det svenska kungariket, gick den kulturella utvecklingen i Finland samma väg som i övriga Norden. Det ledde till att Finland åtnjöt ett starkt västerländskt arv med västerländska seder och bruk, speciellt kring kusttrakterna fick det svenska arvet ett starkt fäste. Däremot ansågs

Finland redan under den svenska tiden vara en fattigare och mindre utvecklad del av det svenska riket. Efter att landet införlivades i det ryska kejsardömet 1809 kvarhölls det sociala och kulturella arvet från den västerländska tiden. Även den västerländska religionstraditionen kvarhölls, vilken spelat en stor roll för utformningen av samhället. När frivilligorganisationerna började utvecklas under 1800-talet i Sverige (Lundström och Vikström 1995) följde Finland efter i den utvecklingen och under 1800-talet grundades de första föreningarna i Finland. I början av århundradet uppstod och samlades föreningar kring trosinriktningar, utbildning, yrkeskårer och filantropiska ändamål. De första organisationerna byggde i regel på välgörenhet och därför ansågs föreningsaktivitet vara ett intresse för de mer välbärgade i samhället (Helander och Sundback 1998). En av de föreningar som haft stor betydelse för utvecklingen av landets hälsovård, Finlands Röda Kors, grundades redan på 1860-talet.

I slutet av århundradet hade föreningarna i Finland fått en annan inriktning, de samlades istället kring ett enda mål; självständighet. Att även de lägre samhällsklasserna börjat organisera sig och förde fram idéer om demokrati, ekonomisk och social utveckling var starka drivkrafter i önskan om självständighet. Det ryska inflytandet ansågs stå i vägen för detta och förtrycksperioderna av förryskning kring sekelskiftet gav dessa politiska idéer större legitimitet och bidrog till att nationalistiska tankar fortsatte frodas. Föreningarna runt den här tiden gav sken av att arbeta som lokala brandkårer, ungdomsorganisationer, nykterhetsrörelser, jaktlag och seglarsällskap, men egentligen var detta enbart täckmantlar för grupperingarnas politiska motiv. Självständighetsönskan förenade hela Finlands folk och innan självständigheten 1917 fanns det inget utrymme för andra slags föreningar eller organisationer, utan denna politiska önskan dominerade inom medborgarsamhället. (Helander och Sundback, 1998).

Tiden efter självständigheten och det finska inbördeskriget präglades av en djup splittring bland det finländska folket. Inom politiken fanns starka extrema politiska rörelser både till vänster och till höger och att utveckla någon opartisk stark tredje sektor vid sidan av staten och näringslivet föreföll omöjligt med tanke på dessa omständigheter. I Finland problematiserades läget ännu av splittring inom socialdemokratin. Den

socialdemokratiska rörelsen splittrades först i en kommunistisk gren och en socialdemokratisk gren efter de rödas fall i inbördeskriget 1918. En andra splittring skedde under 1930-talet när en ny våg av vänsterradikalism tog fart. Framväxten av ett stabilt medborgarsamhälle i övriga Norden kopplas ofta ihop med en stark socialdemokrati, men eftersom socialdemokratin i Finland var betydligt svagare gick utvecklingen långsammare framåt. De filosofiska och ideologiska idéer som nådde Finland utifrån gav visserligen upphov till bildandet av en del politiskt obundna organisationer inom medborgarsamhället och många av dessa såg som sin uppgift att bygga upp ett fungerande samhälle och sörja för socialvård eller allmänbildning, t.ex. Mannerheims barnskyddsförbund och Folkhälsan. Däremot fungerade organisationerna inom medborgarsamhället främst som pionjärer i den sociala utvecklingen, medan den huvudsakliga sociala utvecklingen genomfördes genom demokratiska, statliga reformer. Föreningarna fungerade ändå i nära samarbete med statsmakten under hela 1900-talets första hälft och var ofta föregångare inom sina områden (Helander och Sundback, 1998).

Det som skiljer Finland från de övriga nordiska länderna under 1900-talet är krigen mot Sovjetunionen. Efter krigsåren 1939-1944 är Finland ekonomiskt utarmat och har stora krigsskadestånd att betala. Detta sätter fart på industrialiseringen och ekonomin, men de offentliga medlen räcker inte till för att skapa någon omfattande social utveckling. Efter krigstiden faller en stor del av ansvaret för återuppbyggnaden av landet på frivilligorganisationer, men småningom övergår många av de sociala och kulturella institutionerna som uppstått efter självständigheten i statlig regi, till exempel universiteten och olika vårdinrättningar. Att Finland lyckades behålla sitt egna politiska system efter krigen bör ses som en viktig förutsättning för framväxandet av ett starkt medborgarsamhälle, i ett socialistiskt samhälle hade en sådan utveckling knappast varit möjlig (Helander och Sundback, 1998). Under 1940-70-talet sker en stark utveckling i landet och många sociala reformer genomförs nationellt. Uppgifter som tidigare skötts av frivilligorganisationer tas över av staten i enlighet med framväxandet av en nordisk välfärdsstat. Under 1940-talet utvecklas kommunal hälsovård och familjepolitik, under 1950-talet utformas dagvården och under 1960-talet reformeras både pensionssystemet och socialskyddssystemet. Nästan all välfärd därefter utvecklas inom det offentliga, vilket

leder till att också medborgarsamhället får en annan inriktning än tidigare. Under 1960-talet är föreningsarbete inte längre starkt politiserat eller utgående från sociala behov, utan föreningar med inriktning på fritid, kultur och idrott blir vanligare. Medborgarsamhällets roll och uppgift har förändrats i takt med att de samhälleliga behoven förändrats, numera speglar medborgarsamhället de mänskliga behoven i det post-industriella samhället (Helander och Sundback, 1998). En viktig notering är att medborgarsamhället i de nordiska länderna länge haft en nära relation med statsmakten, vilket påverkat utvecklingen av frivilligt engagemang på ett positivt sätt. I de nordiska länderna har frivilligorganisationer hela tiden ansetts täcka upp för brister i den offentliga sektorns servicenät och den offentliga sektorn har i sin tur varit en viktig bidragsgivare för organisationerna (Harding, 2012). En mera tvivelaktig inställning från statsmakten hade antagligen bidragit till en helt annorlunda utveckling (jfr Alapuro 2005).

2.3 Medborgarsamhällets uppgifter och verksamhet

Det finns flera olika synsätt och utgångspunkter att ta fasta på i sättet att se på medborgarsamhällets uppgifter och organisation. Gemensamt för alla de som försöker beskriva dess uppgifter och verksamhet är de ser på medborgarsamhället som en sektor som fyller ett flertal viktiga funktioner i samhället. Harding (2012, 26) definierar fem huvudsakliga funktioner eller samhällsroller som generellt tilldelas medborgarsamhället. Enligt författaren fungerar medborgarsamhället som röstbärare, serviceproducent, arena för gemenskap, demokratiskola och som motvikt till staten och näringslivet. Harding förklarar

1. den röstbärande rollen med lobby- eller intresseorganisationer som står för en större grupps röst och för dess intressen i samhället och dagspolitiken
2. serviceproducentrollen som medborgarsamhällets komplement till offentlig och vinstdrivande serviceproduktion
3. gemenskapsrollen både som huvudfunktion i organisationer (jfr hobby-föreningar) eller som en bieffekt i organisationer med andra mål

4. den demokratiskt skolande rollen med att enskilda människor tar till sig de demokratiska beslutsvägar och egenskaper som karaktäriserar beslutsfattande i föreningar
5. rollen som motvikt till stat och näringsliv som ett resultat av de fyra första punkterna. Medborgarsamhället fungerar bland annat både som opposition i politiken (röstbärfunktion) och som alternativ till offentlig och privat serviceproduktion (serviceproducentrollen)

Eikenberry och Kluver (2004) diskuterar i en artikel om hur den viktiga funktion som medborgarsamhället utgör för demokrati och medborgarnas välbefinnande riskeras genom en för stark marknadsorientering inom medborgarsamhällets organisationer. I artikeln lyfter de fram tre samhällsfunktioner som sektorn uppfyller i dagsläget; att skydda olika värden (*value guardians*), serviceproduktion och försvar (*service and advocacy*) samt att befrämja socialt kapital (*social capital*). Med att skydda olika värden menas att medborgarsamhället fungerar som ett fritt forum för enskilda individer, där de organiserat kan uttrycka åsikter och värderingar, handla i enlighet med dem och sätta målsättningar, utan annan inblandning. Detta stämmer väl överens med Hardings punkt ett och fem, rollen som röstbärare och som motvikt till stat och näringsliv. Serviceproduktion och försvar (jfr rollen som serviceproducent respektive röstbärare) innebär att medborgarsamhället ger möjlighet att producera service enligt de behov som finns i samhället, snarare än att gå efter de mest lukrativa alternativen. Med försvar menas att medborgarsamhället kan lyfta fram sociala och ekonomiska problem och mobilisera krafter för att göra något åt detta. Att befrämja socialt kapital, dvs att skapa tillit och förtroende för medmänniskorna (jfr gemenskapsrollen och demokratiskola-rollen) är en av medborgarsamhällets viktigaste uppgifter, eftersom medborgarsamhällets organisationer tros vara bättre på att främja socialt kapital än offentliga och privata aktörer. Samarbete, ömsesidigt förtroende och sociala värderingar är en naturlig del i frivilligorganisationer än i andra aktörers miljöer.

Isaksson (1997, 11) diskuterar hur medborgarsamhällets uppgifter kan kategoriseras enligt dess verksamhet. Isaksson för fram att sektorns verksamhet kan indelas i tre kategorier;

serviceproduktion, organiserat frivilligarbete och icke-organiserat frivilligarbete. Serviceproduktionsfunktionen är den samma som Harding beskriver i punkt två, medborgarsamhället kan bidra med organiserad serviceproduktion, där organisationerna producerar tjänster och säljer dessa till stat eller kommun. Det organiserade frivilligarbetet består i sin tur av organiserat arbete inom registrerade föreningar, stiftelser eller andra organisationer. Det icke-organiserade frivilligarbetet i medborgarsamhället är enligt Isaksson frivilligt arbete som utförs av enskilda medborgare eller inom informella grupper, utan någon större organisation. Familjen och grannskap hör till denna kategori. Synsätten på medborgarsamhällets uppgift och verksamhet kan varieras och förstås på olika sätt, men gemensamt är att de flesta lyfter fram medborgarsamhällets betydelse i fylla många funktioner samtidigt. Positiva återverkningar finns både på individplanet och på samhällsplanet.

3.4 Betydelse för ekonomi, demokrati, hälsa och välfärd

Medborgarsamhället har fortsatt att växa i Finland sedan dess avpolitisering under 1960-talet och i diskussionen om medborgarsamhällets varande och framtid lyfts allt oftare betydelsen för ekonomi, demokrati, hälsa och välfärd upp. Redan under 1990-talet fanns det diskussioner om medborgarsamhället som en möjlig lösning på en rad olika samhällsproblem i samhällsdebatten. Flera händelser under 1990-talet bidrog till att diskussionen om medborgarsamhällets betydelse för resten av samhället återupptogs. Av de viktigaste kan nämnas Sovjetunionens kollaps, som ledde till ekonomisk recession och massarbetslöshet i Finland samt inträdet i EU, vilket ledde till att Finland var tvungen att anpassa sin sociala politik till EU-lagstiftning och -direktiv. I de politiska, sociala och ekonomiska utmaningarna som rådde under 1990-talet vändes blickarna mot medborgarsamhället, eftersom ett stärkt medborgarsamhälle upplevdes kunna lösa en del av de samhälleliga problemen. En viktig prioritet var att sänka den offentliga sektorns kostnader, men samtidigt försöka behålla välfärden. Avreglering av detaljstyrningen av kommuner är en av de åtgärder som togs för att försöka uppnå kostnadsbesparingar. Det fanns en stark tilltro till att lokala lösningar vore att föredra och att organisationer inom medborgarsamhället kunde bli viktiga aktörer inom t.ex. utbildning, hälso- och sjukvård,

barndagvård och äldreomsorg. Samtidigt fanns det också förhoppningar om att detta kunde minska på arbetslösheten (Helander och Sundback, 1998). Att ett förstärkt medborgarsamhälle ansågs kunna lösa en del ekonomiska utmaningar grundar sig i att organisationer inom tredje sektor bland annat behandlas annorlunda i skattelagstiftning än offentliga och privata organisationer. Både i inkomstskattelagstiftningen och i mervärdesskattelagstiftningen åtnjuter föreningar fortfarande betydande lättnader. Helander och Sundback (1998) nämner också att diskussionerna om medborgarsamhället delvis ligger som en motvikt till idéerna om marknadsorientering och privatisering av offentlig verksamhet som också präglade samhället sedan 1990-talet.

Att blickarna vänts mot de ekonomiska, demokratiska och sociala fördelar som ett aktivt och starkt medborgarsamhälle kan bidra med beror delvis också på att forskning kring ämnet ökat. Robert D. Putnams analyser av sambandet mellan socialt kapital, ekonomisk tillväxt och demokratisk effektivitet har fått stor uppmärksamhet internationellt. Socialt kapital definieras enligt Salamon (1998, 14) som *“bonds of trust and reciprocity that seem to be pivotal for a democratic society and a market economy to function effectively, but that the American ethic of individualism would otherwise make it difficult to sustain”*. Socialt kapital handlar alltså om ömsesidigt förtroende och tillit mellan människor i ett samhälle. Putnam har belyst det sociala kapitalets betydelse genom att beskriva hur olika konsekvenserna av en regionaliseringsreform i Italien blev i de norra och i de södra delarna av landet. Implementeringen av de demokratiska institutionerna lyckades mycket bättre i norra delen än i den södra delen. Putnam förklarade de olika utfallen med hjälp av socialt kapital. I norra Italien fanns långa traditioner av medborgardeltagande och frivilligarbete, dessutom läste de oftare tidningarna och engagerade sig mera politiskt. Det sociala kapitalet bidrog även till en högre ekonomisk tillväxt och en mer fungerande demokrati. I den södra delen av Italien saknas dessa anor av socialt kapital och därför fungerade inte implementeringen av reformen lika väl där (Harding, 2012). Putnam har också varnat för att amerikanernas brist på socialt kapital och deltagande i medborgarsamhället idag kan bana väg för en demokratisk kris i USA. Vetskapen om kopplingarna mellan ett starkt medborgarsamhälle, välfärd, ekonomi och ekonomisk tillväxt har fått många länder att värdesätta medborgarsamhällets fortlevnad.

Frivilligarbetets betydelse gavs också stor uppmärksamhet i Finland av Matti Vanhanens första regering under början av 2000-talet. Vanhanens regering lyfte fram medborgarsamhället som en tillgång i sitt politikprogram och menade att medborgarsamhället lägger grunden för demokratifostran och en aktiv och välmående befolkning. Samtidigt poängterades att det vore viktigt att traditionen av frivilligarbete gick i arv till yngre generationer för att öka det sociala kapitalet hos befolkningen och stödja en fungerande demokrati. Då betonades, liksom under 1990-talet, medborgarsamhället som ett svar på olika utmaningar, både politiska, sociala och ekonomiska sådana. Under regeringsperioden tillsattes Medborgarsamhället 2006-kommissionen med uppgift att analysera förutsättningar för att fortsättningsvis trygga och främja medborgarnas deltagande. Den tillsatta kommissionen utgav också rapporten *Mot ett aktivt medborgarskap* (2005), där olika aspekter av medborgarsamhället diskuteras och utvecklingsförslag sammanställs.

3.5 Medborgarsamhällets organisation idag

Medborgarsamhället ser idag olika ut i olika länder och dess utformning är ofta formad av långa historiska traditioner och ländernas välfärdssystem. I de nordiska länderna är förhållandena jämförelsevis likartade. De nordiska länderna har i europeisk jämförelse ett starkt medborgarsamhälle med en hög andel frivilligt arbete och stora medlemsantal, däremot är andelen anställda inom organisationerna mindre. De offentliga bidragen till organisationerna är jämförelsevis låga och det beror också på att den offentliga sektorn sköter största delen av all krävande service, såsom sjukvård och utbildning. I bland annat Nederländerna och Tyskland har medborgarsamhället ett större ansvar för samhällsliga tjänster till följd av ett lägre förtroende mellan befolkningen i olika samhällsgrupper. Genom att erbjuda tjänster hos olika serviceproducenter har förtroendeproblemen kunnat regleras. Medborgarsamhället har varit en förutsättning för att kunna hantera mångfald och motsättningar mellan olika grupper på ett sätt som är obekant för de nordiska förhållandena. I USA har medborgarsamhället också bidragit med att hantera pluralismen. I Storbritannien har medborgarsamhället utvecklats mera som i Norden, men

organisationerna har fått överta ett större ansvar för välfärdstjänsterna och orienterat sig mera mot marknaden än i Norden. Det är tänkbart att även de nordiska länderna närmar sig samma utveckling. Europeiska unionen har ställt sig positiv till en sådan utveckling i ledet för att uppnå en konkurrenskraftig social marknadsekonomi och social innovation (Harding, 2012).

Det finländska medborgarsamhället består av en mängd aktörer, rörelser och organisationer. Harju (2007) skriver att medborgarverksamhet, organisationers verksamhet, kyrkor och andra religiösa rörelser, fackföreningsrörelser, politiska partier, småskaliga kooperativ, stiftelser och den fria bildningen är de verksamhetsformer som tillsammans bildar det finländska medborgarsamhället. Medborgarverksamhet och organisatorisk verksamhet utgör både volymmässigt och betydelsemässigt den viktigaste delen. Med medborgarverksamhet avses frivilligt arbete som utförs tillsammans med andra människor för att tillgodose ett allmänt behov, t.ex. skötsel av allmänna områden eller insamlande av medel för skolresor. Arbete inom familjen räknas inte till detta. Medborgarverksamheten är svår att mäta på grund av den informella karaktären och det faktum att den inte alltid syns utåt. Det är betydligt enklare att förklara och mäta den organisatoriska verksamheten. Av medborgarsamhällets organisationer är föreningarna de mest betydande (Harju, 2007).

Föreningarna utgör den största gruppen av aktörer inom medborgarsamhället. Deras verksamhet grundar sig på grundlagen och föreningslagen. Föreningslagen ställer de formella kraven för hur organisationen ska se ut strukturmässigt och reglerar dess verksamhet. Definitionsmässigt kan en förening beskrivas som ett avtal mellan en grupp människor som agerar tillsammans för ett icke vinstsyftande ändamål. Föreningarna kan grupperas och delas in enligt olika grunder, enligt t.ex. syfte eller juridisk status. I en syftesindelning särskiljs mellan ideella föreningar och ekonomiska föreningar, där den senare vanligtvis inte räknas till tredje sektorn. I en uppdelning enligt juridisk status skiljs mellan registrerade föreningar och oregistrerade föreningar. Föreningar kan välja att registrera sig hos Patent- och registerstyrelsen och vid registrering får en förening fler juridiska rättigheter. En registrerad förening får ta egna åtaganden och är en egen juridisk

person, den kan äga egendom och fastigheter, ingå kontrakt och emottaga donationer. En oregistrerad förening är inte en egen juridisk person och det hindrar föreningen från att ha någon större ekonomisk verksamhet. De flesta föreningar baserar sig på frivillighet, men det finns även föreningar som inte kan välja sitt eget syfte och grundar sig på tvångsmedlemskap. De lyder också under andra lagar och en del av dem ses som offentligrättsliga organisationer. På lokal nivå hör bland annat skogsföreningar, fiskarförbund och väglag till den här specialkategorin, medan Centralhandelskammaren är en sådan organisation som verkar på nationell nivå (Helander och Sundback 1998, Harju 2007).

I Finland är nätverket av föreningar väl utbyggt och den finns en vedertagen struktur med verksamhet på olika nivåer; förbundsstrukturen. Helander och Sundback (1998) beskriver föreningsstrukturen som en pyramid med tre olika nivåer. Den lägsta nivån består av föreningar på lokal nivå, den mellersta nivån symboliserar olika föreningar på distriktsnivå och i toppen finns de nationellt utbredda förbunden. Ibland nämns också en fjärde nivå, den symboliserar de olika takorganisationerna som finns för olika sektorer. Föreningarna på den lokala nivån utgör en överväldigande majoritet, år 1998 uppskattades över 100 000 av de 105 000 registrerade föreningarna verka på lokal nivå, men bland dem är det många som inte är aktiva. Föreningarna på distriktsnivå verkar ofta för att samordna de lokala föreningarnas verksamhet och att fungera som förmedlare mellan den nationella föreningen och de lokala föreningarna, men det är inte registrerade i samma utsträckning som på lokal nivå. På nationell nivå fanns det år 1998 ca 2000 föreningar. Föreningarna på nationell nivå är ofta ett talrör för alla medlemsföreningar, en del av dem har också egen verksamhet, medan andra främst är ett serviceorgan för underlydande föreningar.

I rapporten *Mot ett aktivt medborgarskap* (Medborgarsamhället 2006-kommissionen, 2005) konstateras att det år 2005 fanns ca 120 000 föreningar och att ungefär 70 000 av dem är aktiva. De oregistrerade föreningarna uppskattades till ca 30 000 i antal. År 2005 arbetade 82 000 personer som anställda inom föreningslivet, vilket motsvarade ca 3,5% av landets BNP. Det är en förhöjning jämfört med år 1998, när 64 000 personer var sysselsatta inom tredje sektorn, vilket utgjorde ca 2 % av BNP. Medborgarsamhället är

procentuellt mindre i Finland än i de övriga nordiska länderna, men också mindre jämfört med Holland, Belgien eller Irland. År 1996 uppskattades att ca 655 000 människor deltog i frivilligarbete inom föreningar och att arbetet motsvarade ungefär 80 000 årsverken eller 4 % av BNP. Föreningssektorns omsättning år 2005 var 5 miljarder euro, av vilken den offentliga sektorn stod för 32% i form av bidrag och understöd. I rapporten (Medborgarsamhället 2006-kommissionen, 2005) framkommer att största delen av föreningarna, ca 28 000 stycken eller omkring 40 %, är verksamma inom kultur och fritid, den största gruppen bland dem är idrottsföreningar. Föreningar med inriktning på social- eller hälsovård utgör ca 13 000 stycken, yrkes- och näringsföreningarna är ca 12 000 i antal och de politiska och intressebevakande föreningarna är ca 11 000 till antalet. Kultur- och fritidsföreningarna har över 5 miljoner medlemmar, yrkes- och näringsorganisationerna har 4,5 miljoner medlemmar och de politiska och intressebevakande föreningarna har närmare 3 miljoner medlemmar. Intresset för kultur- och fritidsföreningar har blivit allt tydligare sedan 1990-talet och även om de traditionella föreningarna har hållit kvar sina positioner, har det skett en förskjutning av föreningsaktivitet av politisk eller ekonomisk karaktär mot en mera kulturell karaktär (Helander och Sundback 1998, Harju 2007).

Förutom föreningarna finns det ett flertal andra viktiga organisationsformer inom medborgarsamhället som bör presenteras i korthet. Närmast föreningarna står stiftelserna. Stiftelser karaktäriseras av en tillgång som ska gå till ett speciellt syfte, syftet bör vara ett välgörande ändamål. Olikt föreningarna har stiftelserna inga ägare eller medlemmar som ska påverka verksamhetens ändamål, utan ändamålet utgår från en stiftelseurkund, ett slags dokument över stiftelsens syfte. En registrerad stiftelse är en egen juridisk person. Stiftelser kan delas in enligt institutionsstiftelser och kapitalstiftelser. En institutionsstiftelse kan upprätthålla sjukhus, forskningsinstitutioner eller publicera tidskrifter. Kapitalsstiftelsernas syfte är att stödja någon viss verksamhet eller ett ändamål ekonomiskt. Stiftelserna har hela tiden ökat i antal och idag finns det ca 2700 stiftelser. De flesta av stiftelserna, omkring 40% av dem, verkar inom kultur eller utbildning, men stiftelsernas storlek och syften är väldigt varierande (Harju 2007, Helander och Sundback 1998). Även kooperativ har traditionellt utgjort en viktig del av det finländska

medborgarsamhället. Kooperativ är en medlemsägd eller kundägd företagsform som uppstått för över 150 år sedan och ännu lever kvar. I ett kooperativ samarbetar människor för att uppnå ett socialt, ekonomiskt eller kulturellt mål tillsammans (Harju, 2007). Kooperativ har traditionellt varit öppna för alla och är en form av samverkan som både kan ses som en organisation inom privat sektor och tredje sektor. I Finland finns två olika typer av kooperativ, traditionella kooperativ och neo-kooperativ. Den tidigare gruppen består i huvudsak av samverkan mellan olika producent- och konsumentorganisationer, medan neo-kooperativen består av upp till 700 olika samverkansformer. Upp till en tredjedel av neo-kooperativen anses operera inom medborgarsamhället (Helander och Sundback, 1998). I många neo-kooperativ samarbetar aktörer från både offentlig, privat och tredje sektor. En stor del av dessa grupperingar existerar på lokal nivå och strävar till att i sin helhet förbättra livsvillkoren på lokal nivå. Olika typer av partnerskap, aktivitetscenter och självhjälpgrupper är exempel på olika gränsfallsorganisationer. Förutom de ovan nämnda organisationerna har olika religiösa samfund en given plats i medborgarsamhället. Helander och Sundback (1998) menar att de två statskyrkorna kan ses som en del av tredje sektorn, medan Medborgarsamhället 2006-kommissionens rapport definierar de övriga trossamfunden som en del av tredje sektorn, medan statskyrkorna bör ses som en del av den offentliga sektorn. De trossamfund som inte hör till statskyrkorna är till antalet ca 1000 (Medborgarsamhället 2006-kommissionen, 2005).

3.6 Framtida utmaningar

Medborgarsamhället står inför stora utmaningar i framtiden. Traditionellt deltagande ser ut att minska i hela världen. Det medför att grundvalarna för en fungerande demokrati skakas om och att de fördelar ett aktivt medborgarskap ger individen i form av hälsa och välfärd är hotade. Putnam (2001) skriver att beteendet förändrats i USA sedan 1970-talet. Tidigare deltog amerikanerna aktivt i medborgarsamhället och hade starka band till familj, grannar och vänner. Detta skapade ett starkt socialt kapital hos amerikanerna och ingav en känsla av gemenskap. Numera deltar amerikanerna allt mindre i församlingar, idrottsklubbar, politiska partier eller andra organisationer inom medborgarsamhället, och

om de deltar, så gör de det ofta ensamma istället för i grupp. Till följd av detta har det sociala kapitalet sjunkit, vilket ger negativa återverkningar bland annat på utbildning, barns utveckling, demokrati, ekonomi, hälsa och välfärd. Det lyckliga och produktiva närsamhället har existerat inte heller i samma bemärkelse längre. Putnam (2001, 287) anger fyra orsaker till denna nedgång; brist på tid och pengar, boende i förort och pendlande, elektronisk underhållning och generationsväxling. Den sistnämnda är den viktigaste orsaken. Dagens amerikaner ser sig själva mera som konsumenter än som medborgare, vilket gör dem mindre benägna att delta i och upprätthålla ett medborgarsamhälle. Putnam menar att dagens situation påminner om den för hundra år sedan, när det sociala kapitalet minskade till följd av urbaniseringen. Han framför också en tanke om att situationen även tycks ha ett samband med en utökad individuell frihet.

I Norden har orosmolnen kring medborgarsamhället kretsat mest kring sjunkande medlemsantal i föreningarna eftersom ett stort medlemsantal ofta sammankopplats med organisationens livskraft. Fastän medlemskapet sjunker så är det fortfarande en överväldigande majoritet av befolkningen som är föreningsmedlemmar. Det är ändå tydligt att ungas intresse för att delta i föreningslivet sjunker på grund av alternativa fritidssysselsättningar, detta syns inte minst hos fackföreningarna och de politiska partierna. Det finns ändå orsak att tro att ungas intresse för att påverka inte minskat, utan att de bara deltar genom andra kanaler än tidigare och att deltagandet är mera individuellt. Det är också möjligt att frågorna blir mer specifika och att enfrågerörelser därför får större bärkraft (Harding, 2012). Trots att medlemssiffrorna sjunker har ändå mängden arbete som utförs ideellt hållit sig stabil sedan 1990-talet, däremot är det inte nödvändigtvis så att personerna som arbetar ideellt är medlemmar i den organisation de arbetar för. Här syns återigen mer individualistiska tendenser.

Harju (2007) reflekterar liknande över de framtida utmaningarna i Finland. Det finländska medborgarsamhället har byggt upp ett rikt socialt liv hos finländarna, gett dem mening och byggt upp en samvaro mellan dem. Medborgarsamhället har också fostrat finländarna till medborgarskap, bidragit med expertis, varit en viktig samhällsaktör och format den finländska identiteten. De stora utmaningarna i framtiden handlar om finländarnas

förändrade beteende. Finländarna vill fortsättningsvis delta i medborgarsamhället, men de är allt mindre benägna att själv bidra eller ta förtroendeposter. Speciellt viktigt är det att förstå de ungas nya sätt att delta i samhället och att uppmuntra unga att ta del i den traditionella medborgarverksamheten. Även i Finland har det sociala kapitalet sjunkit och det finns en oro för det utanförskap som många unga känner. Samtidigt finns det också personer som menar att samhällsengagemanget inte försvagats eller urholkats, utan att det bara är dess karaktär som förändrats. Amnå (2008) argumenterar för att ett problem är att deltagande och engagemang ofta förväxlas. Engagemanget mäts endast genom deltagande i traditionella former och det bortses från de nya former av deltagande som skapats. Amnå menar att även medborgare som är till synes apatiska innehar en politisk beredskap, att olika arbetsformer ökat och att det ger större möjligheter för deltagande i olika tid och rum. Författaren skönjer ett flertal trender bland den svenska befolkningen, bland annat tror han att medborgarsamhället gör en återkomst och blir en mer betydelsefull producent av välfärd. Återkomsten sker antagligen i en ny mix av organisationer och arbetsformer, där både de som arbetar frivilligt och professionellt inom sektorn samsas. Amnå menar också att medborgarsamhället blir en mer individualiserad ersättare för traditionella politiska partier. Dessutom tros medborgarsamhället globaliseras, förvaltningspolitiserats och i samband med detta närma sig marknaden.

Medborgarsamhällets närmanden mot marknaden har noterats av många forskare och ämnet är föremål för den tematiken i den här avhandlingen. Marknadsorienteringen väcker även en oro, bland annat Eikenberry och Kluver (2004) beskriver risken med att en allt för stark marknadsorientering inom medborgarsamhället urholkar det demokratiska samhället. Harding (2012) närmar sig också samma problematik genom att reflektera över mer praktiska utmaningar inom styrning och finansiering. En viktig fråga är hur rättvisa stöd- och finansieringssystem till organisationerna kan skapas utan att dessa övertar den frihet som organisationer har eller att det upplevs som att organisationerna "säljer sin själ". Undersökningen i den här avhandlingen tangerar just sådana frågor och kan förhoppningsvis ge fler svar på hur marknadsorientering, finansiering och redovisning upplevs ur medborgarsamhällets perspektiv.

3 Teoretisk referensram

3.1 Det marknadsorienterade samhället

Under de senaste årtiondena har samhället präglats av marknadsorientering. Det marknadsorienterade synsättet är en bred organisationstrend som sträcker sig över alla samhällssektorer. Den marknadsorienterade organisationen har företaget som ideal och hämtar lednings- och styrningstekniker från den privata sektorn. Under 1980-talet fick marknadssynen fäste i den offentliga sektorn, som övertog allt flera tekniker och verktyg från marknaden och implementerade dessa i styrning av offentlig verksamhet. Hela skiftet i synen på hur offentlig verksamhet skulle styras betecknas med begreppet New Public Management (NPM). Sedan början av 1990-talet har marknadssynen också letat sig in i medborgarsamhällets organisationer. Idag har den traditionella frivilligverksamheten allt fler karaktärsdrag av det professionella företaget och även mindre organisationer har en allt mer utvecklad verksamhetsstyrning.

En konsekvens av att marknadsorientering och vinstdrivande metoder fått en så given plats i dagens organisationer är att olika typer av *redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter* är märkbart mer förekommande än tidigare. Kontinuerlig ekonomisk redovisning, granskning, mätning och uppföljning såsom rapportering, revision, intern kontroll och prestationsmätning är idag naturliga inslag i de flesta organisationer. Den här typen av rapportering har uppstått genom att krav på effektivitet, kvalitet och ändamålsenlighet har ökat. Genom rapporteringen får organisationerna legitimitet och erkänd kompetens, både från finansiärer, anställda och klienter (Christensen och Ebrahim, 2007). Många forskare påstår att vi lever i ett granskningssamhälle, dvs ett samhälle där kontinuerlig granskning, i alla dess olika former, är vardag (Ivarsson Westerberg och Jacobsson, 2013). Uppkomsten av granskningssamhället hänger tätt samman med organisationernas närmande av marknaden. Michael Power beskriver fenomenet i boken *The Audit Society - Rituals of Verification* (1997). Power använder begreppet *the audit society* för att förklara hur revision fungerar som en bred social rörelse och används som ett granskningsinstrument av hela samhället. Peter Dahler-Larsen (2012) använder termen

the evaluation society för att beteckna samma sociala aktivitet kring att kontrollera verksamhet med olika metoder.

Att medborgarsamhällets organisationer närmar sig företaget som organisation och allt oftare blir föremål för professionell granskning utifrån ses inte enbart med blida ögon. Förändringen har lett till oro över hur medborgarsamhällets uppgift och verksamhet utvecklas. Oron sträcker sig till frågor om vad som händer när fokus flyttas från mission till rapportering, om finansierarna får ett för stort inflytande och ifall det ursprungliga konceptet med frivilligverksamhet urholkas (Eikenberry och Kluver 2004, Christensen och Ebrahim 2007, Hwang och Powell 2009). Eikenberry och Kluver (2004) för fram farhågan att marknadsorientering av medborgarsamhället möjligen är en förlust i längden, trots att eventuell högre effektivitet på kort sikt. De menar att medborgarsamhället är en viktig sektor för att förstärka demokrati och deltagande, och att en för stark marknadsstyrning ger för stora demokratiunderskott i slutändan. Det finns tydligt en motstridighet mellan dessa två riktningar, vi omgärdas av ett samhälle som normaliserar marknadsorientering, medan det inom statsvetenskapen också finns en kritik mot denna vändning. Den här diskussionen med de motstridiga riktningarna utgör i avhandlingen kärnan till forskningsfrågorna. I det här kapitlet presenteras vetenskaplig litteratur om både granskningssamhället och den marknadsorientering som präglat medborgarsamhällets organisationer sedan 1990-talet. I slutet av kapitlet motiveras undersökningens intresseområden med hänvisning till litteraturen.

3.2 Granskningssamhället

Till följd av den djupt rotade marknadsorienteringen i samhället har även en rad organisationsfilosofier vunnit ny mark. Granskning är en sådan filosofi. Många forskare betonar idag att vi lever i ett framväxande granskningssamhälle; ett samhälle som tvunget granskar, mäter och jämför all verksamhet med avsikten att få fram den bästa, mest effektiva eller den mest kostnadseffektiva lösningen. Granskningen kan ha olika namn. Det kan handla om revision, utvärdering, uppföljning, tillsyn, evaluering, kvalitetssäkring eller rapportering, men fenomenet är likväl det samma. Genom granskningen kan

verksamhet kontrolleras, styrs och förändras. Ofta kopplas granskning ihop med transparens, ändamålsenlighet och ansvarsutkrävande. Att uppnå transparens ses som särskilt viktigt, eftersom som transparens anses kunna undvika risker eller kriser. Att granska kan också användas som styrmedel för att få människor att inte göra fel saker eller göra saker fel. (Dahl 2012, Ivarsson Westerberg och Jacobsson 2013).

Granskningen föranleder ett idogt arbete kring *redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter* för de flesta organisationer. En förutsättning för att kunna granska är nämligen att mäta, redovisa och rapportera kring verksamheten. För mindre organisationer inom tredje sektor kan dessa krav på redovisning och rapportering vara resurskrävande och resursdränerande, men granskningen är också en försäkran för finansiärer och det övriga samhället om att organisationerna gör det de ska. Ivarsson Westerberg och Jacobsson (2013) menar många organisationer blivit väldigt mottagliga för redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter och att det är ett led i att se sig själv som en "riktig" organisation, en enhet som kan avgränsas, mätas och styras. En ny trend är dock att det inte enbart är de mest självklara sakerna eller kärnverksamheten som granskas, utan också allt mer runt omkring verksamheten, t.ex. verksamhetens miljöpåverkan eller kvalitet (Dahl 2012).

Orsakerna till att granskning som fenomen utvidgats explosionsartat är flera. Ivarsson Westerberg och Jacobsson (2013) menar att det inte beror på att förtroendet eller tilliten mellan olika organisationer skulle ha försämrats, utan de låter förstå det med stor sannolikhet är så att organisationerna följer ett större internationellt mönster. De anpassar sig till den globala spridningen och tilltron till styrning och revision. Det förefaller också vara så att granskning ofta leder till mer granskning. När brister uppdagas vid en granskning är lösningen ofta att granska ännu mera eller ännu noggrannare.

Dahl (2012) menar att granskningen har stora likheter med revision och revisionsprocesser. Revision är en extern, oberoende kontroll av förvaltning och ekonomi som tillämpas för externa syften. Den utförs alltid av en auktoriserad revisor och är en slags försäkran om att verksamheten är lagenlig och uppfyller sitt syfte. Revisionen är

visserligen lagstadgad för en del verksamheter, men det är också en symbolisk försäkran för finansärer och andra utomstående intressenter. Power, (1997) argumenterar för att revision (*audit*) inte enbart ska ses som en revisionsprocess, utan att fokus bör fästas vid revisionsobjektet och vad revision egentligen innebär. Power menar att revision numera är ett så utbrett fenomen och utförs inom så många olika områden att det är relevant att börja prata om ett *audit society*. Här bör uppmärksammas att det engelska begreppet *audit* har en bredare betydelse än det svenska begreppet *revision*. Det *audit society* som Power beskriver handlar om samma sak som det som i svensk litteratur betecknas som ett *granskningsamhälle*. Power menar att revision blivit ett uttryck för rationell verksamhetsstyrning och att dess funktion blivit normstyrande och kontrollerande. Den verkliga makten i revisionen, menar Power, är att den har förmågan att få organisationer att göra sig granskningsbara. Dahl (2012) drar stora likheter mellan Powers poäng gällande revisionens makt och granskningens makt. Hon argumenterar för att även granskningens makt ligger i att få organisationer att göra sig granskningsbara, snarare än att verkligen granska dem.

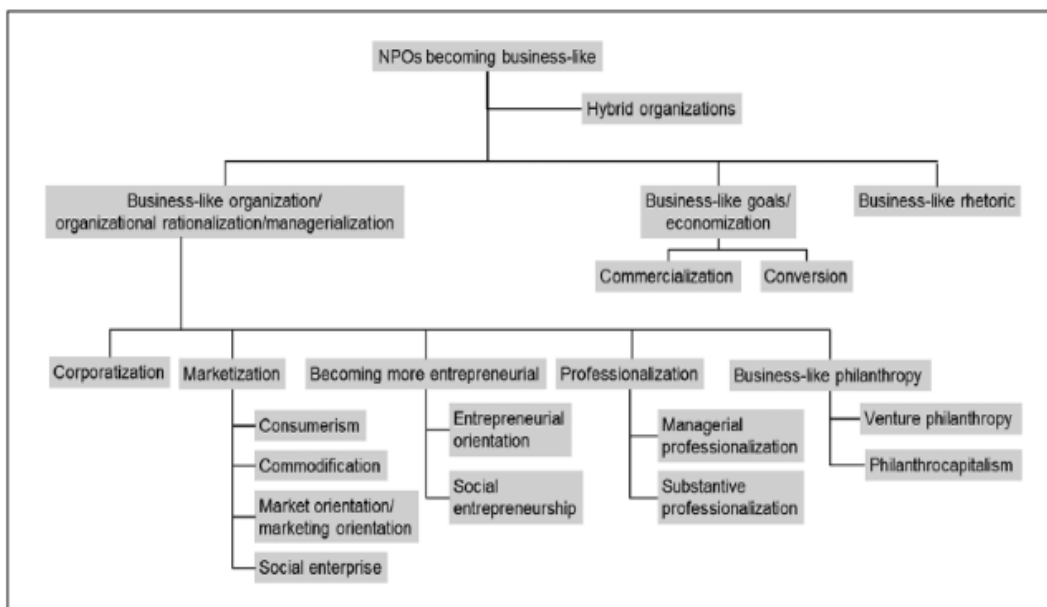
Peter Dahler-Larsen (1998) beskriver granskningsamhället, men utgår ifrån evaluering i sin forskning. Han skriver att vi lever i ett samhälle där allt ska evalueras konstant och där evaluering är en inbyggd rutin i de flesta administrativa system. Evaluering är en så stor del i vår kultur att den utgör en grundläggande struktur i vår tillvaro, men tilltron till det rationella är i många fall naiv. Evalueringen är inte enbart objektiv eller neutral, den har också en starkt styrande effekt. Evaluering bestämmer vad vi fokuserar på, vad vi anser vara ett problem och vad vi tänker oss att göra åt dessa problem (Dahler-Larsen, 1998). Författaren påpekar att det ofta finns många lösa trådar kring evalueringsprocessen, med tanke på hur vanlig evaluering är. Det förblir exempelvis ofta oklart varför evaluering sker eller vad det ska användas till, trots att det är väldigt klart vad som ska evalueras.

Ivarsson Westerberg och Jacobsson (2013) lyfter också fram att granskningsamhället har sina avigsidor. Att upprätthålla omfattande system för granskning är kostnadskrävande. De illustrerar med ett exempel från den offentliga förvaltningen i Sverige. Av de 300 existerande myndigheterna, har över en tredjedel av dessa myndigheter i uppgift att

granska de övriga myndigheterna. De sammanlagda budgetkostnaderna för detta låg år 2013 på samma nivå som kostnaderna för hela det svenska polisväsendet. Många organisationer lägger också ner ansevärd resurser, både i tid, pengar, arbete och energi, på att enbart göra sig granskningsbara. Samtidigt är det troligt att en stor del av den kunskap de producerar om sig själva aldrig kommer att användas. Dahl (2012) lyfter även fram problemet med granskningens neutralitet samt dess normgivande och styrande verkan. Författaren konstaterar att fokus ofta sätts på det mätbara, medan det som är svårare att mäta faller i skymundan. Att göra något mätbart är många gånger användbart, men vi förblindas ofta av det mätbara och glömmer att det är en förenkling av verkligheten och att förenklingen bygger på mänskligt och kulturellt betingade processer. Granskningen är sist och slutligen inte helt neutral, all granskning utgår från normativa mål och rangordnar i enlighet med de målen. Dessa mål är ofta gemensamt överenskomna, men de är inte objektiva i någon mening.

3.3 Marknadsorientering i medborgarsamhällets organisationer

Marknadsorienteringen i medborgarsamhällets organisationer har pågått en längre tid. Sedan början av 1990-talet har en stor del av organisationerna successivt närmat sig marknaden och dess styrningstekniker. Maier, Meyer och Steinbereithner (2016) har systematiskt gått igenom kritiska studier av marknadsorientering i frivilligorganisationer. De första studierna kring fenomenet härstammar från början av 1990-talet (se t.ex. Bush 1992, Hammack och Young 1993), men forskningsintresset har hela tiden ökat sedan dess. Författarna har också försökt skapa en övergripande bild av den kritiska forskningen kring ämnet "*nonprofit organizations becoming business-like*", eftersom forskningen hittills varit fragmenterad och skett inom ett flertal olika områden och utifrån olika discipliner. De menar att den grundläggande frågan som alla egentligen söker ett svar på är huruvida det är en god idé att använda metoder som är ämnade för vinstdrivande företag i frivilliga organisationers verksamhet. De forskningsområden som undersökts har författarna benat ut enligt följande:

Figur 1: *Key concepts in research on NPO's becoming business-like*
(Maier, Meyer och Steinbereithner 2016, 70)

Den här avhandlingen placerar sig inom områdena *marketization* och *market orientation*, och det är ett av de perspektiv som är mest väl utforskade. Med marknadsorientering avses i den här kontexten ett sätt att med affärsmässiga principer försöka möta kundernas och marknadens behov. Förutom marknadsorientering kommer också professionaliseringsperspektivet att beröras i avhandlingen.

Det finns ett uttalat samförstånd kring att marknadsorientering ökat inom medborgarsamhället de senaste årtiondena, det är underförstådd premis i all litteratur inom området. Det finns ett flertal olika teorier kring varför detta ökat, Eikenberry och Kløver (2004) presenterar fyra olika orsaker som bidragit till att marknadsorienteringen vuxit sig större också inom frivilligverksamhet. De fyra orsakerna sammanfattas som:

- minskade offentliga och privata bidrag trots att behovet av service ökat
- upphandlings- och offertssituationer pga. ett mer konkurrensbetonat samhälle
- fler och hårdare krav på rapportering av finansiärer
- socialt entreprenörskap, dvs att ledare inom tredje sektor övertar värden och retorik direkt från ledare på marknaden.

Efter en analys av liknande litteratur framgår att speciellt finansiärernas ställning och ökade inflytande utgör grunden i en stor del av artiklar som presenterats inom området. Hwang och Powell (2009) skriver att undersökningar visat att organisationerna tenderat att bli mer byråkratiska när de erhåller extern finansiering och att det ofta är finansiärerna som kräver strategisk planering, revision, finansiella analyser och återkommande evalueringar. Även Marshall och Suárez (2014), Barman (2007) samt Carman och Fredericks (2008) påtalar finansiärernas ökade inflytande. I den rapport som den tillsatta Medborgarsamhället 2006-kommissionen i Vanhanens första regering gav (2005) nämns att finansiärerna numera bestämmer mer än tidigare, även om en av de huvudsakliga tankegångarna med medborgarsamhället är att organisationerna själva bör bestämma sina syften. Det inflytande som finansiärer numera utövar över medborgarsamhällets organisationer är åtminstone en orsak till att dessa organisationer närmat sig marknaden och ägnar allt mera tid åt olika typer av aktiviteter kring redovisning och granskning, såsom evaluering, rapportering, mätning, strategisk planering och uppföljning. Med tanke på den spridda uppfattningen om det att finansiärernas inflytande ökat så ter det sig naturligt att en del av undersökningen kommer att behandla frågor kring finansiering och finansiärers krav.

Barman (2007) skriver att finansiärernas utökade krav är den främsta orsaken till att olika typer av redovisning och granskning ökat inom medborgarsamhällets organisationer. Författaren använder begreppet *performance management* om rapportering av observerbara, kvantitativa karaktäristika av verksamheten och menar att detta inbegriper både kvalitets-, sociala, ekonomiska, prestations- och effektivitetsmätningar. Hon skriver att olika typer av mätning och uppföljning är ett sätt att bevisa sin kompetens, uppnå legitimitet och fortsättningsvis erhålla finansiering. Hon problematiserar det faktum att detta leder till en standardisering av service, innovation och produktion samt att fokus flyttas till redovisning och effektivitet. Ett särskilt problem som lyfts upp av denna rationalisering och byråkratisering är svårigheterna att bestämma vad som är och bör vara standard. Marshall och Suárez (2014) menar dock att uppkomsten av nationella

paraplyorganisationer delvis är ett resultat av att organisationer inom olika områden skapat egna standarder och att paraplyorganisationernas uppgift är att mäta dem.

Att redovisning och granskning inom frivilliga organisationer ökat åtnjuter ett tydligt stöd i litteraturen. I avhandlingen kommer begreppet *redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter* att användas för att beteckna hela det spektrum av aktiviteter som redovisning och granskning ger upphov till. Begreppet definieras kortfattat som "*aktiviteter eller arbetsmoment relaterade till redovisning, rapportering, uppföljning, evaluering, utvärdering, revision, intern kontroll eller annan granskning av förvaltning, finanser, verksamhet eller prestationer*". Det finns en del forskning kring vilka slags aktiviteter som ökat och kräver mera arbete än tidigare. Carman och Fredericks (2008) har kvantitativt analyserat frivilligorganisationer i Indiana, USA och rätt ut vilka redovisningsaktiviteter som organisationerna ägnar sig åt i praktiken, vilken typ av data som samlas in och hur data används. Författarna listar aktiviteter (2008, 57) kopplade till rapportering, reglering, övervakning, styrning, utvärdering och mätning. De mest förekommande aktiviteterna är att låta uppgöra rapporter till styrelser samt att låta utföra revision. Christensen och Ebrahim (2007, 199) har gjort en liknande undersökning där de analyserar olika typer av redovisningsaktiviteter i en enskild organisation. Deras analys tar avstamp i till vem rapporteringen riktar sig och författarna menar att redovisning alltid sker uppåt, i sidled eller neråt. De skiljer på rapportering uppåt till donatorer, finansiärer och olika myndigheter, rapportering i sidled till ledning, personal, frivilligarbetare och olika partners samt rapportering neråt till klienter eller andra som drar nytta av organisationens arbete. Redovisningen till dessa olika grupper är av olika art eftersom deras syften är olika. Redovisningen uppåt, till finansiärer och myndigheter, visade sig vara mest omfattande också här. Marshall och Suárez (2014) har kvantitativt undersökt olika organisationers redovisningsaktiviteter i Kambodja. De presenterar i början av sitt arbete en enklare distinktion mellan olika typer av redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter och menar att aktiviteter som utförs internt är olika typer av mätningar, medan aktiviteter som utförs för externa syften oftast är revision eller granskning av något slag. I undersökningen visar det också sig att revision är en av de mest förekommande granskningsaktiviteterna. Marshall och Suárez tillägger dock att de typer av aktiviteter

som organisationer ägnar sig åt skiljer sig åt beroende på om organisationen verkar på lokal eller nationell nivå. Dessa tre undersökningar visar alla att redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter ökat mest på grund av de krav som ställs av finansiärer och myndigheter.

Är det då så att det enbart är finansiärernas inflytande som påverkat uppkomsten av redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter? Vid en litteraturanalys kan åtminstone inte entydigt antydast att det är hela sanningen, även om det är tydligt att finansiärernas krav är en betydande orsak. Förutom finansiärernas ökade inflytande finns det också teorier kring professionalisering som en bidragande orsak till marknadsorientering inom medborgarsamhällets organisationer. Marshall och Suárez (2014) påpekar att redovisning och granskning ökat som en naturlig följd av att icke-vinstdrivande organisationers ansvar ökat inom krävande områden som utbildning, hälso- och sjukvård och miljöskydd. Detta ställer också högre krav på ändamålsenlighet och transparens. Hwang och Powell (2009) utgår också ifrån professionalisering när de diskuterar hur nya styrningsmetoder, såsom mätningar och evalueringar, blivit allt vanligare i tredje sektorn. De menar professionaliseringen i hela samhället leder till att det ställs allt högre krav på kvalitet och utförande, eftersom också förväntningarna höjts. I samband med professionaliseringen uppstår det administrativa normer och standarder för verksamheten, vilket i sin tur leder till mätningar och jämförelser. Hwang och Powell menar att en professionalisering av arbetsmiljön också leder till en institutionell press, konkurrens och utveckling. Eftersom den allmänna utbildningsnivån i samhället ökat ifrågasätts också auktoriteten hos professionella mer än tidigare.

Hur ser då medborgarsamhället själva på att deras verksamhet är tvingad till allt mer omfattande rapportering, redovisning och granskning? Det är troligt att svaret varierar beroende på till vem frågan riktas och vilken verksamhet som bedrivs i organisationen i fråga. Carman och Fredericks (2008) har konstaterat att det är möjligt att skilja åt åsikterna enligt tre olika synsätt. För det första kan det ses som en distraktion och onödig förbrukning av resurser, för det andra kan det ses som ett PR-verktyg externt och ett tredje synsätt är att uppfatta aktiviteterna som ett strategiskt styrningsverktyg internt. Däremot

är det inte nödvändigtvis så att det ena utesluter det andra. I Carmans och Fredericks artikel framgår att de flesta organisationer ser på de aktiviteter som avses som ett styrningsverktyg internt. Även små organisationer som bara lutar tillbaka på frivilligt arbete såg olika evalueringar som ett sätt att hjälpa dem att utveckla den befintliga verksamheten. Det är ändå troligt att många organisationer också upplever redovisning och granskning som resursdränerande. Den kritiken kan visserligen uppstå på grund av det merarbete som detta kräver av organisationerna, men det finns också ett substansfullt ifrågasättande. I likhet med den oro som Eikenberry och Kluver (2004) för fram, att en för stark marknadsorientering inom medborgarsamhällets organisationer urholkar dess positiva verkan på demokrati, finns det en risk för att fokus flyttas från frivilligarbete till redovisning och granskning och att engagemanget för frivilligt arbete minskar. Att balansera mellan de olika värden som styr det privata och det frivilliga är inte alldeles enkelt. En undersökning av Kreutzner och Jäger (2011) visar att de olika värdena *managerialism* och *volunteering* skapar identitetskonflikter i frivilligorganisationer i Europa. Marknadsorientering inom medborgarsamhällets organisationer är långt ifrån problemfritt.

3.4 Teoretisk referensram som underlag för empirisk undersökning

I det här kapitlet har den teoretiska referensramen för avhandlingen presenterats. I början av kapitlet diskuterades marknadsorientering i samhället på en allmän nivå och det klargjordes att marknadsorientering ökar inom alla samhällssektorer, även inom den tredje sektorn. Inom statsvetenskapen finns det kritiska röster till en stark marknadsorientering av medborgarsamhällets verksamhet, i förlängningen antas marknadssynen urholka själva konceptet med frivilligverksamhet och skapa demokratiunderskott i och med att sektorn inte längre agerar på eget bevåg utan utifrån marknadens eller kundernas behov.

I kapitlet diskuterades också granskningssamhället. Granskningssamhället är begrepp som betecknar den våg av granskningar och jämförelser, vad de än må kallas i sitt sammanhang, som genomsyrar hela samhället och blivit styrande för all verksamhet. Granskning har lett till att allt ska mätas, redovisas och rapporteras. En av de huvudsakliga

poängerna i kapitlet är att organisationer till följd av detta lägger ner allt mer tid på *redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter*. Det här inkluderar redovisning, granskning, mätning, evaluering, uppföljning och utvärdering av alla de slag. Granskningsrådets största maktfaktor består i att få organisationer att göra sig granskningsbara för utomstående aktörer. I kapitlet diskuterades därefter marknadsorienteringen inom medborgarsamhällets organisationer utifrån internationell litteratur. Marknadsorienteringen inom frivilligverksamhet har ökat sedan 1990-talet och en viktig orsak till denna ökning är att finansiärer och myndigheter ställer allt hårdare krav på redovisning och rapportering. Finansiärernas inflytande tros ha ökat på mängden redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter inom medborgarsamhällets organisationer och i förlängningen också påverka utformningen av verksamhet.

Den empiriska undersökningen i avhandlingen kommer att byggas upp enligt den litteratur som presenterats här. Undersökningen kommer att genomföras som en kvantitativ del med enkätstudier och en kvalitativ del med intervjuer, på så vis inkluderas både bredd och djup i analysen. Både enkäten och intervjuerna behandlar samma ämnen och frågor. Det första av de två huvudsakliga ämnesområden som behandlas i undersökningen kretsar kring finansiering. Frågorna kommer att beröra finansieringskällor, finansiärers krav på redovisning och rapportering samt finansiärers inflytande på organisationens verksamhet. Den delen återknyter till diskussionen om finansiärers ställning som presenterats i kapitel 4.3. I det andra ämnesområdet ligger fokus på redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter, vilka sådana aktiviteter som tar tid, energi och arbete i anspråk och för vilka ändamål arbetet med dessa görs. Frågeställningarna i den andra delen anknyter både till den litteratur som presenterats i kapitel 3.2 och 3.3. Slutligen kommer också att undersökas närmare hur organisationerna själva upplever både finansiärernas krav och de redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteterna. Allt det här bör sammantaget ge en god helhetsbild av läget.

4 Metod

4.1 Kvalitativ och kvantitativ metod

Den grundläggande uppdelningen av forskningsmetoder inom samhällsvetenskaperna är kvalitativ och kvantitativ metod. De kvalitativa forskningsmetoderna syftar till att beskriva hur något är beskaffat utifrån systematiserad kunskap, medan kvantitativ metod syftar till att finna lagbundenheter och systematik hos olika fenomen. Kvalitativ metod kan beskrivas som mjuk och nära. Den skapar förståelse för ett fenomen genom tolkning och induktiv logik. Kvantitativ metod är hård och distanserad, och försöker istället förklara verkligheten utifrån empiri. Kvantitativ metod använder en deduktiv logik (Olsson och Sörensen, 2007).

Kvalitativa ansatser utgår från ett fördomsfritt och förutsättningslöst antagande om verkligheten. Med ett kvalitativt förhållningssätt försöker forskaren beskriva ett fenomen och dess karaktär genom att samla och sortera kunskap om fenomenet. Med den kvalitativa metoden är det möjligt att djupare beskriva och tolka fenomenet, men fenomenet kan bara förstås i sitt sammanhang och kunskapen kan inte generaliseras till att gälla andra fenomen. Metoden är mera subjektiv än kvantitativ metod på grund av dess tolkande karaktär och det faktum att forskaren ofta befinner sig nära det fenomen som undersöks. Styrkan i metoden är att undersökningssammanhangen är naturliga och att en helhetsbild kan skapas av fenomenet. Den kvalitativa slutledningslogiken är vanligtvis induktiv. Forskaren utgår från egna erfarenheter och upplevelser av verkligheten i sin frågeställning. Data samlas in genom kvalitativa metoder, sedan sammanställs informationen, slutsatser dras och teorier skapas. Syftet med resultatet är att skapa ny fundamental kunskap och innebörd kring fenomenet. Vanliga kvalitativa metoder är intervjuer och observationer (Olsson och Sörensen, 2007).

Kvantitativa metoder undersöker ett stort antal fall och ett fåtal variabler. Undersökningarna är ytliga och det finns inte samma utrymme för tolkning och djup som i en kvalitativ studie. En kvantitativ studie ger däremot större möjligheter att generalisera

resultatet till andra fall. Studierna kan vara deskriptiva eller explanativa. En deskriptiv studie är beskrivande, t.ex. gällande en viss grupp vid ett visst tillfälle, medan en explanativ studie är förklarande. I den explanativa studien försöker forskaren klarlägga ett orsakssamband, t.ex. om en viss exponering ger upphov till en viss sjukdom. Den kvantitativa undersökningen är mera objektiv och distanserad än den kvalitativa eftersom forskaren befinner sig längre ifrån undersökningsobjekten och betraktar dem utifrån. Kvantitativa ansatser utgår från tidigare teorier, litteratur, forskningsresultat och delvis forskarens egna erfarenheter inom området när frågeställningen formuleras. Teori struktureras och appliceras på den frågeställning som väljs, därefter formuleras forskningsfrågor eller hypoteser som är möjliga att pröva med empiriska studier. Forskningsfrågorna eller hypoteserna testas med empiriska undersökningar. Resultatet analyseras genom statistiska analyser. Hypoteserna kan då verifieras eller falsifieras. Om hypotesen falsifieras måste hypotesen eller teorin omarbetas. En kvantitativ studie följer en deduktiv slutledningslogik. Det innebär att forskaren utgår från teorier och drar slutsatser om ett enskilt fenomen utifrån dem. Därefter testas dessa förklaringar eller förutsägelser genom empiri och ny kunskap om verkligheten fås. Ett arbete kallas för hypotetiskt-deduktivt om antagandet utifrån teorierna presenteras som en hypotes. Enkätstudier utförs vanligen som datainsamlingsmetod i en kvantitativ studie (Olsson och Sörensen, 2007).

Undersökningen i den här avhandlingen kommer att göras med kombinerad metod, där både kvalitativa och kvantitativa arbetssätt kommer att användas. En kombinerad metod är fördelaktig när enbart kvalitativ eller kvantitativ metod skulle ge en för ensidig bild av resultatet. Datainsamlingsmetoderna som kommer att användas är intervjuer och enkät, vilka presenteras och diskuteras i kapitlet.

4.2 Intervjuer som datainsamlingsmetod

Bland kvalitativa studier är intervjun troligen den mest använda metoden för att undersöka en frågeställning. En intervju kan definieras som *“ett utbyte mellan två personer som samtalar om ett tema av gemensamt intresse”* (Kvale 1997, 27 i Justesen och Mik-Meyer

2011). Begreppet intervju bör förstås i vid mening och definitionen ovan anses av en del vara alltför snäv, eftersom en intervju kan innefatta både ett större antal intervjuare eller intervjupersoner. Det som skiljer en intervju från det vanliga samtalet är att utbytet av erfarenheter och information har ett tydligt underliggande syfte. Det finns en intervjuguide som leder intervjun framåt, säkerställer att rätt data framkommer och det finns en tydlig rollfördelning mellan intervjuaren och den intervjuade. Intervjun sker vanligen vid ett fysiskt möte mellan personer, men det är också möjligt att göra en intervju via mejl, telefon eller video. Samtalet bör dokumenteras på något vis, att banda samtalet elektroniskt rekommenderas. I många fall transkriberas också intervjun, men det beror på hur forskaren avser analysera intervjun i efterhand, transkribering är inte nödvändigtvis ett måste (Justensen och Mik-Meyer, 2011).

En intervju behöver alltid struktureras på förhand, men i hur stor utsträckning en strukturering är nödvändig varierar beroende på intervjuns syfte. Det finns tre olika sätt att genomföra en intervju; ostrukturerat, semistrukturerat och strukturerat. En *ostrukturerad intervju* innebär att det huvudsakligen är intervjupersonen som bestämmer samtalets riktning. Frågorna eller strukturen är inte exakt formulerade på förhand av intervjuaren, utan intervjupersonen kan långt bestämma innehållet själv och välja samtalets vändning. Både vad- och hur-frågor kan användas. Den ostrukturerade intervjun bör däremot inte nödvändigtvis ses som ostrukturerad, utan kan ändå följa en struktur som intervjupersonen väljer. En ostrukturerad intervju är lämplig vid diskussioner om känsliga ämnen. I den *semistrukturerade intervjun* har forskaren på förhand definierat ett flertal teman och huvudsakliga frågor, men det finns också möjlighet för intervjupersonen att utveckla egna tankar och resonemang. Det här arbetssättet fångar också in oväntade intressanta kommentarer och ämnen som intervjupersonen själv kan utveckla under intervjun. Även här kan både vad- och hur-frågor ställas. Målet med en semistrukturerad intervju är ändå att ställa samma huvudfrågor åt alla intervjuade, så att de reflekterar över samma ämnen. Om inte tillräckliga svar ges till huvudfrågorna ställs fler delfrågor tills tillräckligt med data samlats in. En semistrukturerad intervju är passande när syftet med undersökningen både är explorativt, dvs att ta fram ny kunskap genom att personerna reflekterar över på förhand bestämda teman. Den *strukturerade intervjun* går ut på att

forskaren följer en intervjuguide med exakt formulerade frågor. Intervjun innehåller inte öppna frågor i lika hög utsträckning som de tidigare arbetsätten, utan frågorna är mera slutna och påminner om dem som används vid enkätundersökningar (Justesen och Mik-Meyer, 2011).

Syftet med intervjun är att förstå verkligheten, inte förklara den. Det finns ändå olika perspektiv på intervjun som metod. Kvale och Brinkmann (2009) menar att intervjuaren antingen kan ses som en resenär eller som en malmlätare. Resenären har ett öppet förhållningssätt och skapar en berättelse tillsammans med intervjupersonen genom tolkning. Malmlätaren letar istället efter bitar med värdefull kunskap och mer objektiv fakta hos intervjupersonen. Det finns olika perspektiv på intervjun; realism, fenomenologi och konstruktivism (Justesen och Mik-Meyer, 2011). Ur ett realistiskt perspektiv ses kunskap som något objektivt och kontrollerbart hos intervjupersonen, perspektivet liknar malmlätarens uppfattning om kunskap. I undersökningar med ett realistiskt perspektiv lämpar sig strukturerade intervjuer där det är lättare att jämföra och kontrollera materialet i efterhand. Ett fenomenologiskt perspektiv menar att det viktiga är att förstå och beskriva den värld som intervjupersonen uppfattar som verklig. Objektiviteten är inte lika viktig i det här perspektivet, utan intervjupersonen får fritt berätta om sina upplevelser, utan att intervjuaren analyserar vidare. Det som personen berättar anses både vara den egna upplevelsen, men också en del av en kollektiv upplevelse om t.ex. en arbetsplats eller organisation. Intervjuaren bör också ge akt på intervjusituationen påverkar vad den intervjuade berättar. Semistrukturerade intervjuer och öppna frågor är passande för en fenomenologisk intervju. Enligt det konstruktivistiska perspektivet anses verkligheten vara en social konstruktion, som ständigt förändras och omkonstrueras i sociala processer. Inom perspektivet anses inte kunskap vara något objektivt, utan konstruktivistiska undersökningar vill visa på den komplexitet som karakteriserar den sociala verkligheten. Vid undersökningar läggs stor vikt på hur intervjusituationen och utformningen av frågorna påverkar intervjupersonen. Även den intervjuades personliga egenskaper, såsom kön och ålder får stor betydelse. En strukturerad intervju fungerar inte som arbetsätt ifall forskaren utgår från konstruktivism, då återskapas bara samma svar till följd av att frågorna är ställda på samma vis och i samma situation.

Att genomföra en intervju är en tidskrävande process. Förarbetet kring frågor och intervjudesign kräver många timmar av planering för att en lyckad intervju ska kunna åstadkommas. Förutom att välja arbetsätt och fundera över perspektiv, bör forskaren även beakta sin egen påverkan och situationens påverkan vid intervjun. I alla intervjusammanhang bör relevanta egenskaper som t.ex. ålder, kön, arbetsår i organisationer etc. hos den intervjuade tas i beaktande, men det viktigaste är ändå att intervjuaren förhåller sig neutralt och inte ställer några ledande frågor.

4.3 Enkäter som datainsamlingsmetod

Kvantitativa insamlingsmetoder kännetecknas av att de utgår från standardisering av information, använder strukturerade instrument och innehåller kvantitativa uppgifter. Insamlingen och analysen hålls åtskilda, urvalet bör vara slumpmässigt/representativt och data bör analyseras statistiskt. Tanken med kvantitativa metoder är att det ska vara möjligt att generalisera resultatet. Enkätundersökningen är den mest allmänna metoden för att ta fram ny data till kvantitativa undersökningar. När en enkätundersökning planeras bör först andra studier inom området kontrolleras. Ifall det är möjligt bör tidigare utarbetade instrument användas i utformandet av enkäten. Att göra en bra enkätundersökning på egen hand kräver eftertanke. Frågor ska formuleras, enkäten bör ha en enkel och tydlig layout och formuläret bör granskas ur validitets- och reliabilitetssynvinkel (Olsson och Sörensen, 2007).

När ett frågeformulär skapas bör forskaren börja med att bestämma de variabler som ska undersökas. Frågor konstrueras sedan utifrån dessa variabler. I början kan det vara nödvändigt att kasta fram många olika frågor, men därefter bör frågorna bearbetas så att det endast kvarstår ett mindre antal. Dispositionen bör vara sådan att enkla och naturliga frågor kommer i början av formuläret, medan de svårare frågorna kommer mot slutet. Formuläret ska vara lätt att fylla i. Gällande frågorna bör forskaren se över att de är entydigt formulerade och det inte finns något utrymme för tolkning. Språket bör också kontrolleras, eftersom språkbruket hos olika grupper kan skilja sig. För svåra ord eller

yrkesterminologi bör undvikas i enkäter som inte riktar sig till just den gruppen. Språket ska vara gott och flytande. Frågorna ska vara formulerade i positiva sats, så att negationer undviks. Det får inte ingå två frågor i samma mening när det bara ges en möjlighet att svara. Ledande och förutsättande frågor, hypotetiska frågor, känsliga frågor eller dubbla frågor om samma fenomen får inte heller finnas med i formuläret. Angående svarsalternativen bör de korrigeras så att det inte finns dubletter av svaren, t.ex. två jakande svarsalternativ. Alla svarsalternativ ska vara vitt åtskilda och utesluta varandra. Forskaren bör också ta hänsyn till att kunskapen hos respondenterna kan variera och att svar som är socialt önskade ofta blir överrepresenterade (Olsson och Sörensen, 2007). Efter att ett frågeformulär har konstruerats bör enkäten testas genom att någon i närheten besvarar och kritiskt granskar den. Därefter kan en provundersökning göras för att testa reliabilitet och validitet. När det är gjort kan ett följebrev till enkätundersökningen skrivas. Följebrevet ska presentera undersökningen och motivera respondenterna till att svara på enkätundersökningen.

I alla enkätundersökningar förekommer det bortfall i svarsprocenten. Det går att skilja mellan *externt bortfall*, när personer helt och hållet väljer att inte svara på undersökningen, och *internt bortfall*, när de bara väljer att lämna någon av frågorna tomma. Meningen är att det interna bortfallet bör vara litet i en välgjord enkät. Det externa bortfallet är däremot svårare att hantera, eftersom det är vanligt förekommande och dessutom kan snedvrیدا undersökningen (Olsson och Sörensen, 2007). För att undvika ett stort bortfall är det viktigt att se till att följebrevet är välskrivet, att enkäten inte är för lång och inte innehåller för många öppna frågor. Det bör finnas tydliga instruktioner och en tydlig layout. Det är också värt besväret att skicka påminnelser. Ifall det finns möjlighet är det skäl att överväga att lotta ut någonting eller erbjuda en liten ersättning till respondenterna (Bryman, 2013). I en välgjord undersökning bör bortfallet analyseras med hänsyn av till hur detta kan ha påverkat undersökningen. Vanligtvis är det strukturen hos den bortfallna gruppen som analyseras, med avseende på variabler som t.ex. ålder, kön eller annan relevant variabel. I vissa fall en viss grupp som inte svarat på undersökningen skönjas och då ska detta redovisas i texten. Resultatet från en enkätundersökning med stort bortfall är inte generaliserbart ifall det inte finns en bortfallsanalys (Olsson och Sörensen, 2007).

Enkätundersökningen påminner till sin natur mycket om strukturerade intervjuer. Det som skiljer dem åt är att enkäter oftast har färre öppna frågor och har en klarare utformning för att respondenten ska kunna följa formuläret. Enkäter är oftast kortare än strukturerade intervjuer, så att respondenten inte ska tröttna på enkäten. Bryman (2013) skriver att fördelarna med en enkätundersökning i förhållande till strukturerade intervjuer är att enkäter är snabbare och billigare att administrera, de minimerar *intervjuareffekten* (intervjuarens egen påverkan på intervjusituationen) och kan lättare anpassas efter respondenternas egen tidtabell. Nackdelarna är återigen att det är svårt att hjälpa respondenterna, omöjligt att ställa följdfrågor eller få någon tilläggsinformation och det går inte heller att ställa allt för många frågor. Dessutom går det inte att med säkerhet veta vem som svarat på intervjun, t.ex. när enkäten skickas till en organisation eller en familj. I de flesta enkäter kan respondenten också se alla frågor samtidigt, vilket medför att personen kan bestämma sig för att besvara eller inte besvara frågorna först efter att ha ögnat igenom dem.

4.4 Metodval för undersökningen

Tematiken för den här avhandlingen är finansiärers inflytande och krav på redovisning hos medborgarsamhällets organisationer. Forskningsfrågorna har presenterats som “*hur påverkar finansiärers krav på redovisning och granskning medborgarsamhällets organisationer?*” och “*hur påverkas medborgarsamhällets roll i samhället när finansiärers inflytande ökar?*”. Den första frågan är på en konkret nivå och ska besvaras genom empiriska studier, medan den andra frågeställningen har en större och mera teoretisk ton. Den senare forskningsfrågan ska besvaras med stöd av den första frågan. Undersökningen har utgått från antagandet att finansiärers inflytande och krav på redovisning ökar och antagandet har tydligt stöd i den vetenskapliga litteraturen. Närmandet av frågeställningen sker genom att undersöka olika typer av föreningars syn på frågor rörande ämnet. Både kvalitativa och kvantitativa inslag kommer att användas i undersökningen för att ge både bredd och djup till resultatet. Ifall enbart en metod används

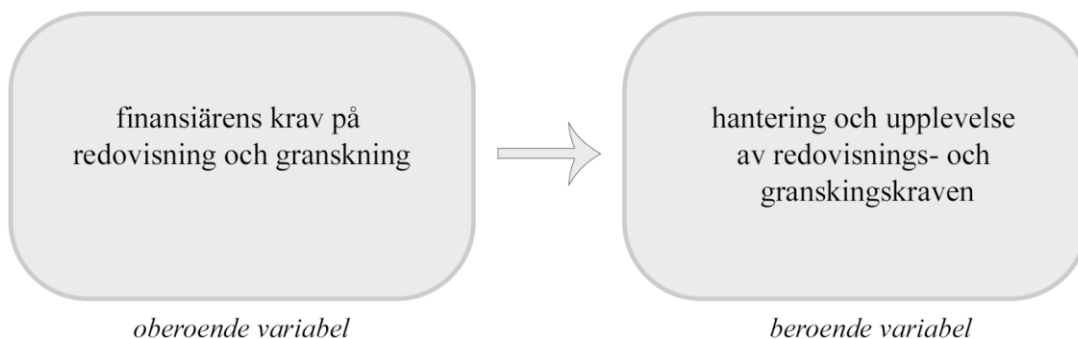
finns det en överhängande risk för att helhetsbilden av tematiken blir alltför ensidig, därför har kombinerad metod ansetts vara ett naturligt val.

Den empiriska undersökningen blir tvådelad. Först genomförs en kvantitativ enkätstudie bland olika typer av föreningar. Frågorna i enkätstudien konstrueras utifrån den teoretiska referensramen. Därefter kompletteras den statistiska analysen med ett mindre antal intervjuer. Intervjuerna ska vara semistrukturerade och fenomenologiskt inspirerade. Delvis ställs samma frågor som i enkäten, delvis har den intervjuade också själv möjlighet att utveckla egna tankar kring ämnet. Syftet med intervjuerna är att de förväntas ge värdefull kunskap som kan användas för att ge en bättre förståelse för och tolkning av enkätsvaren. I diskussionerna kan också resultatet av enkätstudien diskuteras, så att eventuella följdfrågor som kanske uppstår får svar.

5 Studiens operationalisering

5.1 Analysmodell

En analysmodell är ett schema som illustrerar och förklarar frågeställningen till undersökningen i avhandlingen. Analysmodellen utgår från forskningsfrågan och är vägledande för studiens metod- och materialval. Den empiriska forskningsfrågan i den här avhandlingen lyder “*Hur påverkar finansiärers krav på redovisning och granskning medborgarsamhällets organisationer?*”. I en modell kan frågeställningen illustreras med en oberoende variabel och beroende variabel. Den oberoende variabeln förklarar fördelningen i den beroende variabeln. I det här fallet är finansiärers krav på redovisning och granskning den oberoende variabeln, medan hantering och upplevelse av redovisnings- och granskningskraven hos föreningarna utgör den beroende variabeln.

Figur 2: Analysmodell med oberoende och beroende variabel

Den oberoende variabeln är en förklarande variabel och styr fördelningen i den beroende variabeln. I undersökningen kommer det att finnas en fördelning och en variation i hur föreningar hanterar och upplever finansiärernas krav på redovisning och granskning. Att analysera variationen och att försöka hitta ett slags mönster i varför situationen ser ut som den gör är den primära uppgiften. I analysen kommer föreningarnas grundläggande egenskaper, såsom verksamhetssektor och verksamhetsnivå, att tas i beaktande. Olika

typer av finansiering kommer också att uppmärksammas och analyseras. I resultatkapitlet framförs olika tendenser mot bakgrunden av verksamhetssektorer och verksamhetsnivåer. Meningen är att försöka förstå om det är något speciellt som styr och påverkar hur föreningarna hanterar kraven på redovisning och granskning, dvs ifall det finns någon systematik i utfallet eller om det bara är tillfälligheter som avgör.

5.2 Operationalisering

Studien operationaliseras genom en tvådelad undersökning. Den första delen genomförs som en enkätundersökning och den andra delen genomförs som intervjuer. Båda undersökningarna följer till stor del samma upplägg gällande ämnesområden och frågor. De organisationer som undersöks är föreningar med svenska som verksamhetsspråk. De föreningar som deltar i undersökningen kategoriseras enligt verksamhetssektor och verksamhetsnivå, och den indelningen kommer att vara tongivande i analyskedet. De fyra verksamhetssektorer som valts är; barn- och ungdomsverksamhet, kultur- och fritidsverksamhet, social- och hälsovård samt idrott. Indelningen enligt verksamhetssektorer är motiverad, eftersom olika finansiärer tros stöda olika typer av verksamhet. Olika finansiärer ställer antagligen olika krav på redovisning och granskning och därför tros specifika mönster för de olika verksamhetssektorerna träda fram. Föreningar inom samma verksamhetssektor dras troligen med samma utmaningar och möjligheter gällande förutsättningar för verksamheten och därför är det befogat att betrakta dem som en grupp. Indelningen enligt verksamhetsnivåer beror på att föreningar på lokal, regional och nationell nivå ofta har väldigt olika typer av syften. På lokal nivå är föreningar ofta verksamhetskoncentrerade, medan de regionala och nationella föreningarna också har en samordnande uppgift, vid sidan av eventuell egen verksamhet. Omfattningen av verksamheten varierar också på de olika nivåerna, lokala föreningars verksamhet sträcker sig över ett betydligt mindre område än t.ex. regionala föreningars. Typen av verksamhet kan också variera mellan de olika nivåerna.

Enkätundersökningen administrerades som webbenkät i juni 2016. Att använda webben som plattform blev aktuell på grund av flera olika anledningar. Att ta kontakt med

föreningarna gjordes enklast via e-post, eftersom postadresser till föreningarna inte alltid fanns tillgängliga. Att administrera undersökningen via webben var ekonomiskt fördelaktigt och krävde i slutändan även mindre arbetstid, i och med att det smidigt gick att samordna datainsamlingen elektroniskt i efterhand, istället för att koda in data manuellt. Följebrevet med länk till webbenkäten skickades ut per e-post till 79 valda föreningar i början av månaden. Enkäten administrerades via Åbo Akademis verktyg E-blankett och hade en svarstid på två veckor. Enkätundersökningens upplägg finns bifogad som bilaga 1. Antalet frågor blev 18 stycken och respondenterna gavs möjlighet att svara anonymt. En påminnelse skickades ut fem dagar innan enkäten stängde. Svaren på enkäten kodades om i SPSS Statistics och analyserades under juli månad. Den andra delen med intervjuer inföll efteråt. Fyra intervjuer hölls i augusti och september 2016. Föreningarna kontaktades per telefon i augusti. Det eftersträvades att hålla intervjuerna som fysiska möten, men två av intervjuerna genomfördes ändå som videosamtal. Den ena intervjun genomfördes som videosamtal på grund av sjukdom och den andra av hänsyn till det långa avståndet. Under intervjutillfällena har endast intervjuaren och intervjupersonen deltagit. Varje intervjutillfälle har pågått ungefär en halvtimme och ca 15-20 frågor har ställts. Samma intervjufrågor har ställts och diskuterats vid varje intervju, någon fråga har dock kunna tillkomma eller strykas under samtalet. Samtalet har spelats in elektroniskt, men har inte vidare distribuerats på något vis, utan användes endast för den här undersökningen. Intervjufrågorna finns bifogade som bilaga 2.

5.3 Material

Material till undersökningen består av ett urval av ett antal finländska föreningar. Ett kriterium för alla de föreningar som valts för undersökningen är att deras verksamhetsspråk ska vara svenska. Att endast föreningar med svenska som verksamhetsspråk tagits i beaktande har att göra med begränsande resurser, t.ex. hade en hel del översättningsarbete krävts och intervjudelen hade varit svårare att genomföra om alla finländska föreningar tagits i beaktande. En närmare analys av hur undersökningen påverkats av att endast föreningar med svenska som verksamhetsspråk valts för undersökningen återfinns i diskussionskapitlet. Kortfattat kan nämnas att situationen för

föreningar med svenska som verksamhetspråk i stora drag antas se liknande ut som för övriga föreningar i Finland, speciellt gällande verksamhetsförutsättningar. En skillnad är ändå att konkurrensen om finansiering är mindre på svenskspråkigt håll än på finskspråkigt håll, vilket möjligtvis leder till att finansiärernas krav på redovisning och rapportering också är mindre på svenskspråkigt håll. Resultatet kan i så fall tyda på att utvecklingen på finskspråkigt håll är ännu längre framskriden.

Urvalet av föreningar har skett i två etapper, först till enkätstudien och senare till intervjuerna. Inom kvantitativ forskning kallas hela den grupp som urvalet görs från för *population*. En population kan bestå av städer, länder, en skola eller en textsamling, och är inte begränsat till att endast syfta på antalet invånare i ett land. I den här undersökningen utgörs populationen av föreningar med verksamhetspråket svenska i Finland. *Stickprov* eller *sampel* kallas den del ur populationen som väljs ut för en undersökning. *Urvalsram* kallas en förteckning över alla de *individer* (enheter) som ingår i populationen. I urval till kvantitativa undersökningar är tanken att det stickprov som väljs utifrån populationen ska spegla populationen som helhet, dvs att urvalet ska vara *representativt*. De flesta urval sker genom *sannolikhetsurval*, dvs genom slumpmässigt urval där sannolikheten för att en viss individ ska väljas ut är känd. Skillnaden mellan hela populationen och det urval som valts för undersökning kallas för *samlingsfel* (Bryman, 2013).

I urvalet till enkätstudien har det inte funnits någon given urvalsram att utgå från, så för att hitta föreningarna och nå dem har den elektroniska tjänsten Kansalaisyhteiskunta.fi använts. Med tjänstens föreningssökning har olika förbund hittats och genom deras egna webbsidor har kontaktinformation till förbunden och deras medlemsföreningar hittats. Vid urvalet har tekniken *stratifierat slumpmässigt urval* använts. Stratifierat slumpmässigt urval är fördelaktigt när tanken är att urvalet proportionellt bör representera en viss egenskap, t.ex. studenter från olika institutioner (Bryman 2013). I det här fallet är det nödvändigt att urvalet proportionellt representerar föreningarnas olika verksamhetssektorer och verksamhetsnivåer, vilka analysen utgår från. Således har ett ungefär lika stort antal föreningar valts ut och kontaktats inom varje verksamhetssektor och verksamhetsnivå. Eftersom föreningssökningen på Kansalaisyhteiskunta.fi är

uppbyggd enligt verksamhetssektorer har det fungerat väl. Kansalaisyhteiskuntas föreningssökning innehåller däremot endast de större förbunden, mindre föreningar på regional och lokal nivå har hittats genom medlemsförteckningar på förbundens egna webbsidor. Urvalstekniken har inte varit optimal på detta vis, men det har varit nödvändigt för undersökningens analys att inkludera mindre föreningar också. Annars hade det inte varit möjligt att generalisera resultatet till hela populationen, eftersom urvalet inte hade varit representativt. Antalet idrottsföreningar som kontaktats är lite lägre än bland övriga sektorer, eftersom det varit svårare att hitta föreningar via förbunden.

Till intervjuerna har urvalet varit enklare. En förening har valts ut inom varje verksamhetssektor och kontaktats. Endast större förbund med ett flertal medlemsföreningar har kontaktats, eftersom de tros ha större kännedom om föreningsarbetet överlag än en föreningsaktiv inom en mindre förening. Ifall möjlighet funnits har en intervju med en anställd inom organisationen genomförts. Intervjupersonerna har alla haft en ledande ställning inom sina respektive förbund. Förbunden har varit villiga att ställa upp på intervjutillfällena och diskussionerna har varit givande. En förteckning över de föreningar som kontaktats och deltagit i studien finns bifogad som bilaga 3.

6 Analys

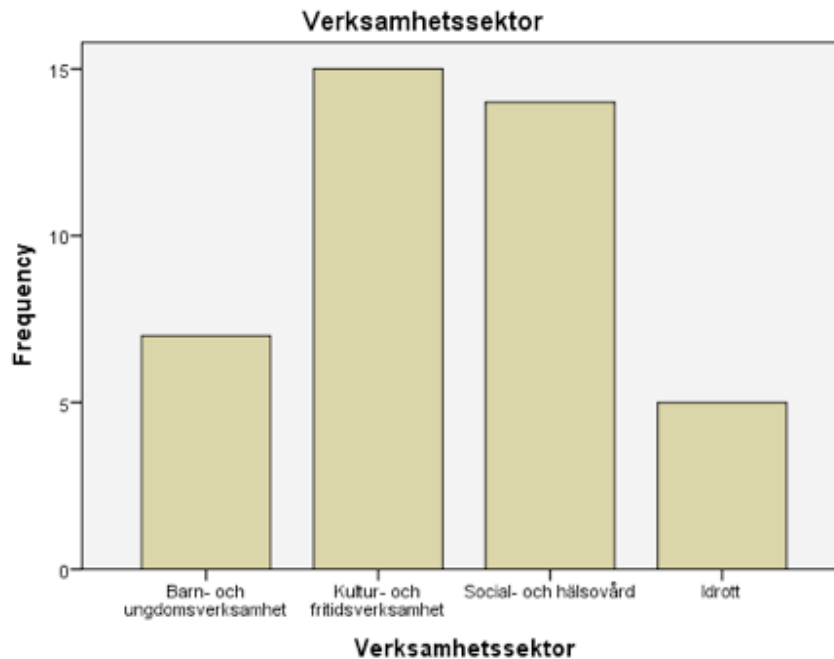
6.1 Statistisk analys av enkätundersökningen

Följebrev och inbjudan till medverkan i enkätundersökningen skickades ut till 79 olika föreningar i början av juni. Bland de föreningar som fick en inbjudan till att delta var fördelningen ganska jämn mellan de fyra verksamhetssektorerna (barn- och ungdomsverksamhet, kultur- och fritidsverksamhet, social- och hälsovård samt idrott). Av respondenterna svarade 41 föreningar ($n = 41$) på enkäten och svarsprocenten är 51,8 %. Bortfallet är stort i de flesta enkätundersökningar idag och därför bör en svarsprocent på 51,8 % betraktas som ett gott resultat. Enkätundersökningen har varit indelad i tre olika delar. Den första delen har samlat grunddata om föreningens namn och verksamhetssektor, i efterhand har informationen också kompletterats med data om föreningens verksamhetsnivå (lokalt, regionalt eller nationellt). Den andra delen har behandlat finansiering och finansiärers inflytande, medan den tredje delen har behandlat redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter som förekommer i organisationen. Det interna bortfallet, dvs när en respondent inte svarar på alla frågor i enkätundersökningen, blev litet i den här enkätundersökningen. Internt bortfall förekom främst vid öppna frågor, där bland annat respondenter som svarat jakande på någon fråga ombads specificera något ytterligare eller där alla respondenter hade möjlighet att ge kommentarer till olika frågor. I sådana frågor var målsättningen inte heller att alla respondenter skulle svara, utan enbart de skulle ha möjlighet att ge värdefulla kommentarer om de önskade det.

En enkätundersökning innehåller vanligtvis enkla och ytliga frågor, eftersom det inte är möjligt att formulera specifika eller riktade frågor till respondenterna. I den här enkäten har frågorna mestadels fokuserat på föreningarnas upplevelse av olika krav på redovisning och granskning och det har inte funnits några intentioner om att reda ut detaljerade beskrivningar av olika processer, eftersom de varierar från förening till förening. Några mer specifika frågor om finansiärer, finansieringskällor och om olika redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter har ändå inkluderats för att få en viss konkret substans att

utgå från. Efter att svarstiden gick ut har enkätsvaren kodats och analyserats i SPSS Statistics. På grund av omfattningen av de tabeller som använts i analysen har en del av dem enbart inkluderats i bilagorna.

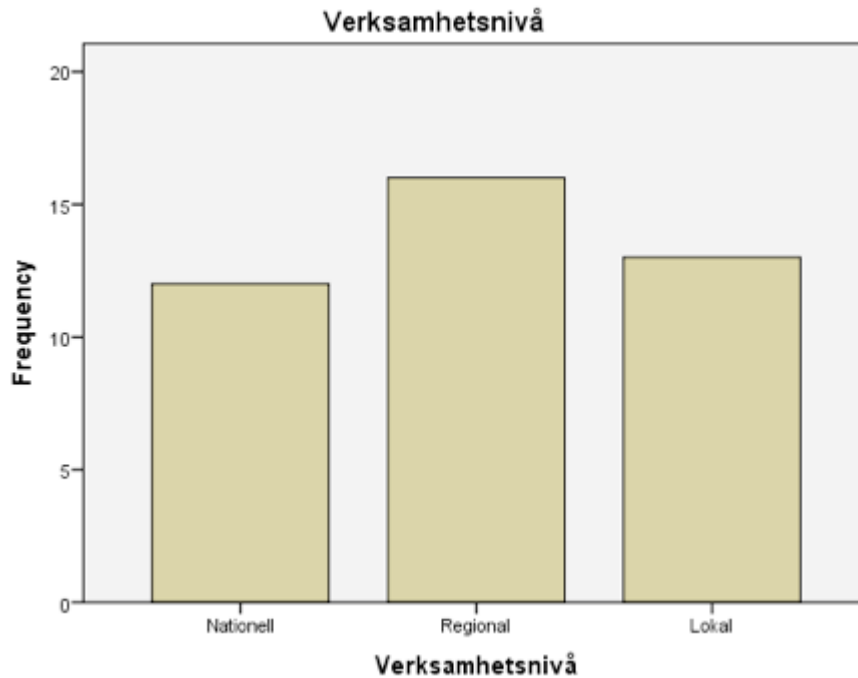
6.1.1 Deskriptiv statistik

Figur 3: Stapeldiagram över respondenternas verksamhetssektorer

I enkätens första del uppmanades föreningarna att fylla i namn och kryssa för den verksamhetssektor som bäst motsvarar deras arbete. Bland respondenterna (se figur 3, $n = 41$) har de flesta föreningarna som svarat verkat inom kultur- och fritidsverksamhet ($n = 15$) eller social och hälsovård ($n = 14$). Spridningen över verksamhetssektorerna är inte särskilt jämn, vilket gör att det är svårt att dra allt för långtgående slutsatser utifrån de olika verksamhetssektorerna. Av idrottsföreningarna ($n = 5$) och föreningarna med barn- och ungdomsverksamhet ($n = 7$) finns endast några få fall. Några av föreningarna verkar ha upplevt svårigheter med att avgöra till vilken sektor föreningen hör. I urvalet ingår flera föreningar som kunde passa in under två alternativ, t.ex. musikföreningar eller idrottsföreningar för unga eller föreningar som ordnar fritidsverksamhet för personer med

behov av social omsorg. I vissa fall har föreningarnas egna val korrigerats för att bättre motsvara den grupp som de är tänkt att representera i undersökningen.

Figur 4: Stapeldiagram över respondenternas verksamhetsnivå

I föreningsurvalet inkluderades föreningar som verkar på såväl lokal, regional och nationell nivå. I enkäten ombads inte föreningarna själva kryssa för nivå, utan informationen har kompletterats i efterhand. Att avgöra på vilken nivå föreningen verkar har varit enkelt i de flesta fall. I enstaka fall har det funnits svårigheter att avgöra om en förening verkar på lokal eller regional nivå, t.ex. när föreningen är till för viss grupp av människor och medlemmarna finns på ett större område, men föreningens hemort ändå varit en mindre ort. I sådana fall har föreningen klassats som regional, eftersom spridningen bland medlemmarna är mer väsentlig att utgå från än föreningens hemort. Bland responssvaren har föreningar på olika nivåer fördelat sig ganska jämnt, vilket ger ett bättre underlag för analysen. De flesta som besvarat enkätundersökningen (se figur 4) är regionala föreningar ($n = 16$), medan antalet lokala föreningar ($n = 13$) och nationella föreningar är något mindre ($n = 12$).

Verksamhetssektor * Verksamhetsnivå Crosstabulation

Count		Verksamhetsnivå			Total
		Nationell	Regional	Lokal	
Verksamhetssektor	Barn- och ungdomsverksamhet	2	3	2	7
	Kultur- och fritidsverksamhet	7	5	3	15
	Social- och hälsovård	2	8	4	14
	Idrott	1	0	4	5
Total		12	16	13	41

Tabell 1: Korstabell över respondenternas fördelning över verksamhetssektor och verksamhetsnivå

När hänsyn tas till både verksamhetssektor och verksamhetsnivå (se tabell 1) är spridningen bland respondenterna relativt jämn, nästan alla olika nivåer är representerade inom de olika sektorerna. Det enda som inte är representerat är någon typ av regional förening inom idrottssektorn. Förhållandet åskådliggörs i korstabellen ovan.

6.1.2 Finansiärers inflytande och krav på redovisning

\$Finansiering Frequencies

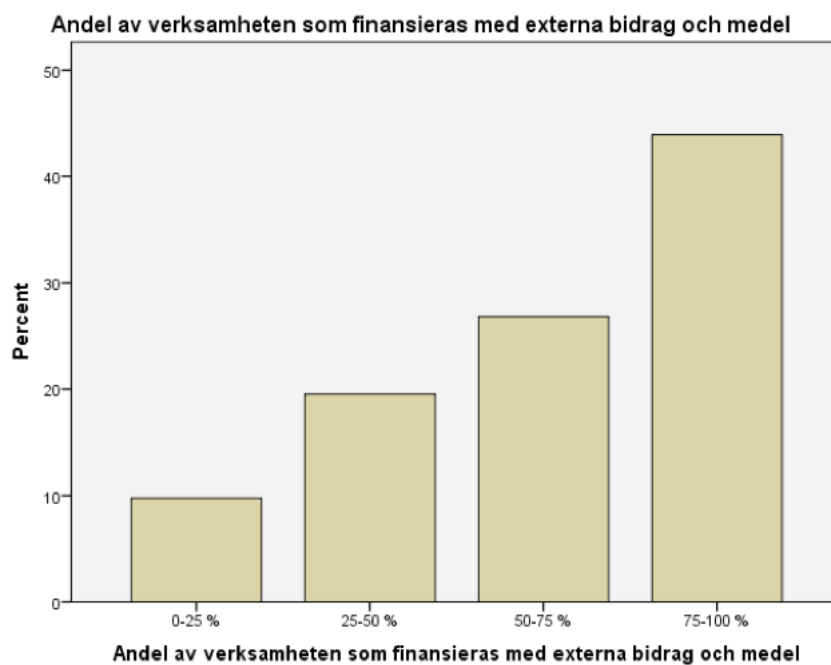
		Responses		Percent of Cases
		N	Percent	
Typ av finansiering ^a	Offentlig finansiering	27	39,7%	65,9%
	Privat finansiering	38	55,9%	92,7%
	EU-finansiering	3	4,4%	7,3%
Total		68	100,0%	165,9%

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

Tabell 2: Multiple response-tabell över respondenternas olika finansieringskällor

Enkätens andra del handlade om finansiering och finansiärers inflytande. I den första frågan ombads föreningarna välja vilka olika typer av finansiärer de har (se tabell 2). De

hade möjlighet att välja flera alternativ och kunde specificera de viktigaste finansiärerna i en öppen fråga efteråt. Av föreningarna erhåller 92,7 % (n = 38) privat finansiering, främst av olika fonder och stiftelser. Offentlig finansiering av stat och kommun erhålls av 65,9 % av föreningarna (n = 27). Endast tre föreningar eller 7,3% erhåller finansiering från EU. Privat finansiering erhålls av alla utom tre föreningar, av dessa är två stycken lokala idrottsföreningar. Offentlig finansiering erhålls av föreningar inom alla olika verksamhetssektorer och på alla verksamhetsnivåer (se tabeller i bilagan). Fördelningen över föreningars verksamhetsnivåer var jämn, medan det finns en större variation gällande verksamhetssektorer. Bland idrottsföreningar och föreningar inom barn- och ungdomsverksamhet erhöll 100 % respektive 85,7 % av föreningarna offentliga medel, medan andelen låg kring 50 % för kultur- och fritidsföreningarna och social- och hälsovårdsföreningarna. Tre föreningar erhåller endast offentlig finansiering och de verkar alla på lokal nivå. Två av dem verkar inom idrottssektorn och en inom barn- och ungdomsverksamhet. Alla tre föreningar som erhöll EU-finansiering verkade på regional nivå, antingen inom barn- och ungdomsverksamhet (n = 2) eller kultur- och fritidsarbete (n = 1). Alla dessa tre föreningar erhöll även offentlig finansiering.

Figur 5: Stapeldiagram över hur stor andel av verksamheten som finansieras med extern finansiering

Verksamhetssektor * Andel av verksamheten som finansieras med extern finansiering

Crosstabulation

Count

		Andel av verksamheten som finansieras med extern finansiering				Total
		0-25 %	25-50 %	50-75 %	75-100 %	
Verksamhetssektor	Barn- och ungdomsverksamhet	0	2	3	2	7
	Kultur- och fritidsverksamhet	1	2	4	8	15
	Social- och hälsovård	1	4	1	8	14
	Idrott	2	0	3	0	5
Total		4	8	11	18	41

Tabell 3: Korstabell över verksamhetssektor och andel av verksamheten som finansieras med extern finansiering

Verksamhetsnivå * Andel av verksamheten som finansieras med extern finansiering

Crosstabulation

Count

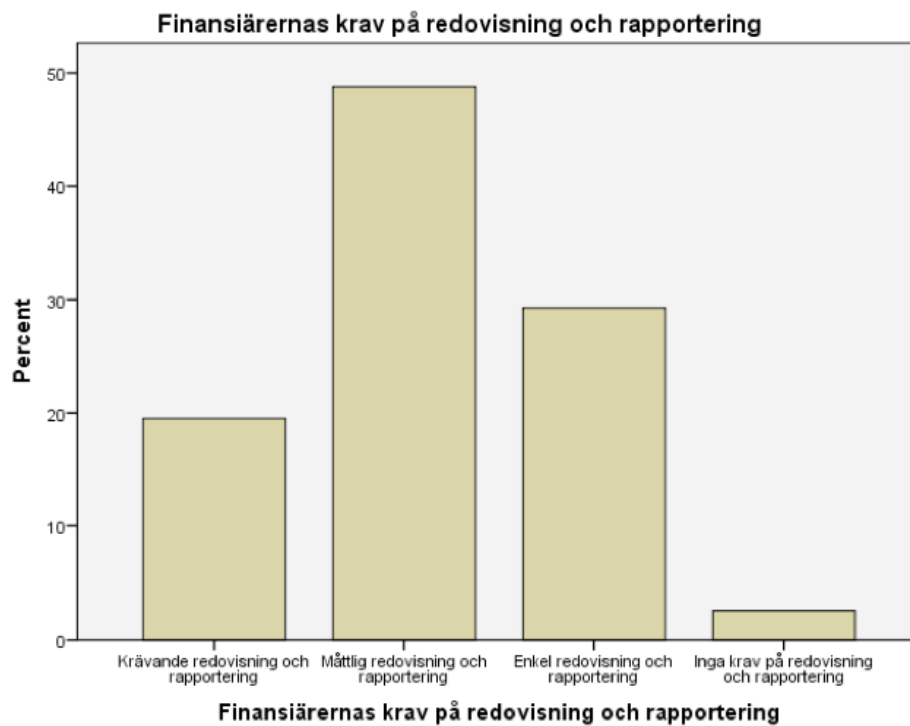
		Andel av verksamheten som finansieras med extern finansiering				Total
		0-25 %	25-50 %	50-75 %	75-100 %	
Verksamhetsnivå	Nationell	1	1	5	5	12
	Regional	1	2	3	10	16
	Lokal	2	5	3	3	13
Total		4	8	11	18	41

Tabell 4: Korstabell över verksamhetsnivå och andel av verksamheten som finansieras med extern finansiering

Vidare frågades också hur stor andel av verksamheten som finansieras med extern finansiering. För en övervägande majoritet bland föreningarna hänger hela verksamhetens överlevnad på den externa finansieringen (se figur 5). Den externa finansieringen är mest betydande för föreningar inom kultur- och fritidsverksamhet samt social- och hälsovård. Idrottsföreningarna klarar sig med den minsta andelen extern finansiering. Sett till de olika verksamhetsnivåerna är det de regionala föreningarna som är mest beroende av extern

finansiering, medan de lokala föreningarna verkar klara sig med en mindre andel extern finansiering (se tabell 3 och 4).

Figur 6: Stapeldiagram över hur respondenterna upplever finansiärernas krav på redovisning och rapportering

Verksamhetssektor * Upplevelse av finansiärernas krav på redovisning och rapportering
Crosstabulation

Count		Upplevelse av finansiärernas krav på redovisning och rapportering				Total
		Krävande redovisning	Måttlig redovisning	Enkel redovisning	Inga krav	
Verksamhetssektor	Barn- och ungdomsverksamhet	0	6	1	0	7
	Kultur- och fritidsverksamhet	2	7	6	0	15
	Social- och hälsovård	6	5	3	0	14
	Idrott	0	2	2	1	5
Total		8	20	12	1	41

Tabell 5: Korstabell över verksamhetssektor och upplevelse av finansiärernas krav på redovisning och rapportering

Verksamhetsnivå * Upplevelse av finansiärernas krav på redovisning och rapportering Crosstabulation

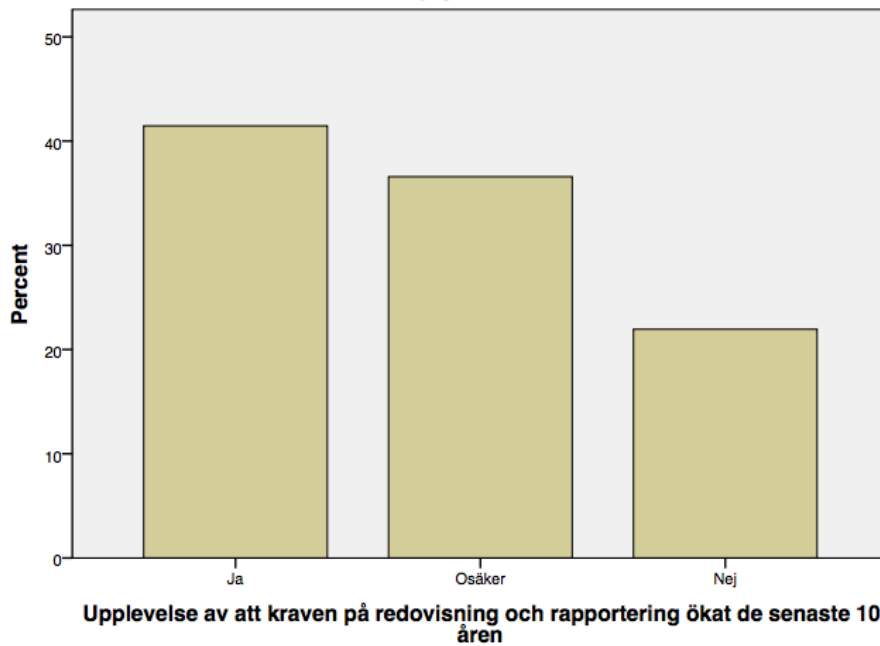
Count		Upplevelse av finansiärernas krav på redovisning och rapportering				Total
		Krävande redovisning och rapportering	Måttlig redovisning och rapportering	Enkel redovisning och rapportering	Inga krav på redovisning och rapportering	
Verksamhetsnivå	Nationell	3	7	2	0	12
	Regional	5	7	4	0	16
	Lokal	0	6	6	1	13
Total		8	20	12	1	41

Tabell 6: Korstabell över verksamhetsnivå och upplevelse av finansiärernas krav på redovisning och rapportering

Respondenterna besvarade också hur arbetsdryga de upplever finansiärernas krav på redovisning. Överlag upplever de flesta föreningar att kraven på redovisning och rapportering till finansiärerna är måttliga (se figur 6). Det är fler som upplever kraven som enkla än krävande, vilket bör ses som positivt. Utifrån de olika verksamhetssektorerna (se tabell 5) förefaller föreningarna med verksamhet inom social- och hälsovård vara de som upplever finansiärernas redovisningskrav som mest krävande, trots att det även bland dem finns ett fåtal föreningar som upplever kraven som enkla. Kultur- och fritidsföreningar samt idrottsföreningar verkar uppleva finansiärernas redovisnings- och rapporteringskrav som enklast.

Ifall upplevelsen av kraven kontrolleras mot de olika verksamhetsnivåerna (se tabell 6) visar det sig att de regionala föreningarna upplever redovisningen som mest krävande, en tredjedel av dem upplever kraven som svåra. Bland föreningar på nationell nivå upplevs kraven vara måttliga bland de flesta, men fler upplever kraven som krävande än enkla. De lokala föreningarna upplever kraven som enklast, vilket är något förvånande, eftersom sakkunskapen kan antas vara mindre i dem än i en större förening. En möjlig förklaring är att konkurrensen om bidragen är mindre och att kraven på redovisning därmed inte lika hårda.

Upplevelse av att kraven på redovisning och rapportering ökat de senaste 10 åren

Figur 7: Stapeldiagram över respondenternas upplevelse av att kraven på redovisning och rapportering ökat under de senaste tio åren

Verksamhetssektor * Upplevelse av att kraven på redovisning och rapportering ökat de senaste 10 åren Crosstabulation

Count		Upplevelse av att kraven på redovisning och rapportering ökat de senaste 10 åren			Total
		Ja	Osäker	Nej	
Verksamhetssektor	Barn- och ungdomsverksamhet	2	5	0	7
	Kultur- och fritidsverksamhet	4	7	4	15
	Social- och hälsovård	10	2	2	14
	Idrott	1	1	3	5
Total		17	15	9	41

Tabell 7: Korstabell över verksamhetssektor och upplevelse av att kraven på redovisning och rapportering ökat de senaste 10 åren

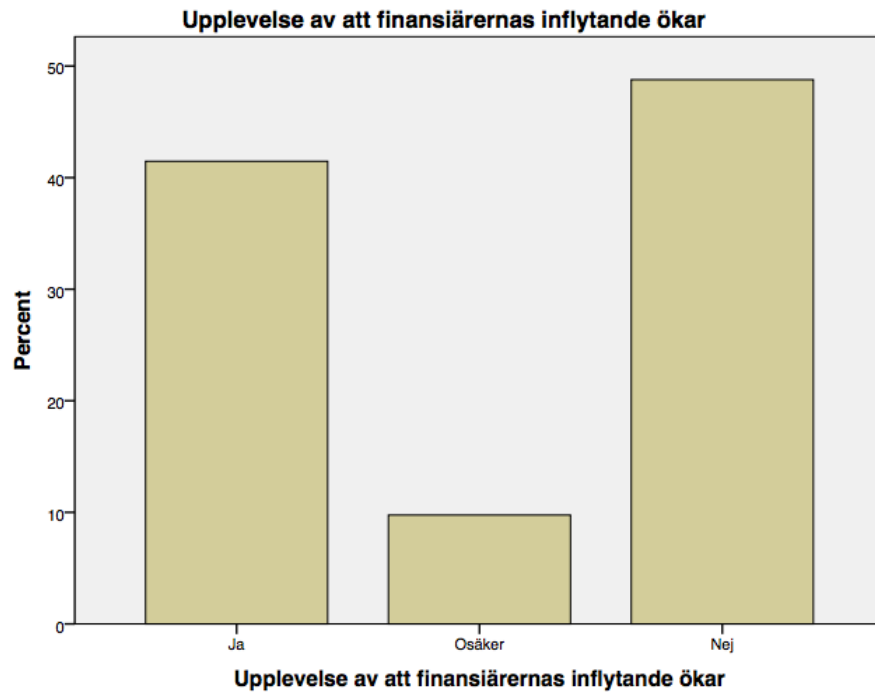
Verksamhetsnivå * Upplevelse av att kraven på redovisning och rapportering ökat de senaste 10 åren Crosstabulation

Count

		Upplevelse av att kraven på redovisning och rapportering ökat de senaste 10 åren			Total
		Ja	Osäker	Nej	
Verksamhetsnivå	Nationell	7	5	0	12
	Regional	6	8	2	16
	Lokal	4	2	7	13
Total		17	15	9	41

Tabell 8: Korstabell över verksamhetsnivå och upplevelse av att kraven på redovisning och rapportering ökat de senaste 10 åren

Respondenterna uppmanades även besvara ifall de upplever att finansiärernas krav på redovisning och rapportering ökat under en tioårsperiod. Allmänt taget verkar de flesta uppleva att kraven ökat, eftersom över 40 % svarat ja (se figur 7). Samtidigt finns det en nästan lika stor osäkerhet. Över en femtedel av respondenterna har också svarat nekande. De som svarar nekande är för det mesta lokala föreningar, av dem upplever över hälften att kraven inte ökat (se tabell 8). Nationella föreningar är de som starkast upplever att kraven ökat under den tio senaste åren och över hälften upplever en ökning. Bland regionala föreningar finns det en stor osäkerhet, men det är ändå betydligt fler regionala föreningar som upplever att kraven ökat än som upplever att kraven inte ökat. Sektorvis (se tabell 7) är det föreningar inom social- och hälsovårdsområdet som kraftigast upplever att kraven skärpts, bland dem upplever över 70 % att kraven ökat under de senaste 10 åren. Föreningar som bedriver barn- och ungdomsverksamhet upplever också en liten ökning av kraven, medan det inom kultur- och fritidsföreningar inte finns någon gemensam åsikt. Idrottsföreningar upplever i regel att kraven inte höjts.

Figur 8: Stapeldiagram över respondenternas upplevelse av att finansiärernas inflytande ökar

Verksamhetssektor * Upplevelse av att finansiärernas inflytande ökar Crosstabulation

Count

		Upplevelse av att finansiärernas inflytande ökar			Total
		Ja	Osäker	Nej	
Verksamhetssektor	Barn- och ungdomsverksamhet	4	0	3	7
	Kultur- och fritidsverksamhet	7	1	7	15
	Social- och hälsovård	5	2	7	14
	Idrott	1	1	3	5
Total		17	4	20	41

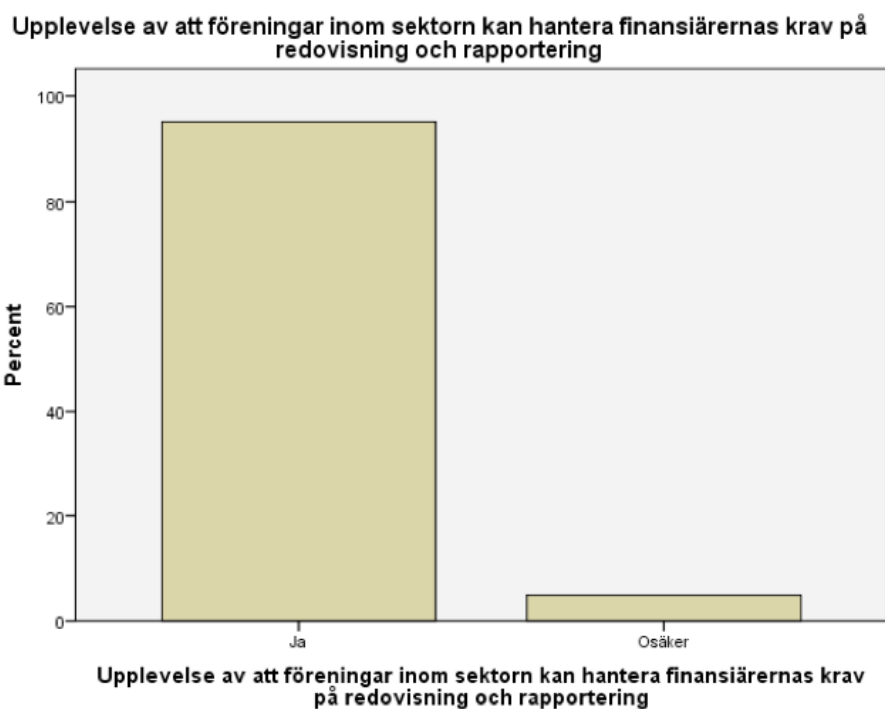
Tabell 9: Korstabell över verksamhetssektor och upplevelse av att finansiärernas inflytande ökar

Verksamhetsnivå * Upplevelse av att finansiärernas inflytande ökar Crosstabulation

Count		Upplevelse av att finansiärernas inflytande ökar			Total
		Ja	Osäker	Nej	
Verksamhetsnivå	Nationell	8	1	3	12
	Regional	6	1	9	16
	Lokal	3	2	8	13
Total		17	4	20	41

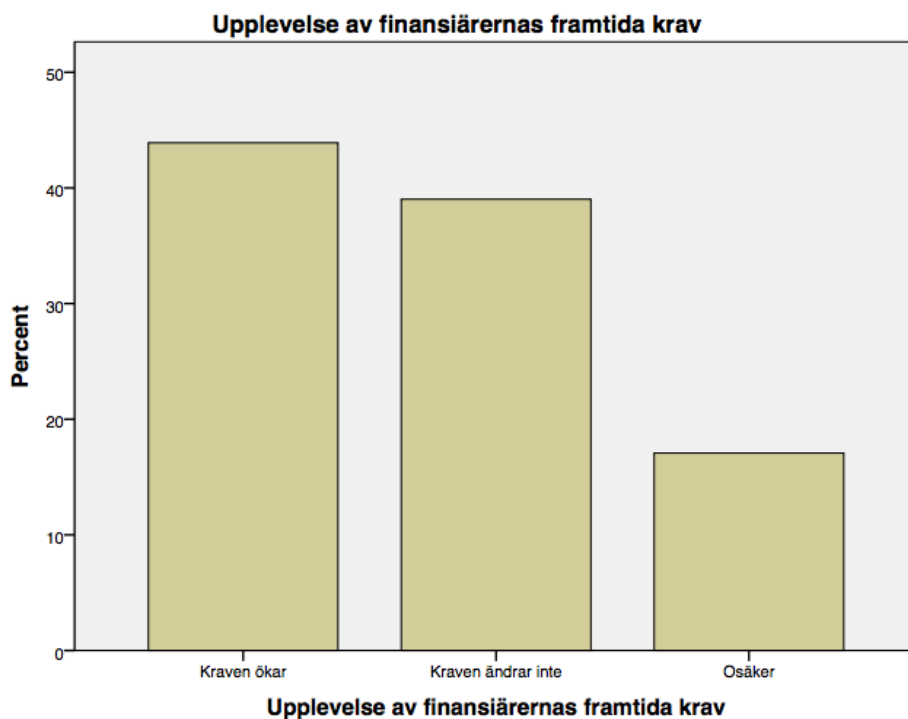
Tabell 10: Korstabell över verksamhetsnivå och upplevelse av att finansiärernas inflytande ökar

Gällande upplevelsen av finansiärernas inflytande verkar åsikterna återigen gå isär. Många upplever att finansiärernas inflytande ökar, men ännu fler upplever att inflytandet inte ökar (se figur 8). Sektorsvis (se tabell 9) upplevde endast en majoritet av föreningarna som är verksamma inom barn- och ungdomsverksamhet att finansiärernas inflytande ökar. Bland kultur- och fritidsföreningarna hade ja- och nej-sidan lika stort underlag, medan majoriteten av föreningarna inom social- och hälsovårdsområdet och idrottsområdet ansåg att inflytande inte ökar. Trots att åsikterna skiljer sig inom de olika verksamhetssektorerna är det överlag väldigt få som svarar att de är osäkra på svaret. Utgående från de olika verksamhetsnivåerna (se tabell 10) är svaren något tydligare. Bland föreningarna på nationell nivå upplever 66,7 % att finansiärernas inflytande ökar, medan endast 23 % av de lokala föreningarna upplever att finansiärernas inflytande ökar. Bland de regionala föreningarna ansåg 37,5 % att inflytande ökar, men 56,3 % ansåg ändå att inflytande inte ökar. Det är tydligt att det är föreningarna på nationell nivå som starkast upplever att finansiärernas inflytande håller på att öka. Det är möjligt att det beror på att de nationella föreningarna ofta kommer i kontakt med sådana frågeställningar, medan regionala föreningar inte lika ofta upplever någon sådan problematik. De lokala föreningarna upplever överlag att inflytandet inte ökar, bland dem menar 61,5 % att finansiärernas inflytande inte ökar. Vid denna fråga bör också reflekteras över om det socialt önskade svaret, vilket antas vara att finansiärernas inflytande inte ökar, är överrepresenterat. Det kan vara känsligt för respondenten att erkänna att finansiärerna får ett större inflytande på föreningens verksamhet och att det egna självbestämmandet minskar.

Figur 9: Stapeldiagram över respondenternas upplevelse av att föreningar kan hantera finansiärernas krav på redovisning

Respondenterna frågades också om de upplever att föreningarna inom den egna sektorn har kapacitet att hantera finansiärernas krav på redovisning och rapportering. Frågan ställdes så att den innefattade alla föreningar inom den egna sektorn och inte enbart den egna föreningen. På frågan svarade föreningarna nästan enhälligt att föreningarna inom den egna verksamhetssektorn har den sakkunskap som krävs för att hantera de krav på redovisning och rapportering som finansiärerna ställer (se figur 9). Endast två respondenter svarade att de var osäkra, dessa var båda föreningar inom kultur- och fritidsverksamhet på nationell nivå (se tabeller i bilaga). Här är det återigen möjligt att socialt önskade svar är överrepresenterade. Det är knappast någon av respondenterna som vill erkänna att sakkunskapen brister.

Figur 10: Stapeldiagram över respondenternas upplevelse av finansiärernas framtida krav på redovisning och rapportering

De flesta föreningarna tror att finansiärernas krav på redovisning och rapportering i framtiden kommer att öka (se figur 10). En stor del tror också att kraven hålls oförändrade och några av föreningarna uppger att de är osäkra. Inte en enda av respondenterna tror ändå att finansiärernas krav kommer att minska.

Verksamhetssektor * Uppfattning om finansiärernas framtida krav Crosstabulation

Count

	Uppfattning om finansiärernas framtida krav			Total
	Kraven ökar	Kraven ändrar inte	Osäker	
Verksamhetssektor Barn- och ungdomsverksamhet	4	2	1	7
Kultur- och fritidsverksamhet	5	8	2	15
Social- och hälsovård	6	5	3	14
Idrott	3	1	1	5
Total	18	16	7	41

Tabell 11: Korstabell över verksamhetssektor och uppfattning om hur finansiärernas krav kommer att förändras i framtiden

Verksamhetsnivå * Uppfattning om finansiärernas framtida krav Crosstabulation

Count		Uppfattning om finansiärernas framtida krav			Total
		Kraven ökar	Kraven ändrar inte	Osäker	
Verksamhetsnivå	Nationell	5	5	2	12
	Regional	9	5	2	16
	Lokal	4	6	3	13
Total		18	16	7	41

Tabell 12: Korstabell över verksamhetsnivå och uppfattning om hur finansiärernas krav kommer att förändras i framtiden

Med utgångspunkt i de olika verksamhetssektorerna (se tabell 11) verkar enbart kultur- och fritidsföreningarna tro att kraven kommer att hållas oförändrade, medan alla övriga sektorer har en majoritet som tror att finansiärernas krav kommer att öka. Bland social- och hälsovårdsföreningar finns en lite större andel som tror att kraven kommer att hållas oförändrade, eventuellt kan det bero att den lagstiftning som reglerar deras verksamhet redan är detaljerad och att finansiärernas krav redan i nuläget antas vara krävande. Utifrån de olika verksamhetsnivåerna (se tabell 12) är det framför allt de regionala föreningarna som tror att finansiärernas framtida krav kommer att öka, medan de lokala föreningarna är minst benägna att tro det. Bland föreningarna på nationell nivå är åsikterna delade.

6.1.3 Redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter

Enkätens tredje del behandlade *redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter*. Begreppet har använts i den här uppsatsen med definitionen “*aktiviteter eller arbetsmoment relaterade till redovisning, rapportering, uppföljning, evaluering, utvärdering, revision, intern kontroll eller annan granskning av förvaltning, finanser, verksamhet eller prestationer*”. Begreppet innefattar allt arbete kring att samla in information om verksamheten och att använda den för att jämföra eller utvärdera verksamheten på olika slags vis för att sedan kunna förbättra den. Frågorna i enkätens tredje del har redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter natur, innehåll och

riktning i fokus. Några frågor har också handlat om hur arbetet med dessa aktiviteter upplevs inifrån organisationen.

\$Redovisningsaktiviteter Frequencies				
		Responses		Percent of Cases
		N	Percent	
Redovisnings- och granskningsaktiviteter ^a	Redovisning till finansiärer	36	20,9%	87,8%
	Redovisning till myndigheter	22	12,8%	53,7%
	Rapportering och uppföljning inom organisationen	30	17,4%	73,2%
	Utvärdering och evaluering inom organisationen	23	13,4%	56,1%
	Mätning av verksamhet och prestationer inom organisationen	11	6,4%	26,8%
	Intern kontroll / intern revision	10	5,8%	24,4%
	Revision	17	9,9%	41,5%
	Verksamhetsgranskning (istället för revision)	23	13,4%	56,1%
	Total	172	100,0%	419,5%

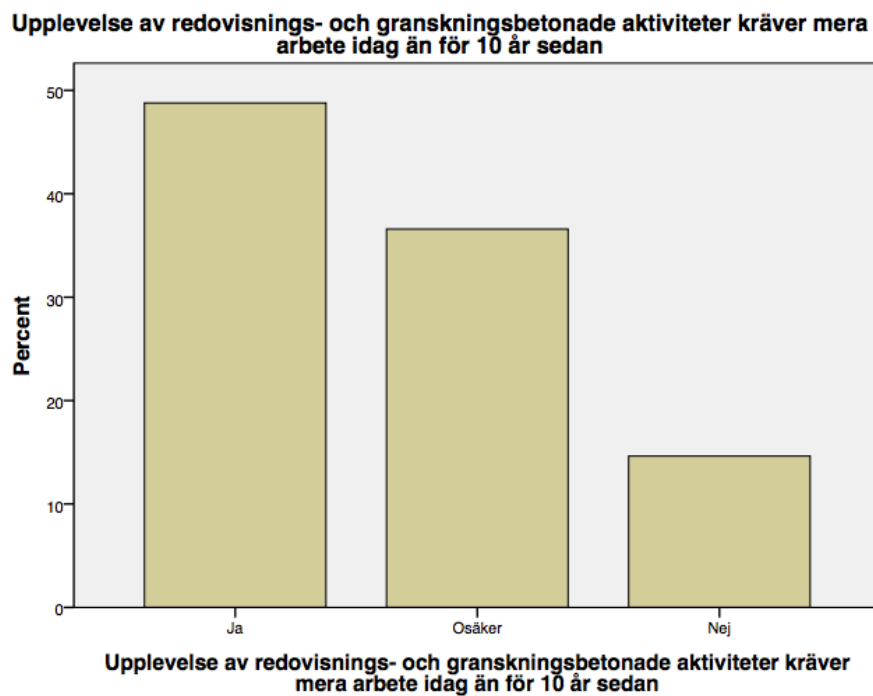
a. Dichotomy group tabulated at value 1.

Tabell 13: Multiple response-tabell över redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter som förekommer inom föreningarna

Den inledande frågan ställdes för att skapa en uppfattning om vilken typ av redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter som förekommer inom föreningarna. I enkäten gavs åtta olika alternativa aktiviteter som möjliga svar och respondenterna kunde kryssa för de aktiviteter som förekom inom den egna föreningen (se tabell 13). Bland alternativen fanns olika typer av redovisning utåt (till finansiärer och myndigheter), olika typer av aktiviteter inom organisationer (mätning, rapportering, utvärdering) och olika typer av granskande aktiviteter (intern kontroll/revision och extern revision/verksamhetsgranskning). Den mest förekommande aktiviteten är någon form av extern granskning (revision eller verksamhetsgranskning), vilket sammantaget förekommer i 97,6 % av föreningarna. Den näst mest förekommande aktiviteten är redovisning till finansiärer, vilket 87,8 % av

föreningarna svarat att ingår i deras verksamhet. Rapportering och uppföljning inom organisationen är den mest förekommande interna aktiviteten och förekommer inom 73,2 % av föreningarna.

Överlag förekommer alla aktiviteter frekvent inom föreningarna. Intern kontroll eller intern revision förekommer i 24,4 % av föreningarna och det är den aktivitet som är minst förekommande. Ur tabellen är det dessvärre svårt att utläsa om det finns någon typ av mönster gällande aktiviteterna, både redovisning och granskning såväl internt som externt förekommer frekvent. Tyvärr säger tabellen inte heller något om arbets- och tidsfördelningen mellan dessa aktiviteter, vilket gett bättre förutsättningar för att skapa en helhetsbild. En öppen fråga följde den inledande frågan gällande vilka aktiviteter som är mest tidskrävande. Svaren där har varierat en del, men överlag är det redovisning till finansiärerna och myndigheterna, löpande bokföring och bokslutsarbete som tar mest tid i anspråk. En stor del av föreningarna nämner också den interna rapporteringen inom organisationen som tidskrävande.

Figur 11: Stapeldiagram över respondenternas upplevelse av att redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter kräver mera arbete och tid idag än för tio år sedan

En av frågorna handlade om ifall arbetet med redovisning och granskning kräver mera tid idag än för tio år sedan. Närmare hälften av respondenterna svarar jakande på frågan, men det är också en stor andel som är osäkra (se figur 11). Osäkerheten tros bero på att det finns många bland respondenterna som inte varit verksam med samma uppgift inom föreningen i tio års tid. Den allmänna uppfattningen är att redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter kräver mera tid idag än för tio år sedan, men ungefär 15 % av respondenterna svarar att det inte går åt mera arbetstid idag.

Verksamhetssektor * Upplevelse av att redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter kräver mera arbete idag än för 10 år sedan Crosstabulation

Count		Upplevelse av att redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter kräver mera arbete idag än för 10 år sedan			Total
		Ja	Osäker	Nej	
Verksamhetssektor	Barn- och ungdomsverksamhet	3	3	1	7
	Kultur- och fritidsverksamhet	7	7	1	15
	Social- och hälsovård	8	3	3	14
	Idrott	2	2	1	5
Total		20	15	6	41

Tabell 14: Korstabell över verksamhetssektor och upplevelse av att redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter kräver mera arbete idag än för 10 år sedan

Verksamhetsnivå * Upplevelse av att redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter kräver mera arbete idag än för 10 år sedan Crosstabulation

Count		Upplevelse av att redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter kräver mera arbete idag än för 10 år sedan			Total
		Ja	Osäker	Nej	
Verksamhetsnivå	Nationell	8	3	1	12
	Regional	6	10	0	16
	Lokal	6	2	5	13
Total		20	15	6	41

Tabell 15: Korstabell över verksamhetsnivå och upplevelse av att redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter kräver mera arbete idag än för 10 år sedan

Utgående från olika verksamhetssektorer (se tabell 14) är det endast social- och hälsovårdsföreningar som tydligt upplever att redovisning och granskning kräver mera arbete idag än för tio år sedan. Bland övriga verksamhetssektorer råder det stor osäkerhet. Det är ändå betydligt fler som svarar jakande än nekande. Sett till verksamhetsnivåer (se tabell 15) följer respondenterna samma tendens som tidigare. De som upplever att arbetet inte är mera krävande idag är nästan uteslutande lokala föreningar, men även bland de lokala föreningarna tror närmare hälften att arbetet kräver mera tid idag. Bland nationella föreningar upplever nästan alla att arbetet är mera tidskrävande nu och osäkerheten är liten. Bland regionalföreningarna upplever flera att arbetet är mera krävande nu, men de allra flesta är osäkra. Inte en enda svarar nekande bland dem.

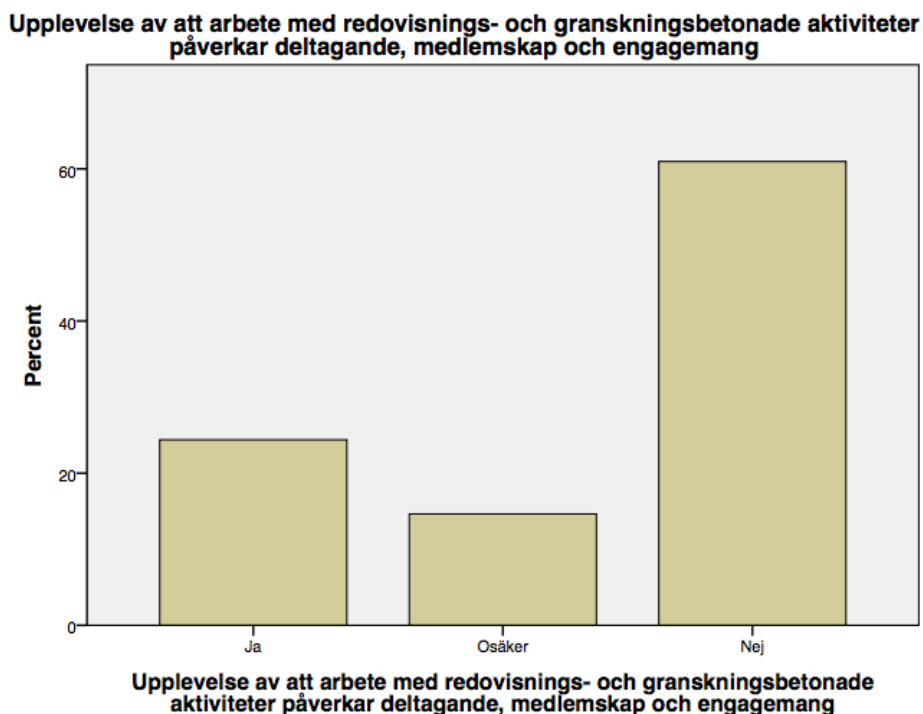
\$Riktning Frequencies				
		Responses		Percent of Cases
		N	Percent	
Riktning på redovisning och granskning ^a	Uppåt (till finansiärer och myndigheter)	33	67,3%	80,5%
	i sidled (till ledning, personal och frivilligarbetare)	10	20,4%	24,4%
	neråt (till klienter, medlemmar och kunder)	6	12,2%	14,6%
Total		49	100,0%	119,5%

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

Tabell 16: Multiple response-tabell över riktningen gällande redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter

Riktningen för redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter behandlades också i enkätundersökningen. En fråga ställdes angående ifall redovisning och granskning sker uppåt, i sidled eller neråt. Redovisning och rapportering uppåt avser redovisning och granskning för finansiärens eller myndigheters behov. Redovisning i sidled betecknar en riktning mot organisationens egna intressenter, t.ex. anställda, styrelse eller frivilligarbetare. Med redovisning neråt menas att rapporteringen är riktad för att ge information åt verksamhetens medlemmar, kunder eller användare. Respondenterna gavs

möjlighet att välja två alternativ, eftersom det ena inte utesluter det andra. De flesta av föreningarna, närmare 80,5 % av dem, upplever att redovisning, rapportering och granskning vanligen sker uppåt (se tabell 16). En fjärdedel av föreningarna upplever att granskningen sker i sidled, medan knappa 15 % upplever att den sker neråt. De nationella och regionala föreningarna svarar båda att redovisning och rapportering främst sker uppåt eller i sidled, medan det bland de lokala föreningarna finns fler som svarar att rapportering sker i sidled eller neråt, trots att även majoriteten bland de lokala föreningarna menar att redovisning och rapportering vanligen sker uppåt (se tabeller i bilaga). Utgående från de olika verksamhetssektorerna finns det inget tydligt mönster, det enda som kan urskiljas är att idrottsföreningarna är mindre benägna att rapportera uppåt än föreningarna inom de övriga sektorerna.

Figur 12: Stapeldiagram över respondenternas upplevelse av att redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter påverkar deltagande, medlemskap och engagemang

I enkäten ställdes också en fråga om arbetet med redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter påverkar engagemang, medlemskap eller deltagande för föreningen. Den allmänna uppfattningen är att mängden redovisning och granskning inte påverkar

medlemskap, deltagande eller engagemang (se figur 12), ungefär 60 % av respondenterna understryker detta. Trots det svarar 25 % av föreningarna att mängden arbete påverkar medlemskap och engagemang i föreningen. I en öppen följdfråga skriver många att det finns en rädsla för att ta emot förtroendeuppdrag inom föreningen och att det är svårt att få folk att ta emot ansvarsuppgifter. En regional förening skriver att det inte påverkar den egna föreningen, men att engagemanget påverkas i medlemsföreningarna på lokal nivå.

Verksamhetssektor * Upplevelse av att arbete med redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter påverkar deltagande, medlemskap och engagemang Crosstabulation

Count		Upplevelse av att arbete med redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter påverkar deltagande, medlemskap och engagemang			Total
		Ja	Osäker	Nej	
Verksamhetssektor	Barn- och ungdomsverksamhet	2	0	5	7
	Kultur- och fritidsverksamhet	2	3	10	15
	Social- och hälsovård	4	2	8	14
	Idrott	2	1	2	5
Total		10	6	25	41

Tabell 17: Korstabell över verksamhetssektor och upplevelse av att arbete med redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter påverkar deltagande, medlemskap och engagemang

Verksamhetsnivå * Upplevelse av att arbete med redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter påverkar deltagande, medlemskap och engagemang Crosstabulation

Count		Upplevelse av att arbete med redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter påverkar deltagande, medlemskap och engagemang			Total
		Ja	Osäker	Nej	
Verksamhetsnivå	Nationell	2	1	9	12
	Regional	4	3	9	16
	Lokal	4	2	7	13
Total		10	6	25	41

Tabell 18: Korstabell över verksamhetsnivå och upplevelse av att arbete med redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter påverkar deltagande, medlemskap och engagemang

Utgående från de olika verksamhetssektorerna (se tabell 17) skiljer sig upplevelserna en del inom de olika sektorerna. Av föreningar inom barn- och ungdomsverksamhet och social- och hälsovård upplever knappa 30 % att medlemskap, deltagande och engagemang påverkas av att arbete med redovisning och granskning ökar. Också bland idrottsföreningarna upplever 40 % att engagemanget påverkas, medan majoriteten inom fritids- och kulturföreningar inte upplever att arbetet med redovisning och granskning påverkar engagemanget för deras förening. Utifrån verksamhetsnivåer (se tabell 18) är det främst de lokala föreningarna som upplever att medlemskap, deltagande och engagemang påverkas. Bland de lokala föreningarna uppger 30 % att engagemanget påverkas, medan det bland de nationella föreningarna knappt finns någon förening alls som upplever att det påverkar medlemskap eller engagemang. Det är troligt att frågan är för komplex för att besvaras på ett enkelt sätt. Det är möjligt att redovisning och granskning inom föreningen inte påverkar medlemskap, men att det ändå är svårt att hitta människor till styrelserna. Situationerna skiljer sig antagligen också en del mellan de olika verksamhetsnivåerna.

\$Redovisningssynen Frequencies

		Responses		Percent of Cases
		N	Percent	
Syn på redovisning och granskning ^a	resursdränare	10	21,3%	24,4%
	externt PR-verktyg (t.ex. genom att påvisa kvalitet eller effektivitet)	13	27,7%	31,7%
	internt hjälpmedel för styrningen av verksamheten	24	51,1%	58,5%
Total		47	100,0%	114,6%

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

Tabell 19: Multiple response-tabell över synen på arbete med redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter

Slutligen frågades respondenterna hur föreningarna själva ser på arbetet med redovisning och granskning. De kunde välja mellan att se det som en resursdränare, ett externt marknadsföringsverktyg för den egna verksamheten (genom att t.ex. påvisa prestationer,

antal deltagare, kvalitet etc.) eller som ett internt styrningsverktyg för verksamhetsutveckling. Här gavs respondenterna återigen möjlighet att välja två alternativ, eftersom alternativen inte utesluter varandra. De allra flesta, hela 58,5 % av föreningarna, upplever arbetet med redovisning och granskning som ett internt hjälpmedel för styrning av verksamhet (se tabell 19). En dryg tredjedel av föreningarna ser på aktiviteterna som ett steg i att ta fram information som kan användas för att marknadsföra verksamheten externt, medan en dryg femtedel upplever arbetet med redovisning, granskning och rapportering som slöseri med resurser. I en öppen fråga efteråt, där respondenterna kan ge övriga kommentarer eller synpunkter, poängterar också en av föreningarna att det ena alternativet inte utesluter ett annat. Något oväntat är att det är de lokala föreningarna som främst upplever redovisning och rapportering som ett internt medel för styrning och upplever dem allra minst som reursdränerande, medan det bland de regionala föreningarna finns lika många som ser det som ett internt styrmedel som en resursdränerare (se tabeller i bilaga). Benägenheten att se på redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter som ett externt PR-verktyg är störst bland de nationella föreningarna. Sett till verksamhetssektorer är det föreningar inom kultur- och fritidsarbete som främst ser rapporteringen som resursdränerande, men samtidigt anser majoriteten inom denna grupp ändå att rapporteringen fungerar som ett internt hjälpmedel för styrning. Bland dem som använder rapporteringen i marknadsföringssyfte är en stor andel föreningar inom social- och hälsovårdsområdet. Föreningar inom barn- och ungdomsverksamhet och idrott är mest benägna att se rapporteringen som internt styrmedel (se tabeller i bilaga).

6.2 Analys av de semistrukturerade intervjuerna

De semistrukturerade intervjuerna genomfördes i augusti och september 2016. Fyra olika föreningsanställda inom olika verksamhetssektorer intervjuades. De intervjuade arbetade i ledande ställning inom respektive förbund. Förbunden verkar på nationell eller regional nivå och har alla ett större antal medlemsföreningar på regional och/eller lokal nivå. Vid intervjun ombads intervjupersonerna berätta utifrån förbundets egen synvinkel, men också belysa läget ur medlemsföreningarnas perspektiv. Intervjuerna räckte ungefär en

halvtimme och närmare 20 frågor ställdes. Samma intervjufrågor användes för alla intervjuer, men intervjupersonerna gavs även möjlighet att lyfta fram egna synpunkter och kommentarer. Intervjufrågorna delades in i fem delar. Den första delen innefattade en kort presentation och introduktion till förbundets verksamhet. Den andra delen handlade om finansiärers inflytande och krav på redovisning, den tredje delen handlade om befintliga redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter inom föreningen och den fjärde delen behandlade synen på dessa aktiviteter. I den sista delen diskuterades olika framtidsutsikter gällande finansiärers ställning.

6.2.1 Barn- och ungdomsverksamhet

Inom sektorn för barn- och ungdomsverksamhet kontaktades Åbolands ungdomsförbunds verksamhetsledare Tove Lipponen för en intervju. Intervjun ägde rum den 16 augusti 2016 i Pargas. Lipponen presenterar förbundet som ett serviceorgan för deras trettio medlemsföreningar som verkar inom ungdomsarbete och kultur, samtidigt som förbundet också driver egen verksamhet. Till den egna verksamheten hör kurser och evenemang för barn och ungdomar samt Åbolands teaterskola med dramaundervisning och föreställningar. Åbolands ungdomsförbund är en regional förening och är medlem i centralföreningen Finlands Svenska Ungdomsförbund.

I diskussionen om finansiering berättar Lipponen att ungefär 60 % av förbundets finansiering kommer från privata finansiärer, främst från olika stiftelser. Offentliga medel utgör ca 30 % av budgeten och resterande 10 % finansierar förbundet själva genom olika avgifter. Förbundets verksamhet är långt beroende av privat finansiering från fonder och stiftelser, och den offentliga finansieringen utgör en ganska liten del. Den privata finansieringen söks årsvis från ett tiotal olika stiftelser. För förbundets medlemsföreningar ser situationen ungefär likadan ut, de erhåller möjligen en liten andel kommunal finansiering, men även för dem är privata bidrag helt avgörande för verksamheten. En liten del kommer också från olika avgifter. Lipponen nämner efter intervjun att förbundet tidigare haft projekt med EU-finansiering, men att de inte har några sådana just nu. Angående finansiärernas krav på redovisning upplever Lipponen att kravnivån är rimlig i

nuläget. Redovisningen görs digitalt och som bilagor följer i regel både förbundets årsberättelse och bokslut, där både verksamhet och den finansiella biten framgår tydligt. Däremot tror hon att medlemsföreningarna kan uppleva att kraven är hårdare, eftersom redovisningen där handhas av en styrelse som sköter detta på fritiden. Lipponen upplever inte att kravnivån förändrats markant under de fem år som hon arbetat vid förbundet, men nämner att det i samband med digitaliseringen av redovisningsblanketterna ändå krävts mer specifika svar om hur olika mål uppnåtts, medan det tidigare räckte med att sända in en årsberättelse och ett bokslut. Hon tror att finansiärernas inflytande ökat en del i och med att konkurrensen om olika bidrag är större idag än tidigare. Förbundets medlemsföreningar försöker idag hitta på idéer till gemensamma projekt på ett sätt som tidigare inte existerat, eftersom möjligheterna att få finansiering ökar när de samarbetar.

Gällande redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter berättar Tove Lipponen att det inom förbundet förekommer olika typer av interna utvärderingar, redovisning till myndigheter och finansiärer, rapportering till både medlemsföreningar och centralföreningen samt revision. Det mest arbetsdryga av dessa är redovisningen till olika finansiärer. Redovisningen av statsbidraget är mest krävande, men även redovisning till privata finansiärer kräver en hel del arbetstid eftersom förbundet har ett stort antal finansiärer. Medlemsföreningarna sköter redovisning till finansiärer och intern utvärdering av verksamhet. Lipponen berättar att redovisning och granskning kräver lite mera tid idag än tidigare, delvis på grund av att systemen för redovisning förändrats och att varje finansiär kräver en mer individuell redovisning. Däremot upplever hon att systemet är motiverat och att redovisningen och granskningen också är ett hjälpmedel utifrån organisationens eget perspektiv. Internt måste förbundet kunna kontrollera om verksamheten är förnuftig och kostnaderna rimliga. Angående i vilken riktning redovisning och rapportering sker, så berättar hon att den går i alla riktningar. Förbundet rapporterar uppåt till centralföreningen och finansiärer, i sidled till styrelsen och neråt till medlemsföreningarna. Den utförligaste rapporteringen sker uppåt och det beror delvis på att de är längst ifrån verksamhetens dagliga arbete.

När synen på redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter diskuteras berättar Lipponen att kraven på redovisning och granskning inte påverkar deltagande eller engagemang inom förbundet, eftersom det är personalen som sköter om allt detta. Tvärtom, menar hon, kan det ha positiva följder eftersom t.ex. styrelsemedlemmar inte behöver ta sig an den biten själva. För medlemsföreningarna är läget däremot annorlunda, där är medlemmarna medvetna om att det oftast är styrelsen som får sköta detta arbete och trots att det finns många medlemmar kan det vara väldigt svårt att få någon att ta emot förtroendeuppdrag, i synnerhet kassörsuppdraget tas motvilligt emot. För Åbolands ungdomsförbund fungerar redovisning och granskning främst som ett styrmedel. Information från redovisningen och tecken på olika samhällstrender kan användas i verksamhetsutvecklingen. Lipponen besvarar också frågan om det finns kapacitet i medlemsföreningarna att hantera de krav på redovisning och granskning som finansiärer ställer. Hon poängterar att det är en svår fråga, men svarar att kunskapen om hur redovisningen går till kan variera mycket i de olika medlemsföreningarna. Ofta är det beroende på den kunskap som råkar finnas till hands vid ett visst tillfälle och det beror mycket på hur bekanta styrelsemedlemmarna är med administrativt arbete. Hon påpekar att en svårighet är att det finns mycket tyst kunskap inom föreningsstyrelserna och att det ibland glöms bort att föra den typen av kunskap vidare när nya människor fortsätter med föreningsarbetet.

Slutligen diskuteras olika framtidsutsikter gällande finansiärernas ställning. Lipponen säger att det förstås är svårt att sia om framtiden, men hon tror ändå inte att kraven på redovisning och rapportering kommer förändras inom den närmaste framtiden. Föreningarna inom deras område har nyligen upplevt en relativt stor förändring i och med digitalisering av redovisningssystemen och därför tror Lipponen att läget kommer hållas relativt stabilt en tid. Ekonomiska fluktuationer kan förstås förändra läget för finansiärerna, vilket i sin tur kan påverka föreningssektorn, men hon tror ändå inte att det skulle förändra kraven eller det nuvarande systemet. Möjligtvis kommer finansiärerna att intressera sig för fler eller andra saker. Lipponen nämner att det pågår diskussioner om hur föreningar i framtiden kan påvisa kvalitet i sin verksamhet. Kvantiteten är enkel att mäta, men det är svårare att mäta hur hög standard verksamheten har. Angående en fråga

om hur förhållandet mellan föreningar och finansiärer ser ut i framtiden, så menar Lipponen att det ekonomiska läget är avgörande för hur framtiden ser ut. Ifall den offentliga sektorns kassa sinar är det möjligt att föreningssektorn får en förstärkt ställning och får ta mer ansvar för social service för såväl barn och unga som för äldre. Möjligtvis kan staten vilja finansiera den typ av verksamhet som drivs av föreningar i större utsträckning än i nuläget, funderar hon. Redan nu är förbundet en eftertraktad samarbetspartner från kommunalt håll. Hon nämner att det är viktigt att det finns en dialog mellan föreningar och finansiärer, en ömsesidig förståelse för bådassituation är nödvändig för att verksamhet inom tredje sektor ska kunna tryggas också i framtiden.

6.2.2 Kultur- och fritidsverksamhet

För kultur- och fritidssektorn intervjuades Frida Nylund, verksamhetsledare för Finlands Svenska Marthaförbund. Intervjun genomfördes via videosamtal den 24 augusti 2016. Nylund berättar att Finlands Svenska Marthaförbund idag erbjuder rådgivningsverksamhet, kursverksamhet och föreläsningverksamhet som stöder visionen om att förverkliga en hållbar livsstil genom medvetna val i vardagen. Förbundet består av tolv regionala distrikt med ca 200 marthaföreningar samt förbundets barn- och ungdomsorganisation Ung Martha. Förbundet har en utbyggd verksamhet och involverar närmare 10 000 medlemmar som tillsammans engagerar sig till förmån för en hållbar livsstil. I den meningen kan förbundet med fördel betraktas som en viktig fritidsförening, även om förbundet också har en rådgivande verksamhet.

Nylund berättar att ungefär 80 % av verksamheten på förbunds nivå är finansierad med externa medel. Den externa finansieringen erhålls från både offentliga och privata finansiärer. En del EU-finansiering erhålls också via statligt understöd. Förbundet har ett stort antal olika finansiärer, den statliga finansieringen erhålls via flera olika instanser och de privata finansiärerna är ungefär 15 stycken. Årligen erhålls ett statsbidrag som utgör ca 10 % av budgeten, men resterande delen av de externa bidragen är projektbidrag som söks årligen. På regional och lokal nivå är föreningarna långt självfinansierade genom t.ex. medlemsavgifter, däremot varierar både distriktens uppbyggnad och

lokalföreningarnas storlek och verksamhet, så det är svårt att sammanfatta något generellt om deras finansiering. De anställda arbetar främst på förbunds nivå, men två av distrikten har också en egen anställd och även ett av dessa distrikt erhåller offentlig finansiering. Statsbidraget är en förutsättning för att fortsättningsvis kunna erbjuda rådgivningstjänster, men den offentliga andelen har blivit mindre under en allt längre tidsperiod, trots att behovet av rådgivningstjänster ofta ökar under kärvare tider.

Nylund upplever att finansiärernas krav på redovisning idag är väldigt omfattande och det kräver en noggrannhet gällande redovisningen under hela processen. En rigorös dokumentering är nödvändig för att kunna hantera de olika tilläggskraven på redovisning som ibland kan tillkomma under perioden. Finansiärernas intresse för effekter och resultat har blivit större, liksom intresset för kvalitetsmått gällande t.ex. mottagarens upplevelse av tjänsterna. Nylund uppfattar att finansiärernas krav på redovisning ökat under en tioårsperiod. Hon nämner att olika typer av granskningar blir allt vanligare och berättar att en av förbundets finansiärer gjort en omfattande organisationsgranskning nyligen där förvaltningen granskades, fastän förvaltningen också granskas i samband med revisionen. Nylund framhåller att hon inte på något vis motställer sig den här typen av uppföljning, men att det är tveksamt om den dubbla granskningen ger något mervärde. På frågan om finansiärernas inflytande ökar svarar Nylund att finansiärerna nog fått ett större inflytande. Finansiärernas krav binder upp förbundets verksamhet mer än tidigare och det blir en tydligare styrning när t.ex. kraven om till vilken målgrupp verksamheten ska rikta sig fastställs. Hon tror inte att medlemsföreningarna påverkas lika mycket av finansiärernas inflytande, men i förlängningen leder det till att förbundet inte kan arbeta lika aktivt tillsammans med dem.

I den del av intervjun som behandlar redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter berättar Nylund att de flesta former av redovisning och granskning förekommer inom förbundet. Redovisning, rapportering, utvärdering och uppföljning förekommer alla i någon form och både verksamhet, förvaltning och finanser granskas. Externt granskas förbundet genom revision. En stor del av tiden går åt till redovisning, rapportering och uppföljning. Nylund menar att det delvis beror på att de flesta projekt har många olika

finansiärer, samtidigt som varje finansiär har sina egna krav på redovisning och får en individuell rapportering. Ytterst få projekt är helt och hållet finansierade av en enda finansiär. Nylund uppfattar att redovisning och granskning kräver mera tid idag än för tio år sedan. Det beror främst på att finansiärernas krav ökat, bland annat är antalet tilläggsutredningar fler idag och dessa tar tid från det egentliga arbetet. Nylund nämner att förbundet är väldigt praktiskt inriktat och att det ibland upplevs frustrerande när tilläggsredovisningen kräver en veckas arbetstid som egentligen kunde ha ägnats åt verksamhet. På frågan om tidsåtgången till redovisning och granskning främst ökat på grund av utomstående intressenters behov eller utav organisationens egen vilja, svarar Nylund att det främst är på grund av utomstående aktörers krav och att det naturligt blir så att de interna processerna utvecklas för att följa dem åt. Hon medger ändå att de ökade kraven skapat ett mera analyserande arbetssätt också inom organisationen. När redovisningens och rapporteringens riktning diskuteras svarar Nylund att rapporteringen mestadels sker uppåt och att det mest är sammanfattande rapportering i sidled och neråt.

Nylund berättar att kraven på redovisning och rapportering påverkar deltagande och engagemang på regional och lokal nivå. Hon berättar att förbundet önskat utveckla en löpande rapportering för det antal arbetstimmar som görs med frivilligarbete, men säger att det är svårt att utveckla en fungerande metod. Medelåldern bland medlemmarna är hög och tekniska lösningar som kunde vara effektiva är inte alltid ett verkligt alternativ. Förbundet försöker medvetet att inte belasta de frivilliga för mycket, byråkratin får inte äta upp engagemanget bland medlemmarna. Förbundet är ändå beroende av en viss rapportering i sin redovisning och därför går det inte helt att undvika rapporteringen. Angående synen på redovisning och granskning berättar Nylund berättar att redovisningen många gånger känns resursdränerande, speciellt när granskningen görs dubbelt. Hon exemplifierar med att en del finansiärer ställer krav på interna revisioner vid sidan om den externa revisionen. Trots det vidhåller Nylund också att redovisningen och granskningen också kan fungera som ett internt styrmedel. I finansiärernas krav går det bland annat att ta fasta på olika riktlinjer och skönja olika samhällstrender som kan vara till hjälp när de funderar över hur förbundet borde fördela sina resurser. I takt med att processer utvecklats internt har också den egna förmågan att mäta resultat och effekt förbättrats. På frågan om

det finns kapacitet att hantera finansiärernas krav på redovisning och rapportering i föreningarna svarar Nylund att redovisningen nog kan vålla problem i föreningar som drivs med frivilliga krafter. Hon nämner bland annat att föreningarna på lokal nivå haft möjlighet att ansöka om utomstående bidrag för underhållande av föreningshus och att ansökningarna krävt omfattande projektplaner. Då har det blivit tydligt att både den sakkunskap som behövts inte funnits inom föreningen och medlemmarna har upplevt att redovisningen blivit för komplicerad och betungande.

Angående framtiden tror Nylund att konkurrensen om finansiering kommer att hårdna, men att kraven på redovisning och rapportering inte kommer att förändras i någon större mån. Hon tror att det kommer att finnas mindre allmänna verksamhetsunderstöd och att finansiering istället kommer att beviljas utifrån klara projektplaner med specificerat syfte och målgrupp. Eventuellt kan de nya lagstadgade kraven på stiftelserna påskynda och tydliggöra den här utvecklingen. För nuvarande upplevs ändå samarbetet med de privata finansiärerna som välfungerande. Angående relationerna mellan föreningar och finansiärer i framtiden tror Nylund att medborgarsamhällets organisationer möjligen kommer att få ta ett större ansvar för samhällsfunktioner i och med den offentliga sektorns svaga ekonomi. Hon menar att det behöver uppstå nya trepartssamarbeten mellan medborgarsamhällets organisationer, offentlig sektor och privata finansiärer för att hantera olika utmaningar, men att vägen dit är lång. Alla aktörer kunde ändå gynnas av att se på samhället som en helhet och inte blint stirra på det egna fältet. På frågan om det finns något som kan göras för att underlätta situationen för föreningar svarar Nylund att hon överlag ser att redovisningskraven också för något gott med sig, men att det måste finnas en känsla för hur stort ansvar som sätts på de frivilliga, det får inte bli en börda som förstör engagemanget.

6.2.3 Social- och hälsovård

Inom social- och hälsovårdssektorn intervjuades Bodil Viitanen som är verksamhetsledare för Psykosociala förbundet. Intervjun genomfördes via videosamtal den 5 september 2016. Psykosociala förbundet arbetar på nationell nivå för mental hälsa på svenska i

Finland. Förbundet har för närvarande 16 medlemsföreningar. Verksamheten inom förbundet innefattar informations- och kunskapsspridning, intressebevakning för personer som drabbats av psykisk ohälsa samt rehabiliterings- och kursverksamhet. Förbundet har ingen serviceinrättning eller fortlöpande verksamhet, utan rehabiliterings- och kursverksamheten ordnas vid enskilda tillfällen.

Viitanen berättar att förbundets viktigaste finansiär är Penningautomatföreningen i Finland RAY, som delar ur bidrag för att främja hälsa och social välfärd i landet. Förbundet erhåller både ett allmänt verksamhetsbidrag och flera öronmärkta bidrag för rehabiliteringsverksamhet eller vidareutdelning till medlemsföreningarna via RAY. En del av förbundets rehabiliteringsverksamhet finansieras också via Folkpensionsanstalten, där förbundet erhållit finansiering efter att ha lämnat in offert i den offentliga upphandling som Folkpensionsanstalten gjort. Förutom den offentliga finansieringen erhåller förbundet också bidrag från privata finansiärer. De medel som erhålls via stiftelser och fonder utgör ca 10 % av verksamhetens medel, medan de offentliga bidragen står för resterande 90 %. Förbundet har inget betydande eget kapital, utan verksamheten finansieras helt och hållet med extern finansiering. Viitanen säger att de redovisningskrav som finansiärerna ställer är ganska hårda och detaljerade. Hon påpekar att det ibland ställer till problem när kraven är otydliga och när detaljerna ändras från år till år. Eftersom förbundets verksamhet är av sådan art att den regleras i flera lagar och finansieringen via både RAY och Folkpensionsanstalten binder förbundet till att lyda under de principer som stadgas om i lagen om offentlig upphandling blir både ansöknings- och redovisningsprocessen väldigt krävande.

Upphandlingen påverkar hela förbundets verksamhet och Viitanen exemplifierar med att förbundet nyligen tvingats byta tillhandahållare av bokföringstjänster, eftersom lagen om offentlig upphandling krävde det. I upphandlingssituationerna för rehabiliteringsverksamheten är kraven på t.ex. personalens kompetenser och arbetserfarenhet, utrymmenas egenskaper och liknande väldigt specifika. Viitanen påpekar att det kan vara svårt att beräkna offertpriser eftersom all sakkunnig personal, t.ex. psykoterapeuter och socialarbetare, anställs och de utrymmen som används hyrs för

enskilda kurser. Förbundet ordnade tidigare också rehabiliteringskurser på svenska för vuxna, men Viitanen säger att kraven i upphandlingen blev så komplicerade att förbundet inte kan åta sig den verksamheten längre. Det är också svårt att konkurrera med de större organisationerna som verkar på finskspråkigt håll. Vidare berättar Viitanen att redovisningskraven ökat under hennes tolv år vid förbundet och att utvecklingen blivit allt tydligare. De senaste tre åren har förbundet arbetat med att utveckla processer för att samla in den information som de behöver för att redovisa till finansierarna, förhoppningsvis ska arbetet ske smidigare i framtiden. Viitanen upplever att finansierarnas inflytande ökat i och med att deras möjlighet att styra verksamheten förbättrats, däremot har hon också en förståelse för att kraven på redovisning och granskning utvecklats.

Gällande redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter berättar Viitanen att redovisning till finansierarna kräver mest tid. Förutom det utvärderade arbete de själva gör inom förbundet, behövs också en del sakkunskap utifrån. Hon nämner att en av finansierarna kräver en särskild revisionsrapport av revisorerna utöver den vanliga revisionen. De har också hjälp av det företag som sköter förbundets bokföringstjänster när ansöknings- och redovisningsblanketterna ska göras. Viitanen upplever att arbetet med redovisning och rapportering nog kräver mera arbetstid idag än för tio år sedan. På frågan om redovisning och rapportering sker uppåt, i sidled eller neråt, svarar Viitanen att rapporteringen huvudsakligen sker uppåt. En del rapportering i sidled förekommer också, men rapporteringen neråt kunde förbundet säkert bättra på, funderar hon. Viitanen tror inte att engagemanget för förbundets medlemsföreningar påverkas av kraven på redovisning och granskning, utan tror att föreningarna kanske använder kunskapen för att förbättra eller utveckla verksamheten. Hon tillägger att det ändå finns en del att arbeta på ännu innan medlemsföreningarna också vänjer sig vid att systematiskt samla in den statistik som förbundet behöver av dem. Viitanen önskar att förbundet i framtiden själva skulle bli bättre på att använda rapportering och verksamhetsmätning som ett internt styrmedel eller som marknadsföringsverktyg, men hon upplever att de fortfarande befinner sig i en inlärningsprocess om hur statistik bör samlas in och kan användas. Kunskapen om hur förbundet bör mäta och redovisa sin verksamhet har utvecklats under senaste två åren och de har inte ännu hunnit börja med att vidareanvända kunskapen på

allvar. Förbundet har en enstaka gång använt en uppföljningsanalys i sin bidragsansökan till en privat finansiär, vilket lyckades väl. Egna analyser kunde kanske användas mera i de bidrag som söks från privata finansiärer, funderar Viitanen.

I diskussionen om framtidsutsikter gällande finansiärers inflytande och krav på redovisning nämner Viitanen fusionen mellan Penningautomatföreningen i Finland RAY och spelbolaget Veikkaus som en av framtidens osäkerhetsfaktorer. Det är svårt att avgöra hurdana krav det nya bolaget kommer att ställa på den finansiering de delar ut, men Viitanen tror inte att kraven kommer att bli enklare. Viitanen är osäker på om konkurrensen om bidragen kommer att förändras i framtiden, men hon tror åtminstone inte att det kommer att finnas mera medel att dela ut. Förhoppningsvis kan finansieringen hållas på nuvarande nivå. Slutligen nämner Viitanen att det vore viktigt att ta vara på de resurser som finns inom tredje sektorn och att frivilligarbetet bör stödas. En möjlig åtgärd för att underlätta föreningarnas arbete vore att befria dem från bundenhet till lagen om offentlig upphandling, säger hon. Speciellt små föreningar som inte har någon egen serviceinrättning borde inte bindas till lagen i samma utsträckning som större serviceproducenter. Trots att Viitanen och hennes kollegor är vana vid förfaringssättet är den offentliga upphandlingen fortfarande ett stort huvudbry.

6.2.4 Idrott

Inom idrottssektorn kontaktades Finlands Svenska Idrott, det gemensamma förbundet för all idrott på svenska i Finland. Under förbundet verkar skilda grenförbund för cykelsport, friidrott, gymnastik, kraftidrott, orientering, simsport, skidåkning och sportskytte samt tre olika distriktsföreningar som arbetar i nära samverkan med grenförbunden. En intervju med generalsekreterare Christel Björkstrand genomfördes den 13 augusti 2016 i Åbo.

Inledningsvis berättar Björkstrand att förbundets verksamhetssyfte är att möjliggöra idrott och motion på svenska i Finland. Verksamheten ska vara öppen och inkluderande för alla och ha en låg tröskel. Angående finansieringen berättar Björkstrand att förbundets viktigaste finansiering är statsbidrag, vilket utgör en betydande del av budgeten.

Förbundet erhåller också ansevärd privat finansiering i form av ett finansieringspaket från ett antal större stiftelser samt en del EU-finansiering. En del bidrag erhålls även från mindre stiftelser och övriga intäkter kommer från placeringar och avgifter. För förbundet är extern finansiering helt avgörande för verksamheten, men på föreningsnivå ser det annorlunda ut. Björkstrand menar att deltagaravgifterna täcker en stor del av föreningarnas verksamhet och upp emot 80-90 % av deras budget består av medlems- och deltagaravgifter. Utöver det tillkommer mindre extern finansiering från lokala aktörer och små föreningsbidrag. Eftersom den externa finansieringen endast utgör en liten andel på föreningsnivå berörs inte föreningarna i någon större grad av finansiärernas krav på redovisning, däremot är redovisningskraven påtagliga på förbunds nivå. Finansiärernas krav varierar en del, vissa är mera tidskrävande och andra enklare att ta sig an. För förbundet är det de offentliga bidragen som kräver mest redovisning, men Björkstrand påpekar att finansiärernas krav på redovisning nog överlag ökat under en tioårsperiod. Både offentliga och privata aktörer utvecklar sina redovisningskrav och närmar sig den kravnivå som ställs på EU-finansiering. Flera mätare och indikatorer skapas hela tiden. Angående finansiärers inflytande menar Björkstrand att inflytandet ökar. Trots att många finansiärer menar att de inte vill påverka verksamheten, så leder extern finansiering ändå till att verksamheten ofta utformas på ett sätt som gör att den är enkel att redovisa. Från statligt håll är den styrande effekten ändå betydligt större än från privat håll. Hon tillägger samtidigt att synen på vad som kan mätas och redovisas borde vara verklighetsförankrad, all verksamhet kan inte mätas i siffror.

Angående redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter inom organisationen är årsredovisningen den mest krävande aktiviteten på föreningsnivå. Årsredovisningen för medlemsföreningarna har blivit mera detaljerad gällande t.ex. uppföljning av deltagande, eftersom förbundet i sin tur sedan behöver informationen i sin redovisning till finansiärerna. Tidigare har redovisningen på föreningsnivå varit enklare och mestadels handlat om att redovisa resultaten. De utökade kraven stöter på en del kritik från lokalt håll, men informationen är nödvändig för förbundet. På förbunds nivå är det mest krävande rapporteringen till de offentliga finansiärerna, men all redovisning till finansiärer tar sin tid. Den redovisning som finansiärerna kräver innefattar en hel del reflekterande över

verksamheten och även interna evalueringar, vilket gör att redovisningsprocessen blir omfattande och arbetsdryg. Björkstrand upplever att tidsåtgången till redovisning och granskning har ökat under en tioårsperiod. Hon säger att redovisning och granskning uppstår både på grund av externa och interna behov. Mestadels är det utomstående aktörers behov som ger upphov till redovisning och granskning, men det finns också internt en vilja att reflektera över vad förbundet gör, vad de åstadkommer och vad de vill åstadkomma. Intern uppföljning är också av vikt för transparensen i organisationen. Rapporteringen riktar sig vanligen uppåt till finansärer och myndigheter, men rapporteringen i sidled ökar hela tiden. En viss rapportering riktas också till föreningarna, men det är svårt att avgöra hur stor spridning och vilken betydelse den har.

På föreningsnivå finns det ett motstånd mot en utökad redovisning och granskning, eftersom den mängd arbete det medför påverkar engagemanget för föreningarna negativt. För någon som sköter föreningens ärenden oavlönat på den egna fritiden kan en alltför omfattande rapportering bli avskräckande och det kan vara svårt att hitta människor som är villiga att ta på sig ansvaret för dessa uppgifter. På förbunds nivå spelar det ingen roll hur omfattande rapporteringen blir, det påverkar ändå inte medlemskap eller deltagande på något vis, berättar Björkstrand. I föreningar där det inte finns någon anställd som kan ta hand om detta är läget annorlunda. Huruvida redovisning, rapportering och granskning bör ses som resursdränerare, externt marknadsföringsverktyg eller internt styrningsverktyg, svarar Björkstrand att det egentligen fyller alla dessa syften. Redovisning och granskning kräver resurser, men samtidigt är det ett nödvändigt medel för att kunna vidareutveckla verksamheten internt. Ofta kan de använda sig av samma mått som räknas ut för redovisningen till att marknadsföra verksamheten utåt med i ett senare skede. Björkstrand bedömer att det på föreningsnivå inte alltid finns tillräcklig kapacitet för att möta de krav som ställs på rapporteringen. En utmaning är bland annat att den som får i uppdrag att redovisa ofta tar itu med arbetet vid årets slut och inte är medveten om vilken typ av uppföljning som borde ske året runt, speciellt olika mått för motionsidrotten kan vara svår att kontrollera i efterhand.

I intervjuens sista skede, där olika framtidsutsikter diskuteras, tror Björkstrand att finansiärernas redovisningskrav fortsättningsvis kommer att öka. Antagligen kommer redovisningen att bli mera mångsidig och det kommer att utvecklas olika typer av mätare för allt fler områden. Eftersom de lagstadgade kraven på stiftelsers genomskinlighet ökat kommer det troligen att innebära en utökad redovisning för de som erhåller bidrag från dem, menar Björkstrand. På frågan om vad finansiärerna kommer att rikta sitt intresse mot svarar hon att de kommer att vilja veta mer om hur medlen använts, om vilken annan finansiering som föreningarna erhållit, hur väl målen uppnåtts och vilka samhällsnyttiga konsekvenser finansieringen medför. Angående hur förhållandet mellan finansiärer och föreningar ser ut i framtiden, tror Björkstrand att det är viktigt med en dialog mellan dessa och att arbetet sker så att det gynnar båda parterna. Från statligt håll tror hon att inflytandet över föreningarna ökar och att den styrande effekten kommer att bli mera påtaglig, men på föreningsnivå kommer detta knappast att synas. Föreningarna fortlever för att det finns människor som är engagerade i idrott och motion, och på lokal nivå klarar föreningarna sig långt på de egna intäkterna från olika avgifter, säger hon. Där är det istället av yttersta vikt att det finns en kontinuerlig medlemsvärvning och att talkokrafterna består, för de utgör den största insatsen. På förbunds nivå är det avgörande att kunna lita på stabila statsbidrag, eftersom deras verksamhet helt och håller hänger på extern finansiering. Därför berörs de också mycket mer av frågor kring finansiärernas krav och inflytande.

Slutligen efterfrågas övriga kommentarer eller tillägg till diskussionen. Björkstrand poängterar då det som tidigare nämnts i avhandlingen, nämligen att konkurrensen mellan föreningar med svenska som verksamhetsspråk är mindre och att föreningarna enklare erhåller finansiering, det har medfört att finansiärernas krav på redovisning inte varit lika påtagliga på svenskspråkigt håll. På finskspråkigt håll har föreningarna därför i ett tidigare skede fått uppleva hur redovisningskraven ökat och anpassat sig till dem. De är mera vana vid att påvisa betydelsen och resultaten av verksamheten. Gällande den biten behöver föreningar med svenska som verksamhetsspråk förbättra sig och lära sig att lyfta fram verksamhetens betydelse, standard och kvalitet, säger Björkstrand. I efterhand är det tydligt att diskussionen om olika mätare borde ha kommit igång tidigare och diskuterats redan för flera år sedan.

7 Resultat

I resultatet presenteras likheter, skillnader och paradoxer i upplevelserna av hur finansiärers inflytande och krav på redovisning och granskning påverkar föreningarna. Inledningsvis finns det skäl att återgå till forskningsfrågorna som yttrades i det första kapitlet. Den teoretiska, samhällseliga frågeställning som lett arbetet framåt lyder *“hur påverkas medborgarsamhällets roll i samhället när finansiärers inflytande ökar?”*. För att kunna besvara den frågan har även en empirisk forskningsfråga utformats, den lyder *“hur påverkar finansiärers krav på redovisning och granskning medborgarsamhällets organisationer?”*. Den är den empiriska forskningsfrågan som analyserades i analyskapitlet och kommer att besvaras i det här kapitlet, medan den samhällseliga frågeställningen diskuteras först i diskussionskapitlet.

I en studie med kombinerad metod bör ett holistiskt tankesätt styra resultatet, summan av helheten bör vara större än summan av delarna. Resultatet ska med en kombinerad metod utgöra något mer än summan av resultatet för de enskilda metoderna. I det här kapitlet kommer därför enkätundersökningen och intervjun redovisas gemensamt. För att bena ut hur finansiärers inflytande och krav på redovisning och granskning upplevs av föreningarna har två olika faktorer fungerat som utgångspunkt, verksamhetssektor och verksamhetsnivå. Eftersom dessa faktorer varit styrande i analysen, framstår det också naturligt att presentera och diskutera resultatet utifrån dessa termer. I analyskedet visade det sig att det finns fler distinkta skillnader mellan de olika verksamhetsnivåerna än mellan de olika verksamhetssektorerna, vilket var något oförväntat. Det kan delvis bero på att antalet fall inte var särskilt jämnt fördelade över verksamhetssektorer i enkätundersökningen, men desto troligare är att verksamhetsförutsättningarna mellan de olika sektorerna inte är så vitt åtskilda som de kunde ha varit. Kultur- och fritidsföreningar skiljer sig inte så märkbart från föreningar som driver barn- och ungdomsverksamhet eller idrottsverksamhet. En del av föreningarna inom social- och hälsovårdsområdet kunde också klassas som fritidsföreningar. Att skillnaderna mellan de olika verksamhetssektorerna är så små leder emellertid till att verksamhetsnivåer får ett större

fokus i resultatredovisningen. Först av allt kommer ändå utfallet i undersökningarna att diskuteras på ett allmänt plan, eftersom det ger en övergripande helhetsbild av situationen. Därefter kommer resultaten utgående från de olika verksamhetsnivåerna och slutligen utgående från de olika verksamhetssektorerna att diskuteras.

7.1 Allmänt

Både enkätundersökningen och intervjuerna har behandlat två olika ämnesområden. Det första ämnesområdet handlar om finansiering, finansiärers inflytande och finansiärers krav på redovisning och granskning. I den andra delen har redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter inom organisationerna tagits upp. Där har tanken varit att reda ut hurdana aktiviteter som förekommer, för vem detta arbete görs och hur föreningarna själva ser på arbetet kring redovisning och granskning.

I finansieringsdelen framkommer det tydligt att föreningarna med svenska som verksamhetsspråk i Finland främst finansieras med privata understöd från olika stiftelser och fonder. I enkätundersökningen svarar närmare 93 % av föreningarna att de erhåller privata medel och många anger också de privata aktörerna som är de viktigaste finansiärerna. En stor andel, nästan två tredjedelar av föreningarna, erhöll även offentlig finansiering av stat eller kommun. Föreningar på nationell nivå uppgav ofta det statliga understödet som det viktigaste. Resultatet stämmer väl överens med diskussionerna i intervjudelen. I dem uppgav de tre som arbetade på nationell förbunds nivå att offentligt understöd är deras viktigaste finansieringskälla, medan den person som arbetade inom ett regionalt förbund svarade att den privata finansieringen var viktigast. I intervjuerna framhölls ändå ett flertal gånger att all finansiering är viktig för föreningarnas fortlevnad. EU-finansiering erhålls av ett par föreningar, främst på nationell eller regional nivå.

Det är tydligt att den externa finansieringen är helt avgörande för den största delen av föreningarna. I enkätundersökningen svarade närmare hälften av föreningarna att de finansierar 75-100 % av sin verksamhet med externa understöd. En fjärdedel av dem finansierar 50-75 % av verksamheten med externa medel och det är endast några få som

uppges att 0-25% av deras verksamhet finansieras med externa medel. I intervjuerna och i enkätundersökningen framhölls att föreningarna på förbunds nivå är mest beroende av extern finansiering, medan lokala föreningar klarade sig bättre på egen hand. De flesta föreningar är ändå helt beroende av extern finansiering och därför är det avgörande att samarbetet med finansiärerna fungerar. Trots att de flesta föreningarna är så beroende av den externa finansieringen förefaller de ändå inte uppleva finansiärernas krav på redovisning som förhållandevis krångliga eller hårda. I enkätundersökningen svarar nästan hälften att de upplever kraven på redovisning och rapportering till finansiärerna som måttliga och det är rent av fler som upplever kraven som enkla än som krävande. Ungefär en femtedel av föreningarna vidhåller att kraven är hårda. I intervjustudet förklarar flera av de intervjuade att det inte nödvändigtvis är så att finansiärernas krav är för hårda, men att redovisningsprocessen blir väldigt krävande när föreningen har många olika finansiärer, eftersom alla kräver en individuell redovisning. Också i enkätundersökningen tyder resultaten på att de som har många finansiärer tenderar att uppleva finansieringskraven mest krävande. En majoritet av föreningarna upplever att finansiärernas krav på redovisning och rapportering ökat de senaste tio åren, men trots allt finns det nästan lika många som är osäkra. En dryg femtedel av föreningarna menar att kraven inte är högre nu än för tio år sedan, de flesta av dem är lokalföreningar. I intervjuerna framhåller tre personer att kraven ökat de senaste tio åren, medan en fjärde tror att kraven inte ökat, men nog förändrat karaktär. Det är främst föreningar på nationell nivå som upplever att kraven ökat.

Det finns också skillnader i uppfattningarna om huruvida finansiärernas krav tros öka i framtiden eller inte. Ungefär 45 % av föreningarna i enkätundersökningen tror att finansiärernas krav på redovisning och granskningen kommer att öka i framtiden, med hänvisning till att konkurrensen om bidragen ökar och att transparensen blir viktigare. Många menar att det blir allt viktigare att kunna redovisa för t.ex. besökarantal, effekter och övrig finansiering. Samma saker lyftas fram av de intervjuade, det finns en uppfattning om att konkurrensen hårdnar och att redovisningskraven kommer att öka. De intervjuade påtalar också behovet av att i framtiden kunna redovisa för effekter, kvalitet, effektivitet och samhällsnytta. Om föreningarna upplever att finansiärernas inflytande

håller på att öka är däremot mera tvetydigt. Av föreningarna menar 49 % i enkätundersökningen att inflytandet inte ökar, medan hela 42 % menar att deras inflytande ökar. Här är det igen orsak att påpeka att situationen antagligen ser olika ut för olika föreningar och att det är därför som åsikterna går isär. I intervjuerna medger varenda en att finansiärernas inflytande ökar. Det syns både genom en styrning av verksamheten och i hur föreningar utformar organisationsstrukturen, menar de. Inflytandet påverkar däremot inte desto mera på lokalt håll. Föreningarna i enkätundersökningen är också enhälligt säkra på att det finns kapacitet att hantera finansiärernas krav på redovisning inom föreningarna, men många medger att det kan vara ett idogt arbete för volontärer. De intervjuade upplever tvärtom att det inte alltid finns kunskap om hur redovisningen bör skötas på lokal nivå. En av de intervjuade framhåller att problemet ofta är att det finns en stor del tyst kunskap som inte förs vidare inom föreningsstyrelserna .

Gällande redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter är användningen utbredd i föreningarna. Extern granskning i form av revision eller verksamhetsgranskning förekommer i 97,6 % av föreningarna, redovisning till finansiärer förekommer i 87,8 % av föreningarna och intern rapportering och uppföljning i 73,2 % av föreningarna. Internrevision och olika typer av verksamhetsmätning inom organisationen är minst förekommande, och det tillämpas ändå i över en fjärdedel av organisationerna. Resultatet får stöd i intervjuerna, där de intervjuade berättar att all den typ av redovisning och granskning som nämnts ovan förekommer i någon form på förbunds nivå. På föreningsnivå är processerna däremot inte lika utvecklade eftersom behovet inte är lika stort. Intervjupersonerna är eniga om att redovisning och rapportering uppstår mestadels på grund av utomstående aktörers behov, men alla av dem påpekar att organisationen själv också kan dra nytta av arbetet. Nästan hälften av respondenterna i enkätundersökningen upplever att redovisning och granskning kräver mera tid idag än för tio år sedan, vilket får understöd i intervjuerna. Angående redovisningens och granskningens riktning svarar över 80 % av respondenterna i enkäten att redovisning och rapportering mestadels sker uppåt, till myndigheter och finansiärer. Knappa 25 % svarar att rapportering också sker i sidled, till t.ex. styrelse, ledning eller frivilligarbetare inom organisationen. Att rapportera neråt, till kunder eller medlemmar, är inte lika vanligt. Svaret på den här frågan stärker

också uppfattningen om att redovisnings- och granskningsaktiviteter främst uppstår på grund av utomstående aktörers behov eller intresse. En av intervjupersonerna förklarar att redovisning och rapportering sker åt alla olika håll, men att rapporteringen uppåt är mest utförlig och därför mest tidskrävande.

Om arbetet med redovisning och granskning avskräcker från deltagande, medlemskap eller engagemang finns det delade åsikter om. De flesta föreningarna i enkätundersökningen upplever att det inte påverkar föreningsaktiviteten, men ändå svarar en fjärdedel av respondenterna att det påverkar engagemanget. Flera poängterar att det finns en rädsla för att bli föreningsaktiv, ta emot förtroendeuppdrag eller axla ansvarsuppgifter inom föreningen. Här är det igen troligt att situationen skiljer sig bland olika föreningar och att det är därför som upplevelsena ser så olika ut. I en förening med anställd personal påverkar kraven inte engagemanget, men när någon ska sköta redovisningen och rapporteringen på sin fritid påverkar det förstås, berättar en av intervjupersonerna. Trots att arbetet med redovisning och granskning verkar ha ökat och det vanligen inte uppstår självmant, så ser de flesta föreningarna ändå på redovisningen och granskningen som ett hjälpmedel för att internt kunna styra verksamheten. I enkätundersökningen svarar en tredjedel att de använder redovisning och granskning för marknadsföringssyftet och endast en fjärdedel svarar att det upplevs som en resursdränerare. Dock bör det poängteras att det inte ligger någon motstridighet i att uppleva redovisning och granskning både som resurskrävande och styrmedel samtidigt. Det verkar faktiskt vara så att de som upplever redovisningen allra mest som ett styrmedel är de som också upplever den mest som en resursdränerare.

7.2 Resultaten enligt verksamhetsnivå

7.2.1 Lokalt

De tydligaste mönstren i hur föreningar upplever finansiärers inflytande och krav på redovisning och granskning syns i skillnader på olika verksamhetsnivåer. De lokala föreningarna har i regel besvarat frågorna i enkätundersökningen så att det på ett tydligt sätt framkommer att deras situation är en helt annan än den som regionala eller nationella

föreningar befinner sig i. I intervjudelen inkluderades endast anställda i föreningar på regional eller nationell nivå, men lokalföreningars situation diskuterades ändå i alla intervjuer. Ett flertal av de frågor som uppmärksammats i undersökningen är också sådana som inte rör lokalföreningar i lika hög grad som föreningar på andra nivåer, vilket kan vara bra att uppmärksamma.

Ur enkätundersökningen framgår att lokala föreningar har både privata och offentliga finansiärer i samma utsträckning som föreningar på andra verksamhetsnivåer, däremot är de offentliga bidragen oftast kommunala och inte statliga. De lokala föreningarna är mindre beroende av extern finansiering än vad andra föreningar är, vilket troligtvis beror på att budgeten och verksamheten är i en mindre skala. I intervjuerna påpekar två av de intervjuade att deras medlemsföreningar långt lyckas finansiera sin egen verksamhet med olika avgifter och att de inte är i så stort behov av extern finansiering. Det märks också, eftersom de lokala föreningarna anser att redovisningen och rapporteringen till finansiärerna ofta är enkel och att kraven inte ökat under en tioårsperiod. De är också mindre benägna att tro att finansiärernas krav på redovisning i framtiden kommer att öka, i enkätundersökningen svarar endast 23,1 % att de upplever att finansiärernas inflytande ökar. De flesta lokala föreningar verkar ganska säkra på att finansiärers krav och inflytande inte är en hotbild som påverkar dem. Resultatet kan möjligen förklaras med att de bidrag som lokala föreningar ansöker om antagligen berör mindre belopp och att konkurrensen om bidragen inte är lika stor, därför är det möjligt att finansiärerna inte heller ställer så höga krav på redovisning och rapportering.

Angående redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter avviker de lokala föreningarna också från övriga föreningar. Rapportering och uppföljning inom organisationen är mer förekommande än redovisning till finansiärer eller myndigheter. En av de intervjuade nämner att lokalföreningarnas mest arbetsdryga moment antagligen är att skapa årsberättelse och bokslut, inte redovisningen av bidrag. I enkäten visar det sig att lokalföreningarna upplever att redovisning och granskning kräver mera tid idag än för tio år sedan, men de upplever inte en ökning i lika stor utsträckning som andra föreningar. Angående rapporteringens riktning verkar de lokala föreningarna mera benägna att

rapportera i sidled och neråt än andra föreningar, men det är också möjligt att det bara ser ut så eftersom de bara är mindre benägna att rapportera uppåt till finansiärer och myndigheter. En annan notering som förvånar är att de lokala föreningarna är mest benägna att uppfatta redovisning och granskning som ett internt hjälpmedel för styrning och inte upplever redovisningen lika resursdränerande som övriga. Möjligen beror detta på att rapporteringen uppstår självmant och inte till följd av ett krav utifrån. Däremot tillämpar ändå väldigt få lokala föreningar mätning eller evaluering av verksamheten, så en viss motstridighet finns det i påståendet. En annan möjlighet är att redovisningen helt enkelt inte är lika omfattande hos dem.

Det mest iögonfallande är ändå att över en tredjedel av lokala föreningar upplever att medlemskap, deltagande och engagemang påverkas av arbetet med redovisning och granskning. Rädslan för att ingen ska ta emot förtroendeuppdrag eller ställa upp i ansvarsuppgifter verkar vara en betydligt verkligare hotbild för dem än att finansiärernas krav eller inflytande skulle öka. En förening kommenterar i enkäten att det inte är brist på understödjande medlemmar, men att de flesta drar sig för att mera långvarigt engagera sig i verksamheten, vilket understöds också i intervjuerna. Att denna oro är så stor för de lokala föreningarna beror troligen på att de sällan har någon anställd inom föreningen, utan att allt ansvar faller på en frivillig, oavlönad styrelse. De är mera sårbara än övriga föreningar i den bemärkelsen att de måste förlita sig på att någon frivillig person har de kunskaper som krävs, och vill ställa upp för föreningen, för att verksamheten ska kunna fortgå. En av de intervjuade uppmärksammar just detta och problematiserar faktumet att det finns mycket tyst kunskap inom föreningsstyrelserna som inte förs vidare.

7.2.2 Regionalt

De regionala föreningarnas upplevelser av finansiärernas inflytande och krav skiljer sig rejält från de lokala föreningarnas. De regionala föreningarna är mest beroende av extern finansiering i sin verksamhet och de erhåller finansiering från många olika typer av finansiärer. Enligt enkätundersökningen erhöll alla regionala föreningar privat finansiering, över två tredjedelar av dem erhöll offentlig finansiering och nästan en

femtedel erhöll EU-finansiering. Antalet finansiärer är ofta stort. En av intervjuerna fördes med en anställd inom ett regionalt förbund och i intervjun underströks just detta. Förutom att regionala föreningar i enkätundersökningen är mest beroende av extern finansiering är de också den grupp som upplever att redovisningen till finansiärerna är mest krävande. Det går hand i hand med att de både har ett stort antal finansiärer och att de är mest beroende av extern finansiering. Det visar sig att det är de regionala föreningarna är mest benägna att tro att finansiärernas framtida krav på redovisning och granskning kommer att öka. I enkätundersökningen svarar över 56,3 % att de tror att kraven kommer att öka och 37,5 % svarar att de upplever att finansiärernas inflytande ökar.

Angående redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter är redovisning till finansiärer och myndigheter mest utbredd bland de regionala föreningarna. Tre fjärdedelar ägnar sig även åt rapportering och uppföljning inom den egna organisationen och hälften av dem evaluerar sin verksamhet internt. I intervjudelen framhöll Lipponen att redovisningen är den mest tidskrävande aktiviteten, men att rapportering och uppföljning internt också kräver sin tid. Detta stämmer också väl överens gällande riktningen för redovisning och rapportering, närmare 90 % av de regionala föreningarna menar i enkätundersökningen att redovisning vanligen sker uppåt. Angående om redovisning och granskning kräver mera arbetstid nu än för tio år sedan svarar 37,5 % ja, medan resten är osäkra. I intervjun framhåller intervjupersonen att hon inte upplever att redovisningen kräver mera tid, men att den nog ändrat karaktär. Över hälften av föreningarna upplever att arbetet med redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter inte påverkar medlemskap eller engagemang, men å andra sidan upplever likväl en fjärdedel att det påverkar engagemanget för föreningen. En intressant notering är att det bland de föreningar som verkar ägna sig mest åt redovisning till finansiärer verkar finnas en mer negativ syn på redovisning och granskning än bland andra föreningar. Ungefär hälften av de regionala föreningarna upplever att arbetet känns resursdränerande och hälften upplever det som ett hjälpmedel för styrning, ofta förefaller arbetet kring redovisning och granskning upplevas som båda två.

De regionala föreningarna har många olika funktioner. De ska fungera som samordnare och rådgivare för den lokala nivån och ibland även själva se till att det erbjuds ett tillräckligt verksamhetsutbud inom en hel region. Dessutom fungerar de som en mellanhand mellan lokal och nationell nivå. Det som speciellt utmärker de regionala föreningarnas situation är att de har många olika typer av finansiering och ofta ett stort antal finansiärer. Projektarbete, projektfinansiering och EU-finansiering är karaktäristiskt för den regionala nivån och det är därför som de kommer mest i kontakt med den problematik som avhandlingen behandlar. I intervjudelen instämmer Lipponen delvis med detta, men problematiken verkar ännu mer framträdande hos några av de föreningar som svarat på enkätundersökningen. I enkäten kommenterar en regional förening att en ny typ av bidrag för långsiktiga samhällsstrategier vore välkommet och att en sådan typ av finansiering skulle avvara en stor del av den tid som idag används på för redovisningen till att sköta och utveckla den egentliga verksamheten. En annan förening menar att arbetet möjligen kan underlättas ifall data samordnas mera digitalt.

7.2.3 Nationellt

Verksamheten för föreningar på nationell nivå skiljer sig från föreningsverksamhet på lokal och regional nivå. De nationella föreningarna verkar i egenskap av centralförbund och deras uppgift är främst att samordna verksamheten på olika nivåer och fungera som rörelsens ansikte utåt. Angående finansieringen har nationella föreningar enligt enkätundersökningen en liknande finansieringsstruktur som övriga föreningar. Över 90 % av de nationella föreningarna finansieras av privata finansiärer och över hälften erhåller även offentliga medel. De offentliga medlen erhålls för det mesta på statlig nivå, till skillnad från lokala och regionala nivåer där den offentliga finansieringen ofta består av kommunalt understöd. EU-finansiering erhålls inte av någon av föreningarna i enkätundersökningen. I intervjudelen arbetade tre av de som intervjuades i ett förbund på nationell nivå. Alla dessa tre uppgav att den offentliga finansieringen var väldigt viktig för förbundet, även om den inte alltid utgjorde den största summan. Den privata finansieringen var också betydande för alla tre förbunden och två av dem erhöll även EU-finansiering.

I enkätundersökningen visade det sig att nationella föreningar inte lika beroende av externa medel för verksamheten som på regional nivå, däremot är de långt ifrån lika ekonomiskt självständiga som lokalföreningarna. Enligt samma mönster ligger de nationella föreningarnas uppfattning om finansiärers krav på redovisning någonstans i mitten. En majoritet av nationella föreningar upplever finansiärernas krav på redovisning och rapportering som måttliga. I intervjudelen upplevde två av de intervjuade att kraven var hårda och alla tre betonade att kraven är väldigt omfattande. Det påpekades att det inte alltid är kraven som för hårda, utan det faktum att alla finansiärer kräver en egen redovisning som gör att processen blir arbetsdryg. Trots att majoriteten upplever kraven som rimliga är det ändå de nationella föreningarna som starkast upplever att finansiärernas krav på redovisning och rapportering ökat de senaste tio åren, det blev tydligt både i enkäten och i intervjuerna. Det är tänkbart att det intrycket beror på att nationella föreningar ofta kommer i kontakt med den här problematiken och har en insyn i den, även om det inte alltid är de som berörs mest av den själva. Regionala föreningar upplevde visserligen också en ökning, men där var osäkerheten betydligt större. Något utmärkande är att det främst är de nationella föreningarna som anser att finansiärernas inflytande ökar på föreningarna. I enkätundersökningen svarade över två tredjedelar att de uppfattar att finansiärernas inflytande ökar och alla de tre intervjuade medgav att inflytande ökar. Bland regionala och lokala föreningar är det tvärtom, majoriteten vidhåller att inflytandet inte ökar. Trots att nationella föreningar upplever att finansiärernas inflytande ökar är de inte lika övertygade om att finansiärernas krav kommer att öka i framtiden, vilket både regionala och lokala föreningar tror. Vad som gör att det finns en skillnad mellan nationella respektive regionala och lokala föreningar här är svårt att avgöra. Nationella föreningar upplever att finansiärers inflytande ökar, men att kraven kommer att vara de samma som nu, medan regionala och lokala föreningar menar att inflytandet inte ökar, men att kraven antagligen kommer att öka. De enda som i enkätundersökningen var osäkra över föreningarnas kapacitet att hantera finansiärernas krav på redovisning är också nationella föreningar, men det är endast en liten minoritet. I intervjuerna däremot uttryckte alla att de inte tror att kunskapen inte alltid räcker till på lokal nivå, men ingen var oroad över det egna förbundet.

De nationella föreningarna har också en annorlunda inställning till redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter än regionala och lokala föreningar. Liksom för regionala föreningar är redovisning till finansiärer och myndigheter en av de mest frekvent förekommande aktiviteterna i nationella föreningar enligt enkäten, utöver detta är omfattande intern rapportering utmärkande för den nationella nivån. Rapportering och uppföljning, utvärdering och evaluering samt mätande av verksamhet och prestationer förekommer allra mest i nationella föreningar. De är mest intresserade av att kontrollera och följa upp egen verksamhet och det är inte särskilt förvånande, eftersom många medlemsföreningar tros rapportera uppåt till dem. I intervjudelen är intrycket liknande, det finns väldigt omfattande administrativa processer och även om redovisningen tar upp mest tid är den interna rapporteringen också väldigt viktig.

Hur nationella föreningar ser på redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter skiljer sig också från övriga föreningars syn i enkätundersökningen. Många av dem menar att det är ett hjälpmedel för att kunna marknadsföra verksamheten, vid sidan av det verktyg det är för styrning av verksamheten. Två av de intervjuade upplever också att information från redovisningen kan användas i marknadsföringssyfte. Vidare upplever nationella föreningar att dessa aktiviteter kräver allt mera arbete idag än för tio år sedan, över 75 % svarar det går åt mera tid till redovisning och granskning nu, vilket de intervjuade också upplever. Mängden redovisning och granskning påverkar ändå inte deltagande, medlemskap eller engagemang i föreningarna, det framgår både ur enkäten och ur intervjuerna. Deras medlemmar är medlemsföreningar och bandet mellan centralföreningar eller medlemsföreningar påverkas inte av hur mycket tid som går åt till att redovisa och granska. Angående riktningen på redovisning och rapportering, så redovisar nationella föreningar främst uppåt. I intervjuerna framhålls också att de nog redovisar till medlemsföreningarna, men den mest utförliga rapporteringen sker ändå uppåt och i sidled, inte neråt. Både i enkätundersökningen och intervjuerna framförs att rapporteringen till finansiärer och myndigheter är mest tidskrävande.

Sammanfattningsvis verkar nationella föreningar starkast uppfatta att finansiärers krav på redovisning ökat under de senaste tio åren och upplever att finansiärernas inflytande på föreningarna också ökar, vilket syns bland annat i utformningen av verksamhet och strukturer. De verkar ändå de inte vara oroliga för egen del och upplever inte att kraven är för hårda, men nog att de är omfattande. De ägnar sig mera åt intern rapportering än andra föreningar och använder ofta den informationen i marknadsföringssyfte. Resultatet stämmer väl överens med den typ av uppgift och verksamhet som nationella föreningar har.

7.3 Resultaten enligt verksamhetssektor

Tanken med att beakta olika verksamhetssektorer i undersökningen grundar sig i uppfattningen om att föreningar inom olika sektorer påverkas av olika verksamhetsförutsättningar. Förutsättningarna antas variera enligt t.ex. hur stort intresse eller behov det finns av verksamheten, hur stor konkurrensen är, geografiskt läge etc. I förlängningen antas att de olika förutsättningarna påverkar vilken typ av finansiärer som stöder verksamheten och hur stor andel den externa finansieringen är. I slutändan kommer detta att påverka hur föreningen upplever finansiärernas inflytande och krav på redovisning och hur omfattande arbetet med redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter blir. Syftet med att dela in föreningarna enligt verksamhetssektorer är inte att utpeka specifika och absoluta skillnader mellan olika sektorerna, utan snarare att belysa att det finns olikheter mellan föreningarna som bör tas i beaktande. Visserligen finns det också skillnader mellan föreningarna inom samma verksamhetssektor, men att beskriva och kategorisera dem enligt verksamhetssektorer är ändå ett försök i att illustrera olikheterna och förstå dem. I analysen kunde vissa olikheter mellan sektorerna skiljas, men det blev även framträdande att indelningen enligt sektorer inte är alldeles enkel. Många av de föreningar som deltog i undersökningen kunde ha passat in under två sektorer och hör inte uteslutande till en kategori. Fenomenet med att föreningarna befinner sig i gränslandet mellan två sektorer är frekvent förekommande. Fördelningen över verksamhetssektorer i enkätundersökningen var också ojämn, vilket försvårar tillförlitligheten till resultaten.

7.3.1 Barn- och ungdomsverksamhet

De föreningar som bedriver barn- eller ungdomsverksamhet på svenska i Finland är ingen enhetlig grupp. Bland de föreningar som besvarade enkätundersökningen varierade verksamheten en hel del. En del av dem hör till den mer traditionella typen av lokala ungdomsföreningar, vissa rörde sig inom det sociala området och andra inom kulturfältet. Att få någon enhetlig bild av de föreningar som arbetar med barn och unga är därför inte alldeles enkelt. En stor del av föreningar som deltog i undersökningen tillhör centralförbundet Finlands Svenska Ungdomsförbund, men en del av föreningarna tillhör också andra centralförbund. I intervjukedet intervjuades verksamhetsledaren för ett av de regionala ungdomsförbunden till FSU, Tove Lipponen som arbetar för Åbolands ungdomsförbund.

Angående finansiering erhåller en stor del av föreningarna med barn- och ungdomsverksamhet offentligt understöd. I enkätundersökningen erhåller 85,7% av föreningarna offentlig finansiering, vilket är mer än inom någon annan sektor. Många anger statsbidrag som den viktigaste finansieringen. I intervjun med Lipponen, framhåller hon att privat finansiering är den viktigaste delen för deras förbund, så en viss variation råder ändå bland svaren. De flesta föreningar i enkätundersökningen erhåller också privat finansiering och en del av dem erhåller även EU-finansiering. EU-finansiering är mest förekommande inom den här sektorn. För en stor del av föreningarna är andelen extern finansiering av verksamheten mellan 75-100%, siffran är lite lägre i lokala föreningar. Det finns således ett stort beroende av utomstående finansiering för verksamheten. De flesta föreningar upplever trots det att finansiärernas krav på redovisning är måttliga och det finns en stor osäkerhet kring om kraven ökat eller inte under en tioårsperiod. Osäkerheten tros bero på att många av de som besvarar enkäten själva är unga och inte har en lång erfarenhet att jämföra med. Majoriteten av föreningarna verkar ändå uppleva att finansiärernas inflytande ökar och att kraven på redovisning kommer att öka fortsättningsvis, speciellt de som erhåller EU-finansiering är av den åsikten. Svaren är på

inget vis förvånande. Med tanke på att offentlig finansiering är avgörande för en stor del av föreningarna är upplevelsen av att finansiärernas inflytande ökar troligtvis befogad, i flera av intervjuerna påpekades att den styrande effekten som statliga finansiärer utövar är påtaglig.

Bland redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter är redovisning till finansiärer och myndigheter mest frekvent förekommande. I enkätundersökningen svarar en stor del av dem ett det också är det mest tidskrävande, vilket också understryks i intervjun med Lipponen. Därutöver förekommer utvärdering och evaluering samt rapportering och uppföljning i de flesta föreningarna. Även om de administrativa procedurerna inte är lika omfattande som för föreningar inom social- och hälsovårdsområdet är det tydligt att de inom denna sektor är mer utvecklade än i idrottsföreningar eller kultur- och fritidsföreningar. I enkätundersökningen är många osäkra på om det går åt mera tid till redovisning och granskning idag än tidigare, men i intervjudelen poängterar Lipponen att redovisning och granskning nog kräver lite mera tid idag än tidigare och att det delvis beror på att redovisningssystemen förändrats. I enkätundersökningen svarar de flesta föreningarna att redovisning och rapportering sker uppåt, men i intervjun berättar Lipponen mera nyanserat om rapporteringens riktning. Rapporteringen sker både uppåt, i sidled och neråt, men rapporteringen uppåt är mest utförlig, berättar hon. I intervjun diskuteras också frågan om hur arbetet med redovisning och granskning påverkar deltagande och engagemang. Lokala ungdomsföreningar upplever ofta att arbetet påverkar engagemanget, men på förbunds nivå, där anställd personal tar hand om redovisning och granskning är det inte ett problem, säger Lipponen. Enligt enkätundersökningen ser de flesta på redovisning och granskning som ett styrmedel, medan få ser det som en möjlighet för marknadsföring. Sammanfattningsvis kan konstateras att verksamheten hos de olika barn- och ungdomsföreningarna varierar en hel del och att det leder till väldigt olika uppfattningar. Finansieringen varierade mycket bland föreningarna och upplevelserna av finansiärernas krav och inflytande var således väldigt olika. Enkätundersökningen präglades också av få fall och osäkerhet hos respondenterna vid ett flertal frågor.

7.3.2 Kultur- och fritidsverksamhet

De flesta föreningar som finns idag verkar inom kultur- och fritidssektorn. Intresset för kultur- och fritidsföreningar har expanderat kraftigt sedan 1990-talet, men sektorn är väldigt ung. Det finns ingen tydlig organisation med t.ex. gemensam takorganisation för föreningarna inom området. Verksamhetsfältet är brett och det kan vara svårt att se likheter mellan föreningarna. I enkätundersökningen besvarade 15 föreningar inom kultur- eller fritidsfältet enkäten och de flesta av dem var kulturellt inriktade. De flesta är nationella föreningar och endast tre stycken verkar på lokal nivå. I intervjudelen intervjuades Frida Nylund, verksamhetsledare för Finlands Svenska Marthaförbund. Marthaförbundet rör sig mera inom fritidsområdet och därför kan det vara vanskligt att försöka dra allt för många likheter mellan enkätundersökningen och intervjun.

Angående finansiering och finansiärers inflytande är kultur- och fritidsföreningarna enligt enkätundersökningen den grupp av föreningar som är mest beroende av privat finansiering. Av föreningarna erhöll alla privat finansiering, främst av stiftelser och fonder. Av respondenterna erhöll också 60% offentlig finansiering, både från stat och kommun. Andelen offentlig finansiering var lägre inom den här sektorn än genomsnittet för alla föreningar. En av föreningarna erhöll EU-finansiering. De viktigaste finansiärerna är de privata i enkätundersökningen, men i intervjudelen nämner Nylund att offentlig finansiering är Marthaförbundets viktigaste finansieringskälla, även om de privata finansiärerna också är avgörande för verksamheten. Enligt enkäten är kultur- och fritidsföreningar mest beroende av extern finansiering bland alla sektorer, eventuellt kan det delvis förklaras med att många av dem är nationella föreningar. Trots starkt beroende av extern finansiering upplever de flesta föreningarna att kraven är måttliga och rätt många upplever att redovisningen är enkel. Det kan möjligen förklaras med att privata finansiärer inte ställer lika hårda krav på redovisning. I intervjudelen berättar dock Nylund att hon uppfattar redovisningen som krävande, men förbundet erhåller också betydligt mera offentlig finansiering och även en del EU-finansiering. Trots en del osäkerhet, verkar de

flesta i enkätundersökningen uppfatta att kraven ökat under en tioårsperiod, vilket Nylund också håller med om. I enkätundersökningen tror en majoritet att kraven inte kommer att förändras, men det finns också de som tror att kraven ökar. Ungefär hälften upplever att finansiärernas inflytande ökar och den andra hälften menar att inflytandet inte ökar, så där finns återigen delade meningar. I intervjudelen berättar Nylund att hon upplever att finansiärernas krav och inflytande ökar. Hon menar att utformningen av verksamhet görs så att den anpassas till finansiärernas krav.

Angående redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter är redovisning till finansiärer den mest förekommande aktiviteten inom föreningarna. Uppföljning och rapportering inom organisationen förekommer minst inom denna sektor, vilket endast 60 % av föreningarna ägnar sig åt. Även intern revision förekommer allra minst inom denna sektor. Det är aningen förvånande, med tanke på att många av de som besvarat enkäten verkar på förbunds nivå, där administrativa processer ofta är mer utvecklade. I intervjun med Nylund berättar hon att alla dessa aktiviteter kring redovisning och granskning förekommer i någon form inom förbundet. Angående om arbetstiden som går åt till redovisning och granskning ökat under de senaste tio åren svarar en majoritet att de är osäkra, men ja-rösterna är ändå betydligt fler än nej-rösterna. Gällande redovisningens och rapporteringens riktning framgår ur enkäten att kultur- och fritidsföreningar mestadels redovisar uppåt till finansiärer, ungefär i lika stor utsträckning som föreningar med barn- och ungdomsverksamhet och social- och hälsovård. Däremot är de allra minst benägna att rapportera i sidled. Nylund understryker också i intervjun att den mesta av redovisningen sker uppåt. I en sektorsvis jämförelse är kultur- och fritidsföreningarna de som minst upplever att krav på redovisning och granskning påverkar engagemanget, trots det är de också den grupp som starkast upplever att redovisning och granskning är resursdränerande. Det är ändå fler som upplever redovisning och granskning som ett hjälpmedel för styrning än som resursdränerare.

Hur detta resultat bör tolkas är inte självklart, möjligen bör det beaktas att många av de föreningar som svarat på enkäten verkar på nationell nivå, där t.ex. krav på redovisning inte förväntas påverka engagemanget lika mycket. Det kan också antas en stor del av

föreningarna inom denna sektor inte har lika utvecklade administrativa processer som inom andra sektorer, eventuellt beror det på att det saknas en tydlig organisation eller för att verksamheten inte är lika långt professionaliserad. Att kultur- och fritidsföreningarna inte upplever att finansiärers krav på redovisning är särskilt hårda, kan möjligtvis förklaras med att de flesta erhåller understöd från privata finansiärer, vilka antagligen har mildare krav på redovisning och utövar en svagare styrning av verksamheten.

7.3.3 Social- och hälsovård

Bland de föreningar som inkluderats i avhandlingens undersökning är föreningar inom social- och hälsovårdsområdet de mest professionaliserade. På enkätundersökningen svarade 14 olika föreningar inom området. Föreningarna har uppgifter kring eller verksamhet för personer som lider av synskador, hörselskador, mental ohälsa och utvecklingsstörningar. En del av föreningarna satsar på friskvård och förebyggande verksamhet. De flesta som svarade på enkäten var regionala föreningar, men även fyra lokala föreningar och två nationella förbund besvarade den.

Angående finansiering förekommer offentlig finansiering bland hälften av respondenterna i enkätundersökningen, medan samtliga respondenter erhöll privat finansiering. Ingen av dem erhöll EU-finansiering. I enkätundersökningen varierar föreningarnas viktigaste finansiärer mellan offentliga och privata, beroende på vilken verksamhetsnivå föreningen agerar på. I intervjun med Bodil Viitanen klargör hon tydligt att de offentliga finansiärerna är Psykosociala förbundets viktigaste finansiärer. Föreningar på regional eller nationell nivå tenderar svara samma sak i enkätundersökningen och den allra främsta finansiären är för många Penningautomatföreningen RAY. Bland de olika verksamhetssektorerna är social- och hälsovårdsföreningarna den sektor som är näst mest beroende av extern finansiering. I intervjun med Viitanen betonar hon också att förbundet är helt och hållet beroende av extern finansiering och att förbundet egentligen inte har några betydande egna inkomster. Social- och hälsovårdsföreningarna är också den grupp i enkätundersökningen som upplever finansiärernas krav på redovisning som mest krävande, endast föreningarna på lokal nivå upplever att kraven är enkla. I intervjun med Bodil Viitanen framgår det

tydligt att kraven är väldigt strikta och att ansöknings- och redovisningsprocessen är betydligt mer detaljerad och tungskött än inom de andra verksamhetssektorerna. Det är också föreningarna inom denna grupp som tydligast upplever att kraven på redovisning och rapportering ökat de senaste tio åren. I enkätundersökningen är de däremot inte lika benägna att tro att kraven kommer att fortsätta öka och upplever inte heller lika starkt att finansiärernas inflytande ökar. Det tycks något märkligt mot bakgrunden av intervjun med Viitanen, där hon medger att finansiärernas inflytande nog ökar och hela intervjun ger ett intryck av att finansiärerna har ett väldigt starkt styrande grepp om förbundets verksamhet. I intervjun berättar Viitanen att förbundet inte klarat av att ta sig an alla de krav ställts i de förfaranden med offentlig upphandling som gjorts gällande rehabiliteringsverksamheten, medan kapaciteten att hantera kraven inte verkas betvivlas alls i enkätundersökningen.

Angående redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter är redovisning till finansiärer samt rapportering och uppföljning inom organisationen de mest förekommande aktiviteterna i enkätundersökningen. Även Viitanen bedömer att redovisningen till finansiärer är mest tidskrävande. Redovisningen till finansiärer förutsätter också en viss rapportering och uppföljning av medlemsföreningarnas verksamhet. I enkäten är social- och hälsovårdsföreningarna de som tydligast upplever att redovisning och granskning kräver mera tid nu än för tio år sedan, vilket också Viitanen understryker. Föreningarna är mest benägna att rapportera uppåt, medan de knappt rapporterar nedåt alls. En del av föreningarna menar att engagemanget för föreningarna påverkas när kraven på redovisning ökar, medan andra inte upplever någon sådan förening. En av föreningar som besvarat enkäten skriver att engagemanget främst påverkas i föreningar på regional och lokal nivå. I enkäten svarar nästan ingen av föreningarna att de upplever redovisningen och granskningen som resursdränerande, däremot är de också minst benägna att se redovisningen och granskningen som ett internt styrmedel. En majoritet av föreningarna uppfattar att redovisningen fungerar som ett hjälpmedel för marknadsföring. Viitanen påpekar i intervjun att de ännu inte kommit så långt med att använda redovisningen och granskningen som ett styrmedel eller ett

marknadsföringsverktyg, däremot hoppas hon att en sådan utveckling blir mera naturlig i framtiden.

Det som är utmärkande för föreningar inom social- och hälsovårdsområdet är att det finns en hög grad av professionalitet i verksamheten, speciellt de större föreningarnas verksamhet regleras enligt olika lagar och direktiv. De offentliga finansiärerna är de viktigaste för föreningarna och de utövar en stark styrning över föreningarnas verksamhet. Ansöknings- och redovisningsprocesser samt förfaranden med offentlig upphandling är detaljerade, omfattande och kräver en del sakkunskap utifrån. Trots att föreningarna i regel inte har så många olika finansiärer finns det en stark känsla av att finansiärernas krav är hårda och att kraven på redovisning och granskning ökat under åren. Lokala föreningar inom området är ofta inriktade på förebyggande arbete och de verkar å sin sida inte uppleva problematiken kring finansiärens inflytande och utökade krav lika starkt.

7.3.4 Idrott

Idrottssektorn är den största verksamhetssektorn bland föreningarna i landet, både i medlemsantal och antal föreningar. Idrottsföreningarna med svenska som verksamhetsspråk har en stark organisationsstruktur, de flesta föreningarna tillhör centralförbundet Finlands Svenska Idrott och verksamheten är tydligt organiserad i olika grenförbund och distriktsförbund. Föreningarna inom sektorn skiljer sig en del från övriga verksamhetssektorer som beaktats i undersökningen, vilket syns både i enkätundersökningen och i intervjudelen. Föreningarna karaktäriseras bland annat av omfattande talkoinsatser.

Gällande finansiering och finansiärens inflytande är det kännetecknande för idrottsföreningarna att de inte är lika beroende av externa bidrag som föreningar inom andra sektorer. De klarar sig bättre med en mindre andel extern finansiering, vilket syns både i enkätundersökningen och omtalas av Björkstrand i intervjun. Förbunden däremot är helt beroende av extern finansiering. I enkätundersökningen visade det sig att offentlig finansiering var viktigast för föreningarna, det utgörs av kommunalt understöd på lokal

nivå och statsbidrag på nationell nivå. Lokalt understöddes idrottsföreningar också av privata företag, vilket var unikt i undersökningen eftersom inga andra föreningar erhöll understöd från företag. På den lokala nivån erhöles inte någon annan typ av privat finansiering i desto större utsträckning, däremot är stiftelser och fonder viktiga finansiärer för förbunds nivån. I enkätundersökningen visade det sig att lokala idrottsföreningar upplevde kraven som enklast av alla föreningar, antagligen på grund av att andelen extern finansiering var väldigt liten. Två föreningar medgav att finansiärerna inte krävde någon redovisning alls. På förbunds nivå är kraven ändå påtagliga och i intervjun med Björkstrand påpekar hon att kraven har ökat och troligtvis också kommer att öka i fortsättningen. Ett av grenförbunden till FSI svarar likadant i enkätundersökningen. På lokal nivå upplevs varken att kraven skulle ha ökat eller att finansiärernas inflytande skulle ha ökat. Förbundet känner däremot av att finansiärernas inflytande ökar, särskilt från statligt håll finns en styrande effekt och verksamheten utformas trots allt så att den ska vara enkel att redovisa.

Hur arbetet med redovisning och granskning upplevs varierar också en del mellan föreningsnivån och förbunds nivå. På förbunds nivå är redovisning till finansiärer och myndigheter mest tidskrävande, medan intern uppföljning och rapportering är mest krävande på föreningsnivå. I enkätundersökningen svarar föreningarna på lokal nivå att arbetet med redovisning och granskning inte kräver mera tid idag än tidigare och att detta arbete inte påverkar medlemskap eller engagemang. I intervjun berättar Björkstrand trots det att redovisningen och uppföljningen både ökat och kräver mera tid idag. Förbundet kräver också mera uppföljning av föreningarna på lokal nivå och det har mött en del kritik. Att hitta personer som vill ta på sig ansvarsuppgifter blir svårare, men samtidigt är uppföljningen nödvändig för att förbunds nivå ska kunna redovisa till finansiärerna. Idrottsföreningarna är i enkätundersökningen mindre benägna att rapportera uppåt än andra föreningar och det tyder på att redovisningen inte är så omfattande för dem. På förbunds nivå sker rapporteringen dock åt alla håll, men mest uppåt.

Det syns tydligt i analyserna att idrottsföreningarna inte är lika beroende av extern finansiering som föreningar inom övriga verksamhetssektorer. På föreningsnivå upplevs

redovisningen som enkel, finansiärernas inflytande är inte märkbart och någon förändring gällande kraven på redovisning upplevs inte. Det talar också sitt tydliga språk att inte en enda av föreningarna upplever redovisning och rapportering som resursdränerande. Orsaken till detta är antagligen att andelen extern finansiering inte är så stor och att finansiärerna inte kräver någon omfattande redovisning. Sektorsvis är idrottsföreningar således de som berörs minst av den här typen av frågeställning. På förbunds nivå är läget ändå annorlunda. Där upplevs finansiärernas krav och inflytande öka, samtidigt som arbetet med redovisning, uppföljning och utvärdering upplevs kräva allt mer tid. Det verkar heller inte finnas något som skulle motverka en sådan utveckling.

8 Diskussion

Det här är en avhandling som handlar om det finländska medborgarsamhället. Syftet har varit att undersöka hur medborgarsamhällets organisationer påverkas när finansiärers inflytande och krav på redovisning och granskning ökar. Två forskningsfrågor har varit ledande för avhandlingen. En av dem är en empirisk frågeställning som lyder "*Hur påverkar finansiärers krav på redovisning och granskning medborgarsamhällets organisationer?*". Den andra är en teoretisk frågeställning som lyder "*Hur påverkas medborgarsamhällets roll i samhället när finansiärers inflytande ökar?*". I den teoretiska referensramen poängteras att finansiärernas utökade inflytande utgör en ny verklighet för medborgarsamhällets organisationer. Antagandet om att finansiärers inflytande har ökat har varit avhandlingens utgångspunkt.

Den empiriska undersökningen genomfördes i två delar. Den första delen omfattade en enkätundersökning och den andra delen omfattade fyra intervjuer. I undersökningen inkluderades endast föreningar med svenska som verksamhetsspråk i Finland. Föreningarna som deltagit i studien har verkat på olika verksamhetsnivåer (lokalt, regionalt och nationellt) och inom olika verksamhetssektorer (barn- och ungdomsverksamhet, kultur- och fritidsverksamhet, social- och hälsovård samt idrott). På enkätundersökningen svarade 41 föreningar. I intervjuerna intervjuades föreningsanställda inom olika verksamhetssektorer. Ur analyserna har det framgått att speciellt föreningar på regional och nationell nivå verkar uppfatta att finansiärernas inflytande ökar och således är det underliggande antagandet korrekt. Däremot finns det skillnader i hur olika föreningar påverkas av finansiärernas utökade inflytande och problematiken är mera påtaglig för en del föreningar än för andra.

8.1 Hur påverkas föreningar av finansiärers krav på redovisning och granskning?

Undersökningens resultat har utmynnat i ett flertal slutsatser om hur olika föreningar påverkas av finansiärers inflytande och krav på redovisning. Det huvudsakliga resultatet kan beskrivas både i allmänna tendenser och i mer specificerade konklusioner utifrån de olika verksamhetsnivåerna och verksamhetssektorerna. I analysen fanns tydligare skillnader mellan de olika verksamhetsnivåerna än bland de olika verksamhetssektorerna, vilket troligen beror på att sektorerna inte är helt åtskiljbara.

I resultatet framgår att det bland föreningarna finns en uppfattning om att finansiärernas krav på redovisning ökat under de senaste tio åren, och många av dem upplever också att finansiärerna numera har ett större inflytande och kan påverka verksamhetens utformning mera än tidigare. Tre allmänna tendenser kan beskådas på ett allmänt plan. För det första: *finansiärernas krav på redovisning ökar, när konkurrensen om finansiering hårdnar*. Det leder i sin tur till att föreningarnas verksamhetsstyrning professionaliseras. Tydliga exempel på detta finns hos föreningar på nationell nivå och bland social- och hälsovårdsföreningarna, där konkurrensen om Penningautomatföreningen RAY:s understöd är stor. Slutsatsen stämmer också väl överens med innehållet i litteraturen som presenterades i kapitel tre. För det andra: *ju större andel extern finansiering och fler antal finansiärer en förening har, desto hårdare upplevs finansiärernas krav på redovisning och rapportering*. Orsaken till att föreningarna upplever finansiärernas krav som hårda beror inte alltid på att enskilda finansiärers krav är hårda, utan upplevelsen orsakas också av att föreningarna har ett stort antal finansiärer som alla kräver en individuell redovisning. Det ökar på mängden redovisning, även om kravnivån är rimlig. Fenomenet visar sig särskilt bland regionala föreningar. För det tredje: *olika finansiärer har olika målsättningar, vilket påverkar hur strikta kraven på redovisning är*. Överlag är det tydligt att finansiärernas krav varierar med deras målsättningar. Offentliga finansiärer har en mer styrande målsättning än privata finansiärer, vilket medför att de offentliga finansiärernas krav är hårdare. Det syns också tydligt gällande EU-finansiering, där avsikten är starkt

styrande och redovisningskraven upplevs absolut mest krävande. De privata finansiärernas krav har främst skärpts på grund av kraven på transparens, men de vill inte styra verksamhetens utformning i desto större utsträckning och har därför enklare krav. Missbruk av erhållna medel tros utgöra en orsak till ökade redovisningskrav hos alla finansiärer.

I resultatet framkom de tydligaste skillnaderna mellan föreningar på olika verksamhetsnivåer. Trots föreningarnas olika verksamheter verkar det finnas en samstämmighet hos föreningar på samma verksamhetsnivå. *Bland lokala föreningar finns en rädsla för minskat engagemang när redovisning, granskning och rapportering kräver mera arbete.* Det utmärkande för lokala föreningar är att det inte finns någon större upplevelse av att finansiärernas inflytande eller krav skulle ha ökat, det beror antagligen på att konkurrensen om bidrag är liten och bidragens summor relativt små. Däremot finns en uppfattning om att redovisning och granskning kräver mer tid idag än tidigare och det finns en utbredd rädsla för att ökade krav på redovisning och granskning ska förstöra engagemanget inom föreningarna. Ett tecken på detta är ovilja inför att ta emot förtroendeuppdrag eller ta ett större ansvar för föreningen. Bristande engagemang är den största framtida utmaningen, eftersom lokala föreningar sällan har någon anställd personal som kan sköta dessa uppgifter. En tillräcklig kontinuerlig medlemsvärvning är avgörande för den lokala nivån. *Regionala föreningar är mest beroende av extern finansiering, har ett stort antal finansiärer och upplever att finansiärernas redovisningskrav är hårda.* Det verkar finnas en stark korrelation mellan hög andel extern finansiering eller stort antal finansiärer och upplevelse av att finansiärernas krav är hårda. Problematiken med finansiärernas redovisningskrav är mest påtaglig på regional nivå. Det tros bero på att regionala föreningar har flera olika syften och ofta driver flera projekt med många olika finansiärer samtidigt. Föreningarna har ofta både offentliga och privata finansiärer. EU:s intresse för att stöda regionerna syns också genom att flera av de regionala föreningarna erhåller EU-finansiering, vilken är känd för att ha de striktaste redovisningskraven. På regional nivå finnas en önskan om möjlighet till mer långsiktig finansiering för projekt som ska ge en samhällsnytta i det långa loppet. *Bland nationella föreningar finns en stark upplevelse av att finansiärernas inflytande och krav på redovisning ökar, samtidigt som ambitionen att kunna påvisa verksamhetens prestationer och resultat ökar.* Nationella

föreningar upplever starkast att finansiärernas inflytande ökar och att finansiärerna styr verksamhetens utformning. Upplevelsen av konkurrens om bidragen är utbredd och resulterar i en vilja att försöka mäta och påvisa vad som åstadkoms inom hela förbundet. Föreningar på nationell nivå är mest administrationsinriktade och har omfattande processer gällande uppföljning av verksamhet. Många av de nationella föreningarna har offentliga finansiärer och konkurrerar också med finskspråkiga föreningar om bidragen.

Utifrån verksamhetssektorer är resultatet mindre tydligt, eftersom föreningarna inom de olika sektorerna inte kan åtskiljas helt och hållet. Vissa drag kan ändå urskiljas mellan sektorerna. Bland föreningar *inom social- och hälsovårdsområdet syns ett stort beroende av extern finansiering, främst från offentliga finansiärer, och upplevelse av hårda krav på redovisning och granskning.* Det finns en uppenbar koppling mellan verksamhetens professionella natur och den professionaliserade uppföljning till finansiärerna detta föranleder. Föreningarna styrs långt av finansiärernas krav och i förfaranden med offentlig upphandling blir finansiärernas krav påtagliga, också för små föreningar. Sektorn präglas starkt av professionalitet. Även *bland föreningar som driver barn- och ungdomsverksamhet syns drag av professionalitet, finansiering från offentliga finansiärer och en professionellt utvecklad uppföljning.* Föreningar inom den här sektorn dras med liknade drag som föreningar inom social- och hälsovårdsområdet. Verksamheten har drag av professionalitet, vilket medför att det finns utvecklade administrativa processer. Beroendet av finansiering och speciellt offentlig finansiering gör att kraven upplevs krävande. Flertalet föreningar erhåller EU-finansiering, vilket kräver omfattande redovisning. *Inom kultur- och fritidssektorn är föreningarna mest beroende av extern finansiering, de finansieras främst av privata finansiärer och upplevelsen av att finansiärers inflytande eller krav på redovisning ökar är liten.* Fastän kultur- och fritidsföreningarna är mest beroende av extern finansiering upplevs finansiärernas krav på redovisning som måttliga eller enkla. Det finns inte heller någon tydlig upplevelse av att kraven ökar. Det tros bero på att föreningarna främst finansieras av privata finansiärer. Privata finansiärerna har inte en önskan om att styra verksamheten och ställer därmed inte så hårda krav. *Idrottsföreningarna är den största föreningssektorn och drivs med omfattande frivilligarbete. De är minst beroende av extern finansiering och upplever*

finansiärernas krav som enkla. I resultatet skiljer sig idrottssektorn en del från övriga sektorer. Föreningarna är inte lika beroende av extern finansiering och upplever som följd inte finansiärernas krav på redovisning eller inflytande som något problematiskt. Omfattande talkoinsatser gör att sektorn hålls vital. På förbunds nivå känns finansiärernas ökade krav på redovisning av och det finns ett behov av att utveckla mätare för verksamheten.

8.2 Hur påverkas medborgarsamhällets roll i samhället när finansiärernas inflytande ökar?

Medborgarsamhället kallas ofta för den tredje sektorn. Uttrycket syftar på att medborgarsamhället anses utgöra en egen, frivillig sektor vid sidan av den offentliga och den privata sektorn. Ett starkt medborgarsamhälle är idag en ynnest för de flesta nationer, även om medborgarsamhällets uppgift och betydelse varierar i olika länder. Det är en samhällssektor som lägger grunden för en fungerande demokrati, täcker upp för luckor i den offentliga välfärden och bidrar med hälsa och välfärd. På individplanet stärker medborgarsamhället individens sociala kapital och benägenhet till deltagande. Medborgarsamhället anses kunna lösa en del av framtida samhälleliga utmaningar. Att förstå de förändringar som påverkar sektorn är centralt för att kunna stöda engagemanget och åtgärda de utmaningar som finns. En av de aktuella frågeställningar som dryftas inom medborgarsamhället är finansiärers utökade inflytande och de allt fler krav på redovisning och granskning som ställs på organisationerna. Avhandlingens teoretiska forskningsfråga behandlar denna problemformulering på ett övergripande plan och lyder "*hur påverkas medborgarsamhällets roll i samhället när finansiärers inflytande ökar?*".

Mot bakgrunden av det resultat som fåtts utifrån den empiriska forskningsfrågan kan konstateras att en viss förändring av medborgarsamhällets roll kan skönjas. Förändringen är mest uppenbar på regional och nationell nivå. För det första; *finansiärernas utökade inflytande och krav på redovisning leder till strängare styrning och kontroll av föreningars verksamhet.* Det betyder att föreningarna anpassar sin verksamhet enligt

finansiärernas målsättningar och utformar verksamheten så att den ska vara enkel att redovisa. I den teoretiska referensramen poängterades Dahls (2012) uppfattning om att granskningens makt ligger i få organisationer att *göra sig granskningsbara*. Det här fenomenet framgår tydligt i de intervjuer som gjorts inom undersökningen, föreningarna arbetar aktivt med att skapa mätare för verksamheten och de binder långt verksamheten vid de krav som finansiärerna ställer. För det andra; *mer krav på redovisning och granskning leder till en professionalisering av föreningars verksamhetsstyrning*. En oundviklig konsekvens av att kraven på redovisning och granskning ökar är att verksamhetsstyrningen professionaliseras. Det bidrar till en fokusförskjutning hos föreningsanställda, där fokus flyttas från att kretsa kring själva verksamheten till att handla allt mer om verksamhetsstyrningen. Vad en professionalisering av föreningars verksamhetsstyrning betyder är svårt att förutspå, däremot är det klart att det förändrar bilden av en förening.

Vilka konsekvenser de förändrade förutsättningarna får för medborgarsamhället är osäkert. Den samhällsroll som traditionellt vilat på tredje sektorn håller åtminstone på att delvis förändras. Från början har medborgarsamhällets verksamhet uppstått på eget initiativ och grundat sig på samhälleliga behov. Den här uppfattningen bör omformas i framtiden, eftersom medborgarsamhällets verksamhet numera långt formas utifrån de målsättningar finansiärerna har. Det här är en viktig notering och leder till att det i framtiden blir mera relevant att också fokusera på de målsättningar och avsikter som finansiärerna har.

8.3 Studiens tillförlitlighet

I en diskussion bör metodens inverkan på resultaten kommenteras. Avhandlingens undersökning operationaliserades genom en enkätstudie och en del med intervjuer. Att använda kombinerad metod upplevs i efterhand som ett klokt val. Enkätstudien besvarades av 41 föreningar och svarsprocenten var 51,8 %, vilket är ett gott resultat. Det fanns en relativt jämn spridning bland föreningarna över olika verksamhetsnivåer, medan spridningen över verksamhetssektorer var svagare. Det bidrar till att analysen utifrån olika

verksamhetssektorer inte kan tillskrivas lika stor tillförlitlighet. Eftersom enkäten främst behandlar respondenternas upplevelser av finansiärernas krav på redovisning och granskning bör det beaktas att upplevelserna inte nödvändigtvis speglar en objektiv verklighet. Enkätanalysen omfattade främst deskriptivt data och innehöll inte några mer djupgående statistiska analyser, därför borde antalet fall vara tillräckligt. För noggrannare statistiska analyser borde både enkätfrågorna ha kvantifierats och antalet fall åtminstone fördubblats. Sist och slutligen gav enkätundersökningen det som efterfrågades i den, det vill säga ett brett och ytligt perspektiv av hur föreningar upplever finansiärernas krav på redovisning och granskning. Intervjudelen bör också ses som nödvändig för undersökningen. Medan enkätundersökningen gav ett väldigt ytligt resultat och inte erbjöd någon närmare förklaring till svaren, har intervjudelen kunnat erbjuda ett djup till förståelse och analys. De fyra intervjuerna nyanserade enkätsvaren och i känsligare frågor gavs helt andra svar än i enkätstudien. En semistrukturerad form där intervjun utgick från på förhand formulerade ämnesområden och frågor, men samtalet tilläts ta egna riktningar passade bra för intervjus syfte. I intervjudelen intervjuades endast föreningsanställda på nationell och regional nivå, vilket medför att intervjun inte tillför så stor förståelse för den lokala nivån.

Undersökningen har två tydliga svagheter. Det första gäller indelningen av föreningar enligt verksamhetssektorer i analysen. Eftersom verksamhetssektorerna delvis går in i varandra är det omöjligt att finna tydliga skillnader mellan de olika sektorerna. Indelningen i verksamhetssektorer har ändå inte varit helt förkastlig. Genom att se på föreningar med liknande verksamhet som grupper har en del slutsatser kunnat dras om hur olika typer av finansiering påverkar föreningarnas upplevelser av inflytande och redovisningskrav. En annan aspekt som kan relateras till de olika verksamhetssektorerna är att många typer av föreningar inte alls inkluderats i undersökningen. Fackföreningar, politiska föreningar eller föreningar för landsbygdsutveckling är exempel på föreningstyper som inte alls inkluderats i studien. Trots allt är det ändå skäligt att på något vis begränsa den empiriska undersökningen.

Undersökningens andra svaghet är att den endast innefattar föreningar med verksamhetspråket svenska i Finland. Resultaten påverkas antagligen av att konkurrensen om understöd bland svenskspråkiga föreningar är mindre än bland finskspråkiga föreningar, eftersom det proportionellt sett antagligen finns mer privata understöd att dela ut bland svenskspråkiga. Det här gäller i synnerhet privat finansiering inom kultur- och bildningssektorn, men gäller förmodligen inte inom social- och hälsovårdssektorn. Att konkurrensen är mindre leder i sin tur till att finansiärerna troligen inte ställer lika höga krav på redovisning och rapportering. I förlängningen innebär det att de svenskspråkiga föreningarna inte behövt utveckla sin verksamhetsstyrning under lika lång tid som finskspråkiga föreningar. En annan aspekt att ta hänsyn till är att föreningar med svenska som verksamhetspråk erhåller mer privat finansiering än finskspråkiga föreningar. Som tidigare konstaterat är de privata finansiärernas redovisningskrav ofta enklare än offentliga finansiärers, vilket förstås medför att svenskspråkiga föreningar upplever redovisningskraven som enklare. Föreningar med finska som verksamhetspråk tros ha en tydligare förståelse för problematiken med finansiärers utökade inflytande och krav på redovisning.

8.4 Förslag till fortsatt forskning

I de flesta större arbeten med en specifik frågeställning ger resultatet sällan total kunskap om ämnet. Även om forskningsfrågorna besvaras, så täcker de ofta bara ett smalt område. Längs vägen uppstår nya frågor och nya infallsvinklar som vore värda att undersöka närmare för att ge en mer komplett bild av ämnet som helhet. Den här avhandlingen beskriver ett medborgarsamhälle i förändring och ger en förståelse för hur medborgarsamhället uppfattar finansiärers inflytande och krav på redovisning och granskning, men den öppnar också upp för nya forskningsområden. Avhandlingen har snuddat vid ett flertal andra infallsvinklar som hänger tätt samman med det undersökta ämnet, t.ex. bristande engagemang för föreningsaktivitet och professionalisering av medborgarsamhällets verksamhet. Sådana aspekter kunde med fördel undersökas närmare. Därtill leder också diskussionen om finansiärers utökade inflytande och krav på redovisning och granskning till vilka effekter en sådan förändring medför. Granskning,

evaluering och uppföljning är i sig ett ämne som kunde stå som föremål för fler undersökningar, eftersom effekterna av att granska och jämföra inte alltid är så självklara (jfr Lindgren, 2011). Likaså kunde föreningarnas möjligheter att anpassa sig till förändringen undersökas närmare. Det är troligt att utökade krav på redovisning och granskning föranleder flera olika tendenser hos föreningarna. En del av föreningarna kan antagligen anpassa sig till en förändrad verksamhetsmiljö, men det är också möjligt att en del av dem inte klarar av det. För att kunna förstå sådana effekter är fler empiriska studier nödvändiga. Slutligen finns det också ett motiverat behov av att undersöka förändringen utifrån finansiärernas perspektiv. En av avhandlingens viktigaste poänger är att finansiärernas målsättningar spelar en allt större roll för hur föreningar utformar sin verksamhet, därför blir frågor kring hur finansiärerna motiverar utökade krav intressanta. Det är också möjligt att det finns andra aspekter än målsättningar som styr hur finansiärernas utvecklar sina redovisningskrav, t.ex. förtroendet för föreningarna eller kapaciteten att hantera bidragsredovisningen. Där kunde t.ex. finansiärens organisationsstorlek antas ha en avgörande roll.

8.5 Avslutning

Flera utmaningar stundar det finländska medborgarsamhället på lång sikt. Finansiärernas allt större inflytande över föreningarna och de ökade kraven på redovisning och granskning är en utmaning, en annan gäller bristande engagemang för traditionellt föreningsarbete. Den här avhandlingen kan förhoppningsvis skapa en förståelse för de olika utmaningar medborgarsamhället står inför. Det viktiga vore att inte glömma bort medborgarsamhällets resurser i samhällsdebatten. Att poängtera de fördelar som finns med ett starkt medborgarsamhälle offentligt är den första åtgärden i ledet att stöda ett fortsatt starkt frivilligt engagemang hos finländarna. Samtidigt måste också en del praktiska utmaningar lösas, t.ex. hur rättvisa och fungerande stödsystem kan upprätthållas och hur engagemanget kan överföras till yngre generationer. Framför allt finns det ett behov av att diskutera medborgarsamhällets framtida uppgift och roll. Det marknadsorienterade samhället med begränsade resurser är ett faktum och det behövs visioner om hur samhällets gemensamma angelägenheter ska skötas i framtiden.

Diskussioner om hur fördelningen av uppgifter bör se ut mellan offentlig, privat och tredje sektor i framtiden och vilka typer av samarbeten som kunde föras är nödvändiga. Det här bör ske med utgångspunkt i de kunskaper som finns gällande medborgarsamhällets resurser och utmaningar. Utan sådan kunskap är det omöjligt att kunna utnyttja den potential som medborgarsamhället har i bevarandet av välfärden.

Källförteckning

Alapuro, Risto (2005) Associations and Contention in France and Finland: Constructing the Society and Describing the Society. *Scandinavian Political Studies Vol. 28 No. 4: 377-395*

Amnå, Erik (2008) *Jourhavande medborgare*. Pozkal: Studentlitteratur

Barman, E. (2007). What is the Bottom Line for Nonprofit Organizations? A History of Measurement in the British Voluntary Sector. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations Vol. 18 No. 2: 101–115*

Bush, Richard (1992) Survival of the Nonprofit Spirit in a For-Profit World. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly December 1992 Vol. 21 No. 4: 391-410*

Bryman, Alan (2013) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber

Carman, J. G., & Fredericks, K. A. (2008). Nonprofits and evaluation: Empirical evidence from the field. In J. G. Carman & K. A. Fredericks (Eds.), *Nonprofits and evaluation. New Directions for Evaluation Vol. 119: 51–71*

Christensen, R.A. & Ebrahim, A. (2006) How Does Accountability Affect Mission? The case of a Nonprofit Serving Immigrants and Refugees. *Nonprofit Management and Leadership. Vol. 17 No. 2: 195-209*

Dahl, Matilda (2012) *Granskningsamhället och det nya Europa: när de baltiska staterna sattes på prov*. Stockholm School of Economics Institute for Research, PwC

Dahler-Larsen, Peter (1998) *Den Rituelle Reflektion: om evaluering i organisationer*. Odense: Odense universitetsförslag

Dahler-Larsen, Peter. (2012). *The Evaluation Society*. Stanford, California: Stanford Business Books, an imprint of Stanford University Press

Eikenberry, A. M., and Kluver, J. D. (2004). The Marketization of the Nonprofit Sector: Civil Society at Risk? *Public Administration Review, Vol. 64(2), p. 132–140*

Hammack, D. C. & Young, D. R. (1993) *Nonprofit organizations in a market economy: understanding new roles, issues and trends*. San Franscisko, CA: Jossey-Bass

Harding, Tobias (2012) *Framtidens civilsamhälle: underlagsrapport 3 till Framtidskommissionen*. Stockholm: Elanders förlag

Harju, Aaro (2007) *Finnish Civil Society*. KVS Foundation

Helander, Voitto & Sundback, Susan (1998) *Defining the Nonprofit Sector: Finland*. Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, no. 34 edited by Lester M. Salamon and Helmut K. Anheier. Baltimore: The Johns Hopkins Institute for Policy Studies.

Hwang, H., & Powell, W. W. (2009). The rationalization of charity: The Influences of Professionalism in the Nonprofit Sector. *Administrative Science Quarterly June 2009: 54: 268-298*

Isaksson, Per-Erik (1997) *Den tredje sektorn: en samhällsmodell för framtiden*. Esbo: Schildts

Ivarsson Westerberg, Anders & Jacobsson, Bengt (red.) (2013) *Staten och granskningssamhället: samtidshistoriska frågor 26*. Stockholm: Elanders

Justesen, Lise & Mik-Meyer, Nanna (2011) *Kvalitativa metoder - från vetenskapsteori till praktik*. Lund: Studentlitteratur

Kreutzer, K., & Jäger, U. (2011). Volunteering versus managerialism: Conflict over organizational identity in voluntary associations. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly Vol. 40 No. 4: 634-661*.

Kvale, S. (1997) *InterViews*. Köpenhamn: Hans Reitzels förlag

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Lindgren, Lena (2011) *Utvärderingens baksidor* i Blom, Björn, Morén, Stefan och Nygren, Lennart (2011) *Utvärdering i socialt arbete: utgångspunkter, modeller och socialt arbete*. Natur och kultur.

Lundström, Tommy and Filip Wijkström (1995) *Defining the Nonprofit Sector: Sweden*. Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, no. 16. Baltimore: The Johns Hopkins Institute for Policy Studies.

Maier, Florentine., Meyer, Michael & Steinbereithner, Martin (2016) Nonprofit Organizations Becoming Business-Like: A Systematic Review. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* Vol. 45 No. 1: 64-86.

Marshall, J. H., & Suarez, D. (2013). The Flow of Management Practices: An Analysis of NGO Monitoring and Evaluation Dynamics. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* Vol. 43 No. 6: 1033-1051

Medborgarsamhället 2006-kommissionen (2005) *Mot ett aktivt medborgarskap. En rapport av Medborgarsamhället 2006-kommissionen*. Justitieministeriets publikationer 2005:14

Olsson, Henny & Sörensen, Stefan (2007) *Forskningsprocessen - kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. Stockholm: Liber

Power, Michael (1997) *The Audit Society: Rituals of Verification*. Oxford: Oxford University Press.

Putnam, Robert D. (2001) *Den ensamme bowlaren: den amerikanska medborgarandans upplösning och förnyelse*. Stockholm: SNS förlag

Salamon, Lester M. (1998) Nonprofit Organizations: America's Invisible Sector. *Issues of Democracy. The Nonprofit Sector: Partner in Civil Society* Vol. 3 No. 1: 10-15

SOU 1987 : 33. Ju mer vi är tillsammans. Betänkande från 1986 års folkrörelseutredning.

Vamstad, Johan (2007) *Governing Welfare: The Third Sector and the Challenges to the Swedish Welfare State*. Mid Sweden University, Faculty of Human Sciences, Department of Social Sciences

Bilagor

- Bilaga 1: Enkätundersökningen
- Bilaga 2: Intervjufrågor
- Bilaga 3: Urvalsförteckning
- Bilaga 4: Tabeller som använts för den statistiska analysen

Bilaga 1: Enkätundersökningen

Finansiering, redovisning och granskning i föreningar

Blankett är tidsinställd: offentlighet inleds 9.6.2016 12.00 och upphör 23.6.2016 23.59
Enkätundersökning om finansiering, redovisning och granskning i föreningar.

Grunddata

Föreningens eller organisationens namn

Om ni önskar att era svar behandlas anonymt, kryssa för rutan.

Vilken typ av verksamhet bedriver föreningen? Välj det alternativ som stämmer bäst in.

- Ungdomsarbete
- Fritids- och kulturarbete
- Social- och hälsovård
- Idrott
- Stads- eller landsbygdsutveckling

Finansiering och finansiärers inflytande

1. Vilken typ av finansiärer är med och finansierar verksamheten i er förening/organisation? Det är möjligt att välja flera alternativ.

- Offentlig (stat, kommun)
- Privat (företag, stiftelse, annan organisation)
- EU

2. Vilka är de viktigaste finansiärerna för er?

3. Hur stor del av er verksamhet finansieras med externa bidrag och medel?

- 0-25 %
- 25-50 %
- 50-75 %
- 75-100 %

4. Huruvida redovisning och rapportering kräver finansiärerna av föreningen/organisationen?

- Krävande redovisning och rapportering
- Måttlig redovisning och rapportering
- Enkel redovisning och rapportering
- Inga krav på redovisning och rapportering

5. Ställer finansiärerna mer krav på redovisning och rapportering nu än för tio år sedan?

- Ja
- Nej
- Osäker

6. Ökar finansiärernas inflytande på er förening/organisation?

- Ja
- Nej
- Osäker

7. Finns det kapacitet i föreningarna inom er sektor att klara av den redovisning och rapportering som olika intressenter kräver?

- Ja
- Nej
- Osäker

8. Hur tror du att kraven på redovisning och rapportering av finansiärer kommer att se ut i framtiden?

- Kraven kommer att vara de samma som nu
- Kraven ökar
- Kraven minskar
- Osäker

9. Om du svarat att kraven ökar på föregående fråga, vilka krav tror du att kommer att öka?

10. Övriga kommentarer angående finansiering och finansiärers ställning?

<< Föregående

Följande >>

Redovisning- och granskningsbetonade aktiviteter

I följande frågor används begreppet redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter. Med begreppet avses "alla aktiviteter eller arbetsmoment relaterade till redovisning, rapportering, uppföljning, evaluering, utvärdering, mätning, revision, intern kontroll eller annan granskning av förvaltning, finanser, verksamhet eller prestationer".

11. Kryssa för de aktiviteter som förekommer inom er förening/organisation. Det är möjligt att välja flera alternativ.

- Redovisning till finansiärer
- Redovisning till myndigheter
- Rapportering och uppföljning inom organisationen
- Utvärdering och evaluering inom organisationen
- Mätning av verksamhet och prestationer inom organisationen
- Intern kontroll / intern revision
- Revision
- Verksamhetsgranskning (istället för revision)

12. Vilka är de mest tidskrävande redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteterna i er förening/organisation?

13. Går det åt mera tid till redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter idag än för tio år sedan?

- Ja
- Nej
- Osäker

14. Redovisning, rapportering och granskning sker vanligen

- uppåt (till myndigheter och finansiärer)
- i sidled (till ledning, personal och frivilligarbetare)
- neråt (till klienter, medlemmar och kunder)

15. Påverkar kraven på redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter medlemskap, deltagande eller engagemang?

- Ja
- Nej
- Osäker
- Påverkar inte

16. Om du svarade ja på föregående fråga, hur påverkas medlemskap, deltagande eller engagemang?

17. Fungerar redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter som

- resursdränerare
- externt PR-verktyg (t.ex. genom att påvisa kvalitet eller effektivitet)
- internt hjälpmedel för styrningen av verksamheten

18. Övriga kommentarer angående olika typer av redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter i föreningar?

<< Föregående Följande >>

Tack för att du tog dig tid att fylla i blanketten!

Bilaga 2: Intervjufrågor

Intervjufrågor

Kort om intervjupersonen

1. Presentera dig med namn, arbetsuppgift och namnet på föreningen du arbetar för.
2. Beskriv föreningens verksamhet i korthet.

Om finansiärers inflytande och krav på redovisning

1. Vilken typ av finansiärer är med och finansierar er verksamhet?
2. Vilken finansiering är viktigast för föreningarna inom ert område; offentlig, privat eller EU-finansiering?
3. Hur stor del av er verksamhet och hur stor andel av era medlemsföreningars verksamhet finansieras med externa medel? Uppskatta även i procent.
4. Hurudan typ av redovisning eller uppföljning kräver finansiärerna, är kraven enkla, måttliga eller hårda?
5. Ställer finansiärerna mer krav på redovisning nu än för tio år sedan?
6. Ökar finansiärernas inflytande på föreningarna inom er sektor?

Om befintliga redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter i föreningen

* *redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter: alla aktiviteter eller arbetsmoment relaterade till redovisning, rapportering, uppföljning, utvärdering, revision, intern kontroll eller annan granskning av förvaltning, finanser, verksamhet eller prestationer.*

7. Vilka *redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter* förekommer inom er organisation och i era medlemsföreningar?
8. Vilka av dem är mest tidskrävande?
9. Går det åt mer tid nu än för tio år sedan till *redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter*?
10. Uppstår arbete med *redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter* internt pga organisationens egna behov eller externt pga utomstående aktörers behov?

11. Sker redovisning och rapportering mestadels uppåt (till myndigheter, finansiärer), i sidled (till personal, ledning, frivilligarbetare) eller neråt (till klienter, medlemmar)?

Om synen på redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter

12. Påverkar kraven på redovisning, rapportering och granskning medlemskap, deltagande eller engagemang i er förening?
13. Påverkar kraven på redovisning, rapportering och granskning medlemskap, deltagande och engagemang mera i föreningar där det inte finns någon anställd?
14. Fungerar redovisning, rapportering och verksamhetsmätning som resursdränerande, som hjälpmedel för att marknadsföra föreningens verksamhet utåt (t.ex. genom att påvisa deltagarantal, kvalitet) eller som strategiskt styrningsverktyg för verksamhetsutveckling?
15. Finns det kapacitet i föreningarna inom ert område att klara av den redovisning och rapportering som olika intressenter kräver, även i föreningar utan anställda?

Om framtidsutsikter

16. Hur tror du att kraven på redovisning och rapportering av finansiärer kommer att se ut i framtiden?
17. Vad kommer finansiärerna att vilja veta mer om?
18. Hur ser förhållandet mellan föreningar och finansiärer ut i framtiden?
19. Förändrar det på något vis arbetet för befintliga föreningarna inom er sektor?
20. Kan något göras för att underlätta föreningarnas situation?

Övrigt som bör uppmärksammas

21. Övriga kommentarer eller tillägg till diskussionen?

Bilaga 3: Urvalsförteckning

Förteckning över de föreningar som kontaktas gällande deltagande i enkätundersökningen. De föreningar som besvarat enkäten är märkta med fet stil.

Barn- och ungdomsföreningar

- 1. Dunk - De Ungas Musikförbund i Svenskfinland rf**
2. Finlands Svenska Ungdomsförbund rf
- 3. Svenska Österbottens Ungdomsförbund rf**
4. Oravais teater (sektion under Oravais hembygdsförening rf)
- 5. Musikcafé After Eight rf**
- 6. Vörå ungdomsförening rf**
7. Krombi Tiaterförening rf
8. Nylands Svenska Ungdomsförbund rf
9. Sibbo ungdomsförbund rf
- 10. Borgåbygdens ungdomsförbund rf**
11. Östra Nylands ungdomsförbund rf
12. Kamratförbundet i Skären rf
13. The Doo-Bop Club rf
14. Finlands Svenska Rollspelsförening Eloria rf
- 15. Kimitoöns 4H rf**
16. Raseborgs 4H rf
- 17. Finlands Svenska Scouter rf**
18. Sjöscoutkåren Stormfågeln rf
19. Västnyländska Ungdomsringen rf

Kultur- och fritidsföreningar

1. Svenska Österbottens litteraturförening rf
2. Åbolands litteraturförening rf
- 3. Finlands Svenska Spelmansförbund rf**
4. Finlands Svenska Hembygdsförbund rf
- 5. Karis musei- och hembygdsförening rf**
6. Ingå hembygdsförening rf
- 7. Petalax hembygdsförening rf**
- 8. Finlands Svenska Folkdansring rf**
- 9. Västra nylands folkdansdistrikt rf**
10. Arbetets vänner rf
11. Föreningen Brage i Helsingfors rf
- 12. Finlands svenska sång- och musikförbund rf**
- 13. Finlands Svenska Damkörsförbund rf**

14. Con Brio Karleby damkör rf
15. Finlands Svenska Körförbund rf
- 16. Film i Österbotten rf**
17. Kulturföreningen Etnokult rf
- 18. Ekenäs konstförening rf**
- 19. Västnyländska kultursamfundet rf**
20. Bruksteatern rf
- 21. Svenska föreningen Brahegården rf**
- 22. Skafferiet rf**
- 23. Esbobyggdets Ungdomsförbund rf***
- 24. Finlands seniordansförbund rf**

*Föreningen har själv klassat sig som en kulturförening, trots namnet.

Social- och hälsovårdsföreningar

1. Förbundet Finlands Svenska Synskadade rf
- 2. Distriktsföreningen Vasa svenska synskadade rf**
- 3. Svenska Synskadade i Västnyland rf**
- 4. Svenska Synskadade i Östnyland rf**
- 5. Steg för steg rf**
- 6. De Utvecklingsstördas Väl i Vasanejden rf**
- 7. De Utvecklingsstördas Väl i Kimitonejden rf**
8. De Utvecklingsstördas Väl i Västnyland rf
9. Finlandssvenska teckenspråkiga rf
10. Finlands Svenska Socialförbund rf
11. Svalan rf
12. Psykosociala föreningen Sympati rf
- 13. Duetto rf**
- 14. Psykosociala ungdomsföreningen Acceptans rf**
- 15. Psykosociala förbundet rf**
- 16. Föreningen folkhälsan i Åbo rf**
17. Folkhälsan i Nagu rf
18. Folkhälsan i Pedersöre rf
19. Folkhälsan i Vasa rf
- 20. Folkhälsan i Sibbo rf**
21. Folkhälsan i Kyrklätt rf
- 22. Föreningen Folkhälsan i Hangö rf**
- 23. Hörselskadade i arbetslivet rf**
- 24. Svenska hörsselförbundet rf**
25. Svenska hörselskadade i Borgånejden rf

Idrottsföreningar

1. Närpes Orienterarklubb rf
2. IK Falken rf
- 3. Orienteringsklubben Raseborg rf**
- 4. Finlands Svenska Orienteringsförbund rf**
- 5. Närpes Kraft Cykelförening rf**
- 6. If Sibbo-vargarna rf**
7. Ekenäs simsällskap rf
8. Ekenäs gymnastikförening rf
9. Grankulla gymnastikförening rf
- 10. Norrvalla fotbollsförening rf**

Bilaga 4: Tabeller som använts i den statistiska analysen, men inte infogats i avhandlingen

Tabeller över olika typer av finansiering.

Verksamhetssektor * Offentlig finansiering Crosstabulation

Count		Offentlig finansiering		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetssektor	Barn- och ungdomsverksamhet	1	6	7
	Kultur- och fritidsverksamhet	6	9	15
	Social- och hälsovård	7	7	14
	Idrott	0	5	5
Total		14	27	41

Verksamhetssektor * Privat finansiering Crosstabulation

Count		Privat finansiering		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetssektor	Barn- och ungdomsverksamhet	1	6	7
	Kultur- och fritidsverksamhet	0	15	15
	Social- och hälsovård	0	14	14
	Idrott	2	3	5
Total		3	38	41

Verksamhetssektor * EU-finansiering Crosstabulation

Count		EU-finansiering		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetssektor	Barn- och ungdomsverksamhet	5	2	7
	Kultur- och fritidsverksamhet	14	1	15
	Social- och hälsovård	14	0	14
	Idrott	5	0	5
Total		38	3	41

Verksamhetsnivå * Offentlig finansiering Crosstabulation

Count

		Offentlig finansiering		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetsnivå	Nationell	5	7	12
	Regional	5	11	16
	Lokal	4	9	13
Total		14	27	41

Verksamhetsnivå * Privat finansiering Crosstabulation

Count

		Privat finansiering		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetsnivå	Nationell	1	11	12
	Regional	0	16	16
	Lokal	2	11	13
Total		3	38	41

Verksamhetsnivå * EU-finansiering Crosstabulation

Count

		EU-finansiering		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetsnivå	Nationell	12	0	12
	Regional	13	3	16
	Lokal	13	0	13
Total		38	3	41

Tabeller över andel av verksamheten som finansieras med extern finansiering.

Andel av verksamheten som finansieras med extern finansiering

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0-25 %	4	9,8	9,8	9,8
	25-50 %	8	19,5	19,5	29,3
	50-75 %	11	26,8	26,8	56,1
	75-100 %	18	43,9	43,9	100,0
	Total	41	100,0	100,0	

Tabeller över upplevelser av finansiärernas krav på redovisning och rapportering.

Upplevelse av finansiärernas krav på redovisning och rapportering

		Freque ncy	Percent	Valid Percent	Cumulativ e Percent
Valid	Krävande redovisning och rapportering	8	19,5	19,5	19,5
	Måttlig redovisning och rapportering	20	48,8	48,8	68,3
	Enkel redovisning och rapportering	12	29,3	29,3	97,6
	Inga krav på redovisning och rapportering	1	2,4	2,4	100,0
	Total	41	100,0	100,0	

Tabell över upplevelse av att finansiärernas krav på redovisning och rapportering ökat de senaste tio åren.

Upplevelse av att kraven på redovisning och rapportering ökat de senaste 10 åren

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ja	17	41,5	41,5	41,5
	Osäker	15	36,6	36,6	78,0
	Nej	9	22,0	22,0	100,0
	Total	41	100,0	100,0	

Tabeller över upplevelse av att finansiärernas inflytande ökar.

Upplevelse av att finansiärernas inflytande ökar

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ja	17	41,5	41,5	41,5
	Osäker	4	9,8	9,8	51,2
	Nej	20	48,8	48,8	100,0
	Total	41	100,0	100,0	

Tabeller över uppfattning om att det finns kapacitet inom föreningarna att hantera finansiärernas krav på redovisning och rapportering.

Upplevelse av att föreningar inom sektorn kan hantera finansiärernas krav på redovisning och rapportering

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ja	39	95,1	95,1	95,1
	Osäker	2	4,9	4,9	100,0
	Total	41	100,0	100,0	

Verksamhetssektor * Upplevelse av att föreningar inom sektorn kan hantera finansiärernas krav på redovisning och rapportering Crosstabulation

Count

		Upplevelse av att föreningar inom sektorn kan hantera finansiärernas krav på redovisning och rapportering		Total
		Ja	Osäker	
Verksamhetssektor	Barn- och ungdomsverksamhet	7	0	7
	Kultur- och fritidsverksamhet	13	2	15
	Social- och hälsovård	14	0	14
	Idrott	5	0	5
Total		39	2	41

Verksamhetsnivå * Upplevelse av att föreningar inom sektorn kan hantera finansiärernas krav på redovisning och rapportering Crosstabulation

Count

		Upplevelse av att föreningar inom sektorn kan hantera finansiärernas krav på redovisning och rapportering		Total
		Ja	Osäker	
Verksamhetsnivå	Nationell	10	2	12
	Regional	16	0	16
	Lokal	13	0	13
Total		39	2	41

Tabeller över uppfattning om finansiärernas framtida krav.

Uppfattning om finansiärernas framtida krav

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Kraven ökar	18	43,9	43,9	43,9
Kraven ändrar inte	16	39,0	39,0	82,9
Osäker	7	17,1	17,1	100,0
Total	41	100,0	100,0	

Tabeller över förekomst av redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter.

Verksamhetssektor * Redovisning till finansiärer Crosstabulation

Count

		Redovisning till finansiärer		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetssektor	Barn- och ungdomsverksamhet	0	7	7
	Kultur- och fritidsverksamhet	1	14	15
	Social- och hälsovård	1	13	14
	Idrott	3	2	5
Total		5	36	41

Verksamhetssektor * Redovisning till myndigheter Crosstabulation

Count

		Redovisning till myndigheter		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetssektor	Barn- och ungdomsverksamhet	1	6	7
	Kultur- och fritidsverksamhet	6	9	15
	Social- och hälsovård	10	4	14
	Idrott	2	3	5
Total		19	22	41

Verksamhetssektor * Rapportering och uppföljning inom organisationen Crosstabulation

Count

		Rapportering och uppföljning inom organisationen		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetssektor	Barn- och ungdomsverksamhet	1	6	7
	Kultur- och fritidsverksamhet	6	9	15
	Social- och hälsovård	3	11	14
	Idrott	1	4	5
Total		11	30	41

Verksamhetssektor * Utvärdering och evaluering inom organisationen Crosstabulation

Count

		Utvärdering och evaluering inom organisationen		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetssektor	Barn- och ungdomsverksamhet	1	6	7
	Kultur- och fritidsverksamhet	6	9	15
	Social- och hälsovård	8	6	14
	Idrott	3	2	5
Total		18	23	41

Verksamhetssektor * Mätning av verksamhet och prestationer inom organisationen Crosstabulation

Count

		Mätning av verksamhet och prestationer inom organisationen		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetssektor	Barn- och ungdomsverksamhet	4	3	7
	Kultur- och fritidsverksamhet	12	3	15
	Social- och hälsovård	10	4	14
	Idrott	4	1	5
Total		30	11	41

Verksamhetssektor * Intern kontroll / intern revision Crosstabulation

Count

		Intern kontroll / intern revision		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetssektor	Barn- och ungdomsverksamhet	5	2	7
	Kultur- och fritidsverksamhet	14	1	15
	Social- och hälsovård	8	6	14
	Idrott	4	1	5
Total		31	10	41

Verksamhetssektor * Revision Crosstabulation

Count

		Revision		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetssektor	Barn- och ungdomsverksamhet	3	4	7
	Kultur- och fritidsverksamhet	9	6	15
	Social- och hälsovård	8	6	14
	Idrott	4	1	5
Total		24	17	41

Verksamhetssektor * Verksamhetsgranskning (istället för revision) Crosstabulation

Count

		Verksamhetsgranskning (istället för revision)		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetssektor	Barn- och ungdomsverksamhet	4	3	7
	Kultur- och fritidsverksamhet	7	8	15
	Social- och hälsovård	6	8	14
	Idrott	1	4	5
Total		18	23	41

Verksamhetsnivå * Redovisning till finansörer Crosstabulation

Count

		Redovisning till finansörer		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetsnivå	Nationell	1	11	12
	Regional	1	15	16
	Lokal	3	10	13
Total		5	36	41

Verksamhetsnivå * Redovisning till myndigheter Crosstabulation

Count

		Redovisning till myndigheter		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetsnivå	Nationell	6	6	12
	Regional	7	9	16
	Lokal	6	7	13
Total		19	22	41

**Verksamhetsnivå * Rapportering och uppföljning inom organisationen
Crosstabulation**

Count

		Rapportering och uppföljning inom organisationen		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetsnivå	Nationell	5	7	12
	Regional	4	12	16
	Lokal	2	11	13
Total		11	30	41

Verksamhetsnivå * Utvärdering och evaluering inom organisationen

Crosstabulation

Count

		Utvärdering och evaluering inom organisationen		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetsnivå	Nationell	3	9	12
	Regional	8	8	16
	Lokal	7	6	13
Total		18	23	41

Verksamhetsnivå * Mätning av verksamhet och prestationer inom organisationen Crosstabulation

Count

		Mätning av verksamhet och prestationer inom organisationen		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetsnivå	Nationell	7	5	12
	Regional	13	3	16
	Lokal	10	3	13
Total		30	11	41

Verksamhetsnivå * Intern kontroll / intern revision Crosstabulation

Count

		Intern kontroll / intern revision		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetsnivå	Nationell	9	3	12
	Regional	12	4	16
	Lokal	10	3	13
Total		31	10	41

Verksamhetsnivå * Revision Crosstabulation

Count

		Revision		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetsnivå	Nationell	5	7	12
	Regional	7	9	16
	Lokal	12	1	13
Total		24	17	41

Verksamhetsnivå * Verksamhetsgranskning (istället för revision)

Crosstabulation

Count

		Verksamhetsgranskning (istället för revision)		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetsnivå	Nationell	8	4	12
	Regional	9	7	16
	Lokal	1	12	13
Total		18	23	41

Tabeller över upplevelse av att redovisning och granskning kräver mera arbetstid idag än för tio år sedan.

Upplevelse av att redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter kräver mera arbete idag än för 10 år sedan

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ja	20	48,8	48,8	48,8
	Osäker	15	36,6	36,6	85,4
	Nej	6	14,6	14,6	100,0
	Total	41	100,0	100,0	

Tabeller över riktningen för redovisning och granskning.

Verksamhetsnivå * Uppåt (till finansiärer och myndigheter) Crosstabulation

Count

		Uppåt (till finansiärer och myndigheter)		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetsnivå	Nationell	2	10	12
	Regional	2	14	16
	Lokal	4	9	13
Total		8	33	41

Verksamhetsnivå * i sidled (till ledning, personal och frivilligarbetare)

Crosstabulation

Count

		i sidled (till ledning, personal och frivilligarbetare)		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetsnivå	Nationell	9	3	12
	Regional	13	3	16
	Lokal	9	4	13
Total		31	10	41

Verksamhetsnivå * neråt (till klienter, medlemmar och kunder)

Crosstabulation

Count

		neråt (till klienter, medlemmar och kunder)		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetsnivå	Nationell	11	1	12
	Regional	15	1	16
	Lokal	9	4	13
Total		35	6	41

Verksamhetssektor * Uppåt (till finansiärer och myndigheter) Crosstabulation

Count

		Uppåt (till finansiärer och myndigheter)		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetssektor	Barn- och ungdomsverksamhet	1	6	7
	Kultur- och fritidsverksamhet	2	13	15
	Social- och hälsovård	2	12	14
	Idrott	3	2	5
Total		8	33	41

Verksamhetssektor * i sidled (till ledning, personal och frivilligarbetare) Crosstabulation

Count

		i sidled (till ledning, personal och frivilligarbetare)		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetssektor	Barn- och ungdomsverksamhet	5	2	7
	Kultur- och fritidsverksamhet	13	2	15
	Social- och hälsovård	11	3	14
	Idrott	2	3	5
Total		31	10	41

Verksamhetssektor * neråt (till klienter, medlemmar och kunder) Crosstabulation

Count

		neråt (till klienter, medlemmar och kunder)		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetssektor	Barn- och ungdomsverksamhet	7	0	7
	Kultur- och fritidsverksamhet	12	3	15
	Social- och hälsovård	13	1	14
	Idrott	3	2	5
Total		35	6	41

Tabeller över upplevelse av krav på redovisning och granskning påverkar medlemskap, deltagande och engagemang.

Upplevelse av att arbete med redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter påverkar deltagande, medlemskap och engagemang

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ja	10	24,4	24,4	24,4
	Osäker	6	14,6	14,6	39,0
	Nej	25	61,0	61,0	100,0
	Total	41	100,0	100,0	

Tabeller över synen på redovisnings- och granskningsbetonade aktiviteter.

Verksamhetssektor * resursdränare Crosstabulation

Count

		resursdränare		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetssektor	Barn- och ungdomsverksamhet	5	2	7
	Kultur- och fritidsverksamhet	9	6	15
	Social- och hälsovård	12	2	14
	Idrott	5	0	5
Total		31	10	41

Verksamhetssektor * externt PR-verktyg (t.ex. genom att påvisa kvalitet eller effektivitet)

Crosstabulation

Count

		externt PR-verktyg (t.ex. genom att påvisa kvalitet eller effektivitet)		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetssektor	Barn- och ungdomsverksamhet	7	0	7
	Kultur- och fritidsverksamhet	10	5	15
	Social- och hälsovård	6	8	14
	Idrott	5	0	5
Total		28	13	41

Verksamhetssektor * internt hjälpmedel för styrningen av verksamheten Crosstabulation

Count

		internt hjälpmedel för styrningen av verksamheten		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetssektor	Barn- och ungdomsverksamhet	2	5	7
	Kultur- och fritidsverksamhet	7	8	15
	Social- och hälsovård	8	6	14
	Idrott	0	5	5
Total		17	24	41

Verksamhetsnivå * resursdränare Crosstabulation

Count

		resursdränare		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetsnivå	Nationell	10	2	12
	Regional	9	7	16
	Lokal	12	1	13
Total		31	10	41

Verksamhetsnivå * externt PR-verktyg (t.ex. genom att påvisa kvalitet eller effektivitet) Crosstabulation

Count

		externt PR-verktyg (t.ex. genom att påvisa kvalitet eller effektivitet)		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetsnivå	Nationell	7	5	12
	Regional	11	5	16
	Lokal	10	3	13
Total		28	13	41

Verksamhetsnivå * internt hjälpmedel för styrningen av verksamheten Crosstabulation

Count

		internt hjälpmedel för styrningen av verksamheten		Total
		Nej	Ja	
Verksamhetsnivå	Nationell	6	6	12
	Regional	9	7	16
	Lokal	2	11	13
Total		17	24	41